

Slovensko Berilo

za

osmi gimnazijalni razred.

Izdal

Dr. Fr. Miklošič.

Velja s platnenim herbtom vezano 42 nov. kr.

Na Dunaju.

V ces. kralj. zalogi šolskih bukev.

1865.

Slovensko Bežilo

osmi zimski letnik

Dr. A. Miklošič

030008815

Vita v. ...

in ...

... ..

...

Predgovor.

Če se ravno staroslovensko slovstvo ni razevelo med našimi pravimi prededi, pa se ga vendar smemo lastiti, zato ker nam je narod, med katerim sta sredi druge polovice devetega veka Konstantin z Metodom kerščanstvo zasadila, izmed vseh slovanskih narodov najbliži rod: imenoval se je ravno tako kakor mi in govoril tisti jezik, ki je izmed vseh jezikov slovanskih našemu najpodobnejši. Tako sledimo lahko knjigo svojo od sedanje dobe celo do devetega veka.

Iz desetega veka imamo tri kratke spiske svojih pravih prededov. Cesar Karol Veliki je bil ukazal, da treba nekatere cérkvene reči njegovim narodom v materni jezik prevesti; tako so nastali tudi spisi, ki jim pravimo spomeniki brizinski (zato ker so bili najdeni v závodu brizinskem na Parskem), ter jih ne moremo prečislati, zato ker nam svedočijo očitno, kako si je bila naša slovenščina v rodu z jezikom Slovincov panonskih in moravskih.

Iz petnajstega veka se nam je ohranila spovedna molitev.

Poskušnje šestnajstega veka, kako bi se lutranska vera zatrosila tudi med naše ljudstvo, bile so krive, da so napisali nekteri možje več obilnih bukev v našem jeziku: Jurij Dalmatin je prevel celo sveto pismo starega in novega zakona na slovenski jezik. Ko na-

sprotniki nove vere vidijo, koliko so pomagale nove knjige slovenske, da se je tako naglo razprostirala med ljudstvom, preverijo se na posled, da bodo knjige, v domačem jeziku spisane, tudi najboljši pomoček, s katerim se utegne nova vera ustaviti in iztrebiti.

Tako se je osnovalo pri nas cérkveno slovstvo, ki se je če dalje bolj naraščalo in napredovalo.

Naše slovstvo je tedaj, kakor katero si bodi, cérkvenega početka, in mu je bilo do zadnje dobe zvesto. Še le proti koncu osemnajstega veka so počeli posvetne reči po slovenski spisovati.

Središče knjižne delavnosti je bila Slovencom kranjska dežela, posebno pa njeno poglavitno mesto: „bela Ljubljana“; ondi so pisarili novóveci; ondi je bilo poslovenjeno dvakrat celo sveto pismo: na svetlo je prišlo Dalmatinovo l. 1584 v Vitenbergu, Japeljnovo pa l. 1784—1804 v Ljublani; v Ljubljani je počelo izhajati tudi tretje sveto pismo slovensko l. 1856.

Tako delo kerči po navadi pot edinemu knjižnemu jeziku; pri nas pa se ni tako godilo.

Na Štajerskem, na Koroškem itd. so se držali nekteri svojega domačega neuglajenega narečja, kakor pričajo spisi Danjkovi, Gutsmanovi pa Kuzmičevi. Ni davno tega, da smo se jako pomaknili, ter se do malega zedinili zastran knjižnega jezika.

Slovencom moravskim in panonskim je rabila, kakor terdijo učeni možje sedanje dobe, „azbuka (abeceda) glagoljska.“ V drugih spomenikih našega jezika naha-

jamo — razun Trubarjevega katekizma pa abecednika, ki sta bila l. 1550 z nemškimi čerkami tiskana — samo latinico, s katero sta najstarejša spomenika (brizinski in spovedna molitev) brez kakega pravopisnega pravila pisana.

Novovérci so iskali pravila, pa ga sperva niso mogli zaslediti. Po nemškem izgledu in vodilu so sestavljali tudi oni in jemali za nektore glase po dve ali po več čerk. Po A. Bohoriču, ki je to vodilo v slovenščini doveršil in ustanovil tako, da niso pisali za en sam glas več od dveh čerk (fh-š; sh-ž; zh-č), kerstili so to pisavo: „bohoričica.“ Zadnjo dobo smo se pa poprijeli po izgledu drugih narodov slovenskih, katerim rabi latinica, vodila, po katerem se deva nad tri latinske čerke s, z, c posebno znamenje, da imamo zdaj (razun lj, nj) za en glas, za katerega latinski čerkopis nima pravega znamenja, tudi samo po eno pismenko ali čerko: š, ž, č.

Da si tudi ta popravljena pisava ni popolnoma doveršena, pa vendar ž njo, kakor nas skušnja uči, jako lahko izhajamo.

Po pravici ste se pozabile tedaj puskušnji dveh mož: Pet. Danjka pa Fr. Metelka, ki sta hotela latinico vsak po svoje z nekakimi tujimi čerkami pomnožiti.

Zastran rabe pervega (zgodovinskega) dela tega berila treba opomniti, da ni bil sestavljavcu namen, da bi prebirali učenci vse poskušnje stare dobe; namislek mu je bil le ta, da bi imeli učitelji poskušenj iz vsake dobe in iz vseh krajev slovenskih na izbor, ter da bi mogli učencom razlagati, kako je začela slovenščina v knjigi cvesti, in kako se je razcvetala.

Če so perve pismene poskušnje našega jezika maternega okorne, treba pomisliti, da iz one dobe nimamo boljših. Sestavljaivec je porabil izmed tega, kar je za „šolsko rabo“ to, kar je najboljšega. Učiteljem in učencom se pa daje tako priložnost, nekdanjo neopipljeno slovenščino sedanji uglajeni primérjati in jo — popravljati. Iz prvih nespretnih poskušenj našega jezika se pa tudi lahko uče, kako težko je kak jezik iz početka pisati, dokler mu ne ustanové pravil. Saj vemo, kako so terdili nekteri možje šestnajstega veka, da se slovenščina celo — pisati ne da.

Pervi del.

Zgodovina.

I.

Stara slovenščina.

Najstarši spomeniki slovenskega jezika so postali v devetem stoletju v Panoniji, in so bili napisani s pismom, ki se je v tistem času imenovalo slovensko, potlej pa glagoljsko. Jezik teh spomenikov, ki mu pravimo staroslovenski, je bil prijet, manje ali več premenjen, za cърkveni jezik od tistih slovenskih narodov, ki h gerški cърkvi spadajo, in je še dan danas cърkveni jezik tistih Slovenov, ki so rimski cърkvi zvesti ostali. Vse razlike med jezikom, ki ga vidimo v najstarših spomenkih, in med sedanjim slovenskim, izvirajo iz dveh uzrokov: prvič, vsak jezik, ki je po več krajih razprostranjen, se deli na narečja, tako je tudi med jezikom panonskih Slovincov in Slovincov, prebivajočih v starem Noriku, že v devetem stoletju bila neka razlika; drugič vsi jeziki se spreminjajo v teku dolgega časa, in tudi naš jezik zdaj ni to, kar je bil pred jezero let. Dasiravno je naš jezik že v devetem stoletju nekaj različen bil od pravega staroslovenskega jezika, in se je od tistega časa do zdaj jako spremenil, se vendar more reči, da je sedanji slovenski jezik staroslovenskemu najpodobnejši v glasih, v podobah imen in glagolov in v besedah. V bukvah, které imajo pokazati premembe, ki jih je slovenski jezik od najstarših do naših časov preterpel, ne smejo manjkati izgledi staroslovenskega jezika. Ti izgledi so tukaj natisnjeni s tako imenovanim cirilskim

pismom, ktero je kesneje postalo kakor glagoljsko, in s katerim se zdaj staroslovenski jezik navadno piše. Pod vsako staroslovensko besedo, pisano s cirilskimi čerkami, je v prvem sestavku napisana tista beseda z latinskimi čerkami: č, ž se izgovarja kakor (hohnaje) en, on, in i in ů, kakor se na Kranjskem samoglasnik izgovarja v besedah sit, kes; é kakor naše e v besedah vest, lep; y pa skoro tako kakor nemško ů.

а.

1. Ис прѣка сѣтвори богъ небо и земаѣ. земаѣ же
Is prva sŭtvori bog nebo i zemlja. zemlja že
2. бѣ невидима и неустроѣна. и тѣма крѣхуу бездѣны.
bê nevidima i neustrojena. i tîma vrhu bezdŭny.
3. и доухъ кожнѣ пошааше сѣ крѣхуу воды. и рече богъ :
i duh božij pošaaše se vrhu vody. i reče bog :
4. да бждеть свѣтъ. и бьсть свѣтъ. и видѣ богъ
da bĭdet svĕt. i byst svĕt. i vidĕ bog
5. свѣтъ, яко добро. и разажчи богъ между свѣтомъ и
svĕt, jako dobro. i razlāči bog meždu svĕtom i
6. между тѣмоѣ. и нарече богъ свѣтъ днь. и тѣмъ
meždu tîmoja. i nareče bog svĕt dñ. i tîma
7. нарече ноштъ. и бьсть вечеръ. и бьсть за оутра.
nareče nošt. i byst večer, i byst za utra,
8. днь единъ. и рече богъ : да бждеть тврѣдь по срѣдѣ
dñ jedin. i reče bog : da bĭdet tvrd po srĕdĕ
9. воды. и да бждеть разажчажшти между водоѣ
vody. i da bĭdet razlāčajašti meždu vodoja
10. и водоѣ. и бьсть тако. и сѣтвори богъ тврѣдь.
i vodoja. i byst tako. i sŭtvori bog tvrd.
11. и разажчи богъ между водоѣ. жеке бѣ подъ
i razlāči bog meždu vodoja. jaže bê pod
12. тврѣднѣ. и между водоѣ, жеке бѣ надъ тврѣднѣ.
tvrdija. i meždu vodoja. jaže bê nad tvrdija.
13. и нарече богъ тврѣдь небо. и видѣ богъ, яко
i nareče bog tvrd nebo. i vidĕ bog, jako

14. добро. и бѣсть вечеръ, и бѣсть за оутра, днь
dobro. i byst večer, i byst za - utra, dñ
15. въторый. и рече богъ: да сѣ сѣньметъ вода подъ
vŭtoryj. i reče bog: da se sŭnĭmet voda pod
16. небесамъ къ сѣньмъ юдинъ, и да сѣ шентъ соуша.
nebesem v sŭnĭm jedin, i da se javit suša.
17. и бѣсть тако. и сѣнатъ сѣ вода жеже подъ
i byst tako. i sŭnet se voda jaže pod
18. небесамъ къ сѣньмъ своа, и шри сѣ соуша. и
nebesem v sŭnĭmu svoje, i javi se suša. i
19. нарече богъ соушк земаж. а състакы вода-
pareče bog suša zemlja. a sŭstavy vodi-
20. нма нарече моря. и видѣ богъ, яко добро. и рече
nyje pareče morja. i vidē bog, jako dobro. i reče
21. богъ: да прозѣбнетъ земаж траж сѣньнж сѣж-
bog: da prozēbnet zemlja trava sēniŭ sēja-
22. штж сѣма по родоу и по подобию и дрѣво пло-
šta sēme po rodu i po podobiju i drēvo plo-
23. докнто твораште плодъ, юмоуке сѣма юго къ
dovito tvorešte plod, jemuže sēme jego v
24. немъ по родоу на земаи. и бѣсть тако. и прозѣбе
njem po rodu na zemlji. i byst tako. i prozēbe
25. земаж траж сѣньнж сѣжштж сѣма по родоу и
zemlja trava sēniŭ sējašta sēme po rodu i
26. по подобию и дрѣво плодокнто твораште плодъ,
po podobiju i drēvo plodovito tvorešte plod,
27. юмоуке сѣма юго къ немъ по родоу на земаи. и
jemuže sēme jego v njem po rodu na zemlji. i
28. видѣ богъ, яко добро. и бѣсть вечеръ, и бѣсть
vidē bog, jako dobro. i byst večer. i byst
29. за оутра, днь третин, и рече богъ: да бѣдетъ
za utra, dñ tretiji. i reče bog: da bādetā
30. свѣтилѣ на терѣди небеснѣй просвѣстати земаж
svētĭlē na tvrdi nebesinēj prosvēstati zemlja
31. и разлѣчати междоу дньемъ и ноштнж. и да
i razlāčati meždū dñem i noštija. i da

32. БЪДЕТА КЪ ЗНАМЕНИИ И КЪ ВРЪМЕНА И КЪ ДЪНИ И КЪ
 бадета v znamenija i v vrémena i v dñni i v
33. АКТА. И ДА БЪДЕТА КЪ ПРОСВЪЩЕННІЕ НА ТВРЪДИ
 lèta. i da бадета v prosvěštenije na tvrdi
34. НЕБЕСНИКЪИ ЯКО СВЪТІТИ ПО ЗЕМАН. И БЫСТЪ ТАКО. И
 nebesiněj jako svétiti po zemlji. i byst tako. i
35. СВЪТВОРИ БОГЪ ОБЪ СВЪТІЛЪ КЕЛИЦКЪИ, КЕЛИКОЕ СВЪ-
 sŭtvari bog obě svétile velicěj, velikoje své-
36. ТИЛО КЪ НАЧАТЪКЪ ДЪНИ И СВЪТІЛО МЪНЪШНОЕ КЪ НА-
 tilo v načëtük dñni i svétilo mĩnišeje v па-
37. ЧАТЪКЪ НОШТИ, И ЗВЪЗДЪ. И ПОСТАВИ Я БОГЪ НА
 četük nošti. i zvézdy. i postavi je bog на
38. ТВРЪДИ НЕБЕСНИКЪИ, ЯКО СВЪТІТИ ПО ЗЕМАН И КЛА-
 tvrdi nebesiněj, jako svétiti po zemlji i vla-
39. ДАТИ ДЪНЕМЪ И НОШТИЖ И РАЗАКЧАТИ МЕЖДУ СВЪ-
 dati dñnem i noštija i razlačati meždu své-
40. ТОМЪ И МЕЖДУ ТЪМОЮ. И ВИДЪ БОГЪ, ЯКО ДОБРО. И
 tom i meždu tmoja. i vidě bog, jako dobro. i
41. БЫСТЪ ВЕЧЕРЪ, И БЫСТЪ ЗА ОУТРА, ДЪНЬ ЧЕТВРЪ-
 byst večer, i byst за utra, dñn četvr-
42. ТЫИ. И РЕЧЕ БОГЪ: ДА ИЗВЕДАТЪ ВОДЪ ГАДЪ ДОУША
 tyj. i reče bog: да izvedat vodu gady duše
43. ЖИКОТЪИ И ПЪТИЦА ПАРЪША НА ЗЕМАН ПО ТВРЪДИ
 životiny i pŭtice parěše na zemlji по tvrdi
44. НЕБЕСНИКЪИ. И БЫСТЪ ТАКО: И СВЪТВОРИ БОГЪ КИТЫ
 nebesiněj. i byst tako: i sŭtvari bog kity
45. КЕЛИКЪИ И КЪСАКЪ ДОУШЪ ЖИКОТЪИ ГАДЪ, ЯКЪ
 velikyje i visakā dušā životinā gad, ježe
46. ИЗВЕДОША ВОДЪ НА РОДЪ ИХЪ, И КЪСАКЪ ПЪТИЦЪ
 izvedošē vodu на rody jih, i visakā pŭticej
47. АКТАЖИТЪ НА РОДЪ. И ВИДЪ БОГЪ, ЯКО ДОБРО.
 lètajaštā на rody. i vidě bog, jako dobro.
48. И БЛАГОСЛОВИ Я БОГЪ ГЛАГОЛЯ: РАСТИТЕ СЯ, И
 i blagoslovi je bog glagolje: rastite se, i
49. МЪНОЖИТЕ СЯ, И ИСПЪНИТЕ ВОДЪ КЪ МОРИХЪ. И
 mŭnožite se, i isplnite vodu v morih. i

50. пѣтица да оумножатъ сѧ по земли. и бѣсть
 pŭticeŭ da umŭnožet se po zemlji. i byst
51. вечеръ, и бѣсть за оутра, днь пѣтый. и рече
 večer. i byst za utra, dŭn pętyj. i reče
52. богъ: да изведеть земля доущѧ живѧ на роды.
 bog: da izvedet zemlja dušŭ živaŭ na rody.
53. четврѣнога и гады и звѣри земляныѧ на роды.
 četvręnoga i gady i zvęri zemljnyje na rody.
54. и бѣсть тако. и сѣтвори богъ звѣри земляныѧ
 i byst tako. i sŭtvori bog zvęri zemljnyje
55. на родъ нхъ и скоты на родъ нхъ и къса гады
 na rod jih i skoty na rod jih i više gady
56. на роды. и видѣ богъ, яко добро. и рече богъ:
 na rody. i vidę bog, jako dobro. i reče bog:
57. сѣтворимъ члвкѧ по образу нашему и по по-
 sŭtvorim človęka po obrazu našemu i po po-
58. довию. и да обладають рыбами морьскыими и
 dobiju. i da obladajet rybami moriskyimi i
59. пѣтицами небескыими. и скоты и къса землянѧ
 pŭticami nebesnyimi. i skoty i višęja zemljejaⁱ
60. и къса гады прѣсмькажстными сѧ по земли.
 i višęmi gady pręsmykajštŭimi se po zemlji.
61. сѣтвори богъ члвкѧ. по образу божию сѣтвори
 sŭtvori bog človęka. po obrazu božiju sŭtvori
62. и. мжа и жнѧ сѣтвори и. и благослови ѧ гла-
 i. mža i ženŭ sŭtvori i. i blagoslovi ja gla-
63. голь: растита сѧ, и множита сѧ, и исплнита
 golje: rastita se, i mŭnožita se, i isplnita
64. земля и обладайтѧ ѧ. и обладайтѧ рыбами
 zemlja i obladajta jeja. i obladajta rybami
65. морьскыими и пѣтицами небескыими и къса
 moriskyimi i pŭticami nebesnyimi i višęmi
66. скоты и къса землянѧ и къса гады прѣсмь-
 skoty i višęja zemljeja i višęmi. gady pręsmy-
67. кажстными сѧ по земли. и рече богъ: се дахъ
 kajaštŭimi se po zemlji. i reče bog: se dah

68. камъ късакъ трава сѣмѣнитъ сѣжаша сѣмѣ,
 vam vísakъ travъ sĕmenitъ sĕjasha sĕme.
69. иже jestъ вѣрхоу късѣа земля, и късѣако дрѣво,
 ježe jest vrhu vĕseje zemlje, i vísako drĕvo.
70. иже иматъ къ сѣбѣ плодъ сѣмѣне сѣмѣнѣта, камъ
 ježe imat v sebĕ plod sĕmene sĕmenĕta, vam
71. еждеть къ ядъ, и късѣмъ звѣремъ земныимъ
 bĕdet v jad, i vĕsem zvĕrem zemnyim
72. и късѣмъ пѣтицамъ небесныимъ и късѣмоу гадоу
 i vĕsem pŭtĕcam nebesnyim i vĕsemu gadu
73. прѣсмывающаишетоуоумоу сѣ по земли, иже иматъ къ
 prĕsmývajašĕtuomu sĕ po zemlji, iže imat v
74. сѣбѣ доушѣ животныи, и късѣ трава злачѣна къ
 sebĕ dušĕ životnĕj, i vĕsĕ travъ zlačĕnĕj v
75. ядъ, и бѣсть тако, и видѣ богъ късѣ, иванко
 jad, i byst tako, i vidĕ bog vĕse, jeliko
76. сѣтвори, и сѣ добро звѣло, и бѣсть вечеръ, и бѣсть
 sŭtvori, i se dobro zĕlo, i byst večer, i byst
77. за оутра, днь шестый.
 za utra, dĕn šestyj.

в.

Моисей съпасаетъ сѣ.

исходъ. в.

Идина отъ дѣштеръ Аврагиниъ роди мжжъскъ
 полъ, и видѣкъши и добра и лѣна крѣша и три мѣсѣца.
 иѣлма же не можаухъ оукрѣтити иго, къзатъ мати иго
 кокъчежъкъ сѣтокъ, и посмоли и пѣклома, и къложи
 отроца къ нь, и положи и къ лѣници при вѣрѣзѣ рѣкѣ. и
 блюдѣши сѣстра иго изъ далѣча, да видѣтъ, чѣто еждеть
 игоу. приде же дѣшти Фараонока измѣтъ сѣ на
 рѣцѣ, ракъныя же иѣа хождаухъ подагъ рѣкѣ. и
 оузрѣкъши кокъчежъкъ къ лѣници, посѣлакъши ракъ-
 ныя, рѣчи къзати и. отъкрыкъши же оузрѣ отроца плачѣ-

ште сѧ въ когычежъци. и поштѧдѣ ю дѣшти Фараонока, и рече: отъ дѣтнй еврейскыныхъ юсть се. и рече сестра юго дѣштери Фараонокѣ: хоштыши ли, да призовѣ ти женѣ отъ Юберей, да ти къздонтъ отрочѧ се; речеже юей дѣшти Фараонока: иди. шѣдѣши же дѣкница къзва матерѣ отрочатѣ. рече же юей дѣшти Фараонока: отъхрани ми отрочѧ се. и къздой ми ю, азъ же ти дамъ мѣздѧ. и къзатъ жена отрочѧ, и дошаше ю. къзмѧжа же отрочѧ, и приведе ю къ дѣштери Фараонокѣ. и бысть юей къ сына мѣсто. и нарече имя юмоу Мойсей, глаголюшти. яко отъ водъ къзѧхъ и.

е.

Носифъ продаемъ братнѣмъ.

сѣтнѣ. аз. аз.

Носифъ же седми на десѧте лѣтъ бѣаше пасы овьцѧ отьца своего съ братнѣмъ своимъ, юнотою сы, съ сыны Балнѣмъ и съ сыны Зѣлѣфнѣмъ, жиноу отьца своего. приложишѧ же на Носифѧ хоула зѣла къ Издраню отьцоу своему. Ияковъ же любашаше Носифѧ паче късѣхъ сынокъ сконхъ, яко сынъ старостыи бѣаше юмоу, сътвори же юмоу ризѣ краснѣ. видѣкѣши же братнѣ юмоу, яко юго отьца любитъ паче късѣхъ сынокъ сконхъ, къзнинавидѣшѧ юго, и не можаахъ глаголати къ юмоу ничьсеже мирьна. видѣкѣ же Носифъ съиъ покѣда и братнѣ своимъ, и рече наумъ: послоушайте съна сѣго, иже видѣхъ, мѣнкахъ къ какъшѧтѧ сноппѣ срѣдѣ поля, и къста мой снопъ оупракъ, ваши же сноппѣ окръстѧ стоѧшѧтѣ вѣднѧахъ сѧ моемоу снопоу. рѣшѧ же юмоу братнѣ юго: юда цѣсарѣствоуѧ цѣсарѣ бѣдѣши намъ, или владѣмъ обладавши нами; и приложишѧ юште нинакдѣти юго съиъ юго ради и рѣчий юго ради. видѣ же дреутѣи съиъ, и покѣда и отьцоу своему и братнѣ своимъ, и рече: се видѣхъ дреутѣи съиъ акы сѣнѣце и мѣсѣцъ и юдина на десѧте зѣзда покланѧахъ ми сѧ. и заирѣти юмоу отьца юго.

и рече ѱмоу: чѣто ѱсть съ нѣ съ, иже ѱси видѣахъ; дѣѱши
ли пришедѣше азъ и матери твоѣи и братни твоѣи покло-
нимъ сѣмъ тебѣ до земли; къ здравьноваша же ѱмоу братни
ѱго, а отыцъ ѱго сънабѣдѣ слоко се. отидоша же бра-
тни ѱго пастъ омыцъ отыца своѱго къ Сиѱемъ. и
рече Издранакъ къ Носифоу: братни твоѣи пасхть къ Си-
ѱемъ, ходи, да тѣ поуштѣ къ нимъ. рече же ѱмоу: се
азъ. рече же ѱмоу Издранакъ: шѣдъ виждѣ. аште сѣхъ
сѣдраки братни твоѣи и омыца, и покѣси ми гласть. и
поусти и отъ раздолиа Хекроноу, и прииде къ Сиѱемъ, и
сѣрѣте и мжжъ блѣдѣше на поли. къпроси же и мжжъ
глагола: чѣсо нштѣши; съ же рече: братниа своѣѣа нштѣ,
покѣждѣ ми, кѣде пасхть. рече же ѱмоу мжжъ: оти-
доша отъ сѣдѣ, слынахъ бо ѣа глаголашѣша: пондѣмъ
къ Доданмъ. и иде Носифъ къ сѣдѣ братниа своѣѣа, и
обрѣте ѣа къ Доданмъ. оузрѣша же и изъ далеча прѣжде
приближенни ѱго къ нимъ, и сѣрѣшѣша сѣмъ оуѣтити и.
кѣшѣша же кѣждо нхъ къ братоу своѱмоу: ѱсе, сѣно-
видыцъ онъ идеть. нѣмѣ оубо ходите, да оубиѣмъ и, и
къврѣжемъ и къ ѱединъ потокъ отъ сиѱа, и речемъ:
зѣрѣ зѣла изѣла и ѱсть. и да оузримъ, чѣто блѣхъ
сѣни ѱго. слынахъ же Роукима изѣави и отъ рѣкоу
нхъ, и рече: не оубиѣмъ ѱго къ доушѣ. рече же имъ Роу-
кимъ: не проѣйте крѣви, къврѣзѣте и къ потокъ сѣмъ
поуствына, рѣкоу же не къзложите на нѣ. шѣко да изѣа-
вить и отъ рѣкоу нхъ, и отъпоустити и къ отыцоу ѱго.
бѣсть же, ѱгда прииде Носифъ къ братни своѣѣи, сѣлаѣ-
коша Носифа съ ризы красныѣа, иже бѣ на немъ. и
понмѣше и къврѣгоша къ рокъ, потокъ же тѣ бѣ
тѣштѣ, коды не имѣѣа. сѣдоша же ѱсть хлѣба, и къ-
зрѣкѣше очима своима видѣша, и се, пѣтѣници Изма-
нактѣне идѣахъ отъ Галаада, и вѣлѣжди нхъ пѣни ти-
миша и смолаи и коняницъ, идѣахъ бо къ Егѣпѣтъ.
рече же Нюда братни своѣѣи: чѣто потрѣкѣно, аште оуби-
ѣмъ врата своѱго, и сѣкрѣнемъ крѣвѣ ѱго; ходите, и
отѣдадимъ Носифа Изманактѣномъ сѣмъ. рѣкоу же

скоюю не положимъ на нь, яко братъ нашъ и плать наша юсть. послушаша же братиа юго, и миноклауж мжжи Мадини коупци, и изваккоша и вѣнгъ изъ потока, и отъдаша и Изманальтѣномъ на двою десятюу златиць, и съведоша Носифа къ Егюпцѣтъ. възврати же сѧ Роувимъ къ потокоу, и не оузрѣ Носифа къ потоцѣ, и растръза ризы своѧ, и прииде къ братиа своѧи, и рече: отрочишта иксть въ потоцѣ, азъ же камо идж; и възъмъши ризъ Носифовъ заклаша козланшть, и омазаша крѣвниъ ризъ краснижъ юго. и поустриша ризъ окрѣвакавижъ, и принесоша отцоу своѧмоу, и рѣшъ: ризъ снѧ обрѣтохомъ на горахъ, познай, аште риза сына твоего юсть си или ни. и позна ѧ, и рече: риза си сына моего юсть. звѣрѣ зѣлъ сѣнѣ и, звѣрѣ въсхути Носифа. растръза же Иаковъ ризы своѧ, и възложи ризы сѣтованыгыѧ на сѧ, и сѣтовааше сына своѧго дѣни мѣногы. събраша же сѧ сыноце юго въси и дѣштери, и придоша оутѣшитъ юго, и не хоткаше оутѣшити сѧ глагола: яко да сънидъ къ сыноу своѧмоу сѣтоуѧ къ адъ. и плака сѧ о немъ отъць юго дѣни мѣногы. Мадини же приедоша Носифа къ Егюпцѣтъ, и продаша и Пингѣтѣрню рабичиштоу Фараою архимагироу. и вѣкаше господь съ Носифомъ, и вѣкаше мжжъ хѣдогъ, и бысть къ домоу оу господина своѧго Егюпцѣтѣкнина, и кѣдѣкаше господниъ юго, яко господь съ нимъ юсть, и ѧлико творить, господь оустраиеть въса къ ржкоу юго. и обрѣте Носифъ благодѣть прѣдъ господиномъ своимъ, и оугаждааше юмоу. и пристаки и въсѧмоу домоу своѧмоу, и въсе, ѧлико имѣкаше, дастъ къ ржцѣ Носифовѣ. бысть же, югда постаки и надъ домоу своимъ и надъ въсѣмъ, ѧлико имѣкаше, и благослови господь домъ Егюпцѣтѣкнина Носифа ради. и бысть благословение господниъ на въсѣмъ имѣнии юго къ домоу и къ сѣлхъ, и прѣдасть въсе, ѧлико вѣкаше юмоу, къ ржцѣ Носифовѣ, и не кѣдѣкаше въ своѧмъ имѣнии ничьсоже разкѣ хѣба, иже идѣкаше самъ.

Чловекъ итеръ имѣ два сына, и рече мѣннй юю отьцоу: отьче, даждь ми достойнѣж часть имѣннй, и раздѣли имѣннйе има, и не по мнозѣхъ днѣхъ събравъ късе мѣннй сынъ отиде на странѣ далече, и тоу расточи имѣннйе свое жигы блждно, ижднѣшоу же юмоу въсе кысть гладъ крѣпѣкъ на странѣ той, и тѣ начатъ лишати сѧ, и шкъдъ приаѣни сѧ юдиноу отъ житель тоѧ страны, и посѣла и на села свои настѣ скнннй, и желаше насытити чрѣко свое отъ рожыць, ѡже падѣахъ скнннй, и никѣтоже не дадѣаше юмоу, къ сѣбѣ же приишдъ рече: коликоу наимѣннѣк отьца моего изыѣкажѣ хѣбен, азъ же съде гладомъ гыбелѣж, вѣстакъ идѣ къ отьцоу своему, и рекъ юмоу: отьче, съгрѣшихъ на небо и прѣдъ тобою, и оуже иѣсмь достоинъ нарешти сѧ сынъ твоѣ, сътвори ма ѡко юдиноу отъ наимѣннѣк своихъ, и вѣстакъ иде къ отьцоу своему, юште же юмоу далече сажнтоу оуврѣ и отьць юго, и мнѧ юмоу кысть, и текъ наде на кыж юго, и облобыва и. рече же юмоу сынъ: отьче, съгрѣшихъ на небо и прѣдъ тобою, и оуже иѣсмь достоинъ нарешти сѧ сынъ твоѣ, рече же отьць къ рабомъ своимъ: изнесѣте одеждѣ прѣвѣж, и обѧцѣте и, и дадите прѣстень на рѣжк юго и сапогы на позѣ, и приедѣше тельць оунитангыи заколѣте, и падѣше да вѣсанмъ сѧ, ѡко сынъ мой съ мрѣтеъ бѣ, и ожиге, изгыбѣлъ бѣ, и оберѣте сѧ, и начаша вѣсанити сѧ, бѣ же сынъ юго старѣй на сѣлѣ, и ѡко градъ приаѣни сѧ къ домоу, слыша пѣннйе и анкы, и призвавъ юдиноу отъ рабѣ къпрашаше и: чѣто оубо си сѧтъ; онъ же рече юмоу: ѡко братъ твоѣ приидѣ, и закла отьць твоѣ тельць оунитангыи, ѡко съдрава и приѧтъ, разгнѣка же сѧ, и не хотѣаше кънити, отьць же юго приишдъ молашаше и, онъ же отъкѣштакъ рече отьцоу своему: се, толико лѣтъ работѧхъ тѣбѣ, и мѧнѣ николиже не далъ юси козѣлатѣ, да съ дреуты своимнй къвѣсанѧ сѧ бѣхъ, югда же сынъ твоѣ съ, изѣдѧй

твоемъ имѣннѣ съ любодѣйцами, прииде, закла тельца
питомый. онъ же рече юмоу: чадо, ты въсегда съ
мъною же еси, и въса моя твою сать, въвеселити же
са и въздрадовати подобаше, яко братъ твой съ
мрътею бѣ, и ожиге, изгыелъ бѣ, и оберте са.

е.

В е с н а.

изъ Григория богословаца.

Ныны небо свѣтаѣю, ныны слънцые высочаю и
златообразныѣю, ныны луныный кръгъ прозрачныи и
звѣздыный ликъ чистѣи, ныны къ поморнѣмъ клъны
примиришеть са, слънцоу же облакъ, въздоухоу же
вѣтри, земли садове, садове же възороу, ныны оубо
источницы свѣтаѣю истичуть, ныны же паче рѣкы
слънѣю, зымыныхъ съжзъ раздрѣшикъше са, и травь-
ници благоконятъ, и сади ничють, и жыиеть са трава,
и агныци играють оу зеленъ ннѣхъ. ныны же корабль
отъ пристанища изводитъ са съ повелѣньми и сими
паче боголюбны, и шдромъ окрнлаетъ са, и играють
делфинъ (рыба морская, ѡже прозываютъ скинны, си
бо зимѣ не въсходитъ, нъ въ веснѣ начыиеть мѣтати
са врѣхоу воды) въздыхаю акы сладъко зѣло и въ-
поуштаемъ и отъпоуштаю корабельники съ благо-
доушьствомъ. ныны ратай рало погълблаетъ, горѣ къ
зираю и плододавыца призываетъ. и въ шръмъ при-
водитъ колъ орыный, и прочрътають сладъкыи браздъ, и
надеждами веселитъ са. ныны же пастоухъ и кракаръ
състраиють скирѣли, и пастоушскыи скираште гласъ
и садокы и каминнѣмъ весноують са. ныны же садъ
градаръ дѣлають, и имельникъ тръсти творить, и възи-
рають вѣны, и прѣлоукоують перо пѣтично, и рыбаръ
галеннъ прозирають, и мрѣжжъ очиштають, и на ка-
менинъ сѣдять. ныны оубо дѣлолюбиваа бѣчала крило
приелкъши и отъ коштинъ въставъши свою мѣдъ-

ростъ показавать, и травяники понариавать, и събиравать
цвѣты и си же съдѣлаюавать сътинѣ о шести жгавъ, и
сѣхротикъ лежавитиѣ сътинѣ истѣкшиѣ, прѣмоуѣ же
жгавъ примѣкниавитиѣ, дѣлао къ коуѣ докроты и не-
съблажнѣнны, си же медъ къ крокѣхъ полагають, и
съдѣлаюавать набѣдѣштоуѣмоуѣ паодъ сладкъ и нео-
ранъ, шкоже подобно и намъ христовѣмъ къчеламъ,
и такъ приемъше мѣдрости и люкодѣнны притѣч.
ныны же гикѣдо пѣтица казеть, ова исходить, а дроу-
гаи къселяють сѣ, ова окрѣсть парить, а дроугаи
оглашавать ажгъ, и обѣштавють чловѣка. кѣса бога
пожтъ и славать гласы нѣнзглаголаны.

II.

Spomeniki Brizinski.

Najstarejši ostanki slovenskega jezika so tri spiski starega rokopisa, ki je bil najden leta 1807 v knjižnici Menihovski (Monakovski), kamor je bil dospel iz knjižnice brizinske (Freisingen) na Parskem; zato pravimo tem trem spiskom „spomeniki brizinski“, ki so nekako čudno pisani z latinico, in nam kažejo, kako nespretna je bila prva poskušnja t. j. raba latinskih čerk za slovenščino, zato ker latinska abeceda nima v sebi vseh glasov našega jezika.

Slavni Dobrovski je bil te misli, da je najstarejši III. spomenik (spovedna molitev), za tem da je po starosti I. spomenik (očitna spoved), za le tem pa II. spomenik (homilija). Dozdevalo se je temu učenemu možu, da je le ta (II) najmlajši, češ, ker se nahaja v njem nekoliko českikh in drugih neslovenskih oblik. Vgibal je, da je spisal to spovedno molitev škof Merseburški Bosen leta 970, da jo je pre naredil sv. Vojteh (Adalbertus) za Čehce, po česki besedi pa da jo je poslovenil Slovencom škof brizinski leta 1020. Una dva spomenika sta bila po njegovi misli spisana leta 950 ali pa že leta 900.

I. višna spoved (2)

II. hviničja (3)

III. spovedna molitev (1)

Naš učeni rojak Kopitar pa je zvedil, da je I. spomenik v tem rokopisu pisan ravno tako, kakor neke besede v latinskem darilnem pismu (donatio) pripisane, ki jih je napisal sam Abraham, nekdanji škof brizinski (od leta 957 — 994), samo da so slovenske zbog drugega peresa ali pa zbog različne starosti pisarjeve malo debelejše od unih. Tedaj spada, veli Kopitar, I. spomenik v 10 vek.

Zastran II. spiska je sodil Dobrovski po oblikah „vygnan“ (namesto: izgnan), po „modliti“ (namesto: moliti), da je bil, kakor smo že slišali, na posled preveden iz češčine na slovensčino; Kopitar pa je spričal z Jarnikovo knjigo, ki je prišla leta 1834 v Celovcu na svetlo pod napisom: „*Etymologicon linguae slovenicae per Austriam interiorem*“, da rabijo Slovenci koroški v sestavljenih besedah predlog *vy* (vi) namesto „iz“ še dan današnji, tako tudi *dl* prav po česki govore v besedah: *šidlo, kridlo, motovidlo* namesto: šilo, krilo, motovilo.

Po vseh okoliščinah, ki jih našteva Kopitar v svoji knjigi „*Glagolita Clozianus*“, v kteri se nahaja tudi rokopis brizinski z latinico in cirilico natisnjen, sodi le ta rojak naš, da je pisal vse tri spomenike ali škof Abraham sam, ki je bil Goratanec (Carantanus), ali kak učencec ali pa učitelj njegov, posebno pa terdi Kopitar to, da je pisala, nemara po Abrahamovem narekovanju („*Abrahamo dictante*“), II. in III. spomenik ravno tista roka njegovega (nemškega) učenca, ktera je pisala neke druge latinske pisma Abrahamove, zato ker se zamenjuje v le teh (latinskih) spisih soglasnik *b* pogostoma s soglasnikom *p* ravno tako, kakor na več mestih II. in III. spomenika. Po Kopitarjevem izhajajo tedaj vsi tri spomeniki brizinski, ki nam oznanjajo še dan današnji govoricu naših očakov, iz desetega veka.

Monumenta frisingensia. (II.)

1. Ecce bi detd nas ne zegrésil, te vueki gemu be siti,
Eče by děd naš ne sügrěšil, te v věky jemu bē žiti.
2. starosti ne prigemlioki, nikolige se petsali ne imugi, ni
starosti ne prijemljuči nikolē že pečali ne imāj, ni

3. slzna teleze imoki, nu u vuęki gemu be siti. bo ne se slzna tēlese imaęi, na v vęky jemu bē žiti. po nje že
4. zavuzitiu bui nepriiazninu uvignan od szlauui bosige, po zavistija boj nepriiaznina vygnan od slavy božije, po
5. tom na narod zlovuezki strazti i petzali boido, neimoki i bz tom na narod človečisky strasti i pečali poida, nemoči i bez
6. zredu zemirt. i pagi, bratriia, pomenem ze, da i zinouue čredu sūmrt. i paky, bratrija, pomenem se, da i synove
7. bosi naresem ze, bo tomu ozstanem zich mirzcih del, ese božiji narečem se, po tomu ostanem sih mrzūkyh děl, ježe
8. sunt dela sotonina, ese trebu tuorim, bratra oclevuetam, sāt dēla sotonina, ježe trēba tvorim, bratra oklevetam,
9. ese tatua, ese razboi, ese pulti ugongenige, ese roti, choi se ježe tatva, ježe razboj, ježe plti ugojenije, ježe roty, ky se
10. ih ne pazem, nu ge prestopam, ese nenauuzit. nizce teh ih ne pasem, na ję prēstapam, ježe nenavist. nište tēh
11. del mirzene pred bozima ozima. mosete po tomu, zinzi, děl mrzinēj prēd božijema očima. možete po tomu, synici,
12. uvideti i zami razumeti, ese bese priuuae zlouuezzi u liza vidēti i sami razumēti, ježe bēšę prvěj človeci v lica
13. tazie, acose i mui gezim, tere nepriiaznina uznenavidesse, taeije, akože i mūj jesim, tere nepriiaznina vūznenavidēšę,
14. a bosiu uzliubise. da bo tomu nine u circuvah ich članam a božija vūzljubišę. da po tomu nynē v erkūvah ih klanjam
15. ze, i modlim ze im, i zesti ich pigem, i obeti nasse im se i modlim se im, i čisti ih pijem, i obēty našę im
16. nezem o zcepasgenige telez nasich i dus nasich. tige se nesem o sūpasenije tēles naših i duš naših. tije že
17. mosem i mui este buiti, ecce tage dela nasnem delati, iase oni možem i mūj ešte būiti, eče taje dēla načinem dēlati, jaže oni
18. delase: oni bo lasna natrovuechu, segna naboiachu, bozza dēlašę: oni bo lačina natrovēha, žęjna napojaha, bosa
19. obuiachu, naga odeachu, malomogoncka u ime bosie bozze-obujaha, naga odējaha, malomogača v ime božije posē-
20. kacho, mrzna zigreahu, strana bod crovvi zuoge uvedechu, čaha, mrzina sūgrējaha, strana pod krovy svoje vūvedēha,

21. u timnizah i u zelesneh vvosich uelepenih bozcekachu,
v timñnicah i v železñneh ržñih vñklepenyh posécahã.
22. i u ime bosie te utessahu. temi, temi ti ze deli bogu bri-
i v imé božije ty utésahã. tēmi, tēmi ti se děly bogu pri-
23. plisaze. taco, zinzi, i nam ze modliti tomuge vuirchne-
bližãše. tako, synñci, i nam se modliti tomuje vrñnje-
24. mo otzu gozpodi, dosda ni tamoge vzdli v zezarstuo
mu oticu gospodi, dože da ny tamoje vñsedli v cēsãristvo
25. suoge, ese iest ugotouleno iz conì do conì izvvolenicom
svoje, ježe jest ugotovljeno is konì do konì izvoljenikom
26. bosiem. i gezm, bratria, bozuuani i bbgeni, egose ne mosem
božijem. i jesm, bratrija, pozvani i pobējeni, jegože ne možem
27. nikì se liza ni ucriti, ni cacose ubegati, nu ge stati pred sto-
nikym se lica ni ukryti, ni kakože ubēgati, nã je stati prēd sto-
28. lom bosigem ze zopirnicom nasim, ze zlodgem starim, i
lom božijem sũ sãprnikom našim, sũ zlodējem starym, i
29. gest ze pred bosima osima vsakomu zuoimi vzti i zuoim
jest se prēd božijema očima visakomu svojimi usty i svojim
30. glagolom izbovuedati, ese ga ne sem zuete chisto stuoril,
glagolom ispovēdati, ježe je na sem svētē kyždo sũtvoril,
31. libo bodi dobro libo li zi zlo. da e tomu dini, zinzi, muzlite,
libo bãdi dobro libo li si zlo. da k tomu dñni, synñci, myslite
32. ide ne camo ze vcloniti, nu ge pred bosima osima stati i
ide nē kamo se ukloniti, nã je prēd božijema očima stati i
33. zio prio imeti, iuse gezim bovvedal. nas gozbod, zueti cruz,
sijã prjã imēti, jaže jesim povēdal. naš gospod, svēty krst,
34. ise gest bali telez nassih i zpasitel dus nassih, ton
iže jest balij tēles naših i sũpasitelj duš naših, tũn
35. bozzledine balouvanige pozledge pozstavvi, ucazal ge,
poslēdinje balovanije poslēdi postavi, ukazal je,
36. imse ze nam dozstoi od gego zavuekati i gemu ze oteti.
imže se nam dostoji od njego zavēčati i jemu se otēti.
37. preise nassi zesztoco stradacho, nebo ie tepechu metlamⁱ
prejše naši žestoko stradahã. nebo je tepēhã metlami.
38. i prinizise ogni pecsacho, i metsi tnachu, i po lezv
i prinizũše ogni pecahã, i meči tinahã, i po lēsu

39. vuesachu, i selezni cliusi ge raztrgachu. a to bac mui
vėšaha, i železiny ključī ję rastrgaha. a to pak mŭj
40. ninge nasu praudnu vuerun i praudnu izbovuediu toie
nynje naša pravidina vėra i pravidina ispovėdija teje
41. mosim ztoriti, ese oni to vuelico strastiu stuorise. da
mozim sŭtvoriti, ježe oni ta velika strastija sŭtvoriše. da
42. po tomu, zinzi, bosī raba prizvauuse, tere im grechi
po tomu, synici, božija raba prizvavŭše, tere im grėby
43. vuasa postete, i im izpovvedni bodete grechov uasih.
vaše počitėte, i im ispovėdini bādėte grėhov vaših.

Manj znane besede:

bali medicus.	plť caro.
balovanije medicina.	pobėditi compellere.
črėd series, ordo: bez črėdu sŭmrt.	posėčati visere.
dože da donec.	prinizŭše admoventes.
glagol verbum.	prja causa.
kon: iz koni ab initio.	rota iusiurandum.
krst Christus.	sapnik adversarius.
kyždo quisque.	sotonin satanae.
malomogači aegrotus.	stradati pati.
metla virga.	strast passio.
natruti, natrova nutrire.	sŭpasenije salus.
neprijaznin diaboli.	tęti (tnacha) caedere.
obėt donum, sacrificium.	trėba sacrificium.
oklevetati calumniari.	ugojenije (ugoditi) gratum facere.
ostati (otŭstati) abstinere.	vygnan expulsus.
pasti se cavere.	zavėčati renunciare.
pečal cura.	zlodėj inimicus.
	žestoko graviter.

III.

Petnajsti vek.

1. Ya ze odpouem chudiczu ynu nega deylam ynu vsy nega
Ja se odpovem hudiču ino njega delam ino vsi njega
2. hofarti, ynu ze yzpouem ynu dalsan dam nassymi gospudi etc.
hofarti, ino se ispovem in dolzan dam našimu gospodi etc.

3. Ya ze dalsan dam, kyr sam to prelomil, kar sam oblubil,
Ja se dolžan dam, kir sam to prelomil, kar sam oblubil,
4. kadar sam karst priell, kyr sam se od buga obarnyll ynw
kadar sam krst prijel, kir sam se od boga obrnil ino
5. od nega zapuwidy, kyr sam boga zatayll s meymi chu-
od njega zapovedi, kir sam boga zatajil z mojimi hu-
6. deymi deyli, ynw sam ze volnw wdall ty oblasti tyga
dimi deli, ino sam se voljno vdal ti oblasti tiga
7. chudicza, kygar sam se odpoueydall, kadar sam karst
hudiča, kogar sam se odpovedal, kadar sam krst
8. pryell; tymw sam ye do seyga mall z meymy greichy
prijel; timu sam ja do sega mal z mojimi grehi
9. wolnw slussil: tyga ye etc.
voljno služil: tiga je etc.
10. Ya ze dalsan dam, kyr sam wosye vese po reydkym
Ja se dolžan dam, kir sam v božje veže po redkim
11. zehodill, kadar sam tw prissall, z mallo andochtyo bredko,
..zhodil, kadar sam tu prišel, z malo andohtjo predgo,
12. reywo meyga zareza zam tw will, kar sam tw slissall
revo mojiga srea sam tu bil, kar sam tu sišal
13. pridigwyocz od buga, od zwete Marie, od drugich swetikow
pridigujoč od boga, od svete Marije, od drugih svetikov
14. ynw od meych greychw, zazversmahl, ynw nister neyssid
ino od mojih grehov, zaveržmahal, ino ništer nejsim
15. meyga lebna po nym poprawill: tyga etc.
mojiga lebna po njim popravil: tiga etc.
16. Ya ze dalsan dam, kyr swete nedele. swete sobothe večeri
Ja se dolžan dam, kir svete nedelje, svete sobote večeri.
17. druge swete dny ynw večeri neyssidam nykuly taku pras-
druge svete dni ino večeri nejsam nikoli tako praz-
18. nowall ynw ezastill, kadar y wy ye to po praudy morall
noval ino častil, kadar i bi ja to po pravdi moral
19. dyati ea. swety post, swete quatři, drugue postue dny,
djati etc. sveti post, svete kvatri, druge postue dni,

20. moyo pokuro neysam taku czystu dopernessl, kakur sam
mojo pokoro nejsam tako čisto dopernesef, kakor sam
21. ga dalsan: tyga etc.
ja dolžan: tiga etc.
22. Ya se dalsan dam, kyr ye wogu desetino meyga syuota
Ja se dolžan dam, kir ja bogu desetino mojiga života
23. ynu meyga szanya, moye syvinieze nikuly neysam takw
ino mojiga moje živinice nikoli nejsam tako
24. sweystu dall, kakur wy to po praudy morall dyati: tyga etc.
zvesto dal, kakor bi to po pravdi moral djati: tiga etc.
25. Ya se dalsan dam, kyr ye moyga otsze, moya mat, moyo
Ja se dolžan dam, kyr ja mojiga oče, moja mat, moje
26. gosposcino, meyga farmaystra, meyga dwchwniga otzo,
gospoščino, mojiga farmajstra, mojiga duhovniga očo,
27. meyga pridigarya neysam nykuly taku czastill ynu ym
mojiga pridigarja nejsam nikoli tako častil ino jim
28. pokorn will, kakur wy tiga po praudy dalsan will; tya
pokoren bil, kakor bi tiga po pravdi dolžan bil; tiga
29. meyga blisniga neysam nykuly taku lubiga ymill ynw tak
mojiga bližajiga nejsam nikoli tako ljubiga imel ino tak
30. y ssvest will, kakur sam seby: tyga ye meny etc.
i zvest bil, kakor sam sebi: tiga je meni etc.

IV.

Šestnajsti vek.

1.

Primož Trubar.

Odkler je potihnila stara slovenščina, poslej ne nahajamo razun edinega spiska XV. veka celó do leta 1550 nobene knjige po slovenski pisane. Nova vera tiste dobe zbudi — kdo bi si mislil! — na Slovenskem novega pisaveca. Le ta je bil Primož Trubar, nekdanji korar Ljubljanski, iz Rašice na Dolenskem (Kranjskem) doma, sin ubogih, pa poštenih starišev. Rodil se je l. 1508; v šolo je hodil v Reki l. 1521; v više 13

šole pa v Solnogradu in na Dunaju. Leta 1530, pa tudi še l. 1532 je bil za kaplana v Celju, kjer je počel prvič, novo vero po malem in na tilhem oznanovati (l. 1530); po tem je prišel blezo najprej v Loko (na štajerski strani blizo Rateč), nato pa v Laški Terg (Tüffer) za fajmoštra; v Ljubljano za korarja je utegnil priti okoli l. 1544, in počel ondi novo vero očitno oznanovati. Zato so ga prestavili v Št. Jernej; od ondot je pa pobegnil l. 1547 in prišel blezo najprej za slovenskega pridigarja v Terst. Leta 1547 je pa moral bežati na Nemško, l. 1548 pa vnovič v Virtemberg pobegniti. Ondi ga izberó za pastorka Rotenburskega (Rotenburg). V tem kraju napiše berž dvoje bukvice po slovenski s tako imenovanimi nemškimi čerkami, namreč: Kerščanski nauk („Anu kratku podučene“ itd.) in abecednik s kratkim kerščanskim naukom vred („Ane bukvice, iz tih se ti mladi inu preprosti Sloveni mogo lahko . . . brati naučiti. V teh so tudi“ itd.) Oboje so bile natisnjene v Tibingi (Tübingen) na Virtemberskem l. 1550 z zmišljenim podpisom, da jih je tiskal Jernej Skurjanec na Sedmograškem. To so prve bukve, ki so bile spisane po naše. Trubar je bil tedaj prvi, ki je počel pisati po novoslovenski, t. j. tako, kakor se govori do malega še dan današnji, samo da je malo preveč nemčeval in vcepil slovensčini celó nemški člen, da si ni ljudstvo govorilo nikdar tako. L. 1553 ga izvolijo za fajmoštra Kemptenskega na Švabskem. Ondaj se je seznanil s P. P. Vergerijem (Vergerius), nekdanjim škofom Koperskim (Capo d'Istria), ki se je bil tudi preveril in se sestal s Trubarjem v Vitenbergu, kjer sta se posvetovala. Trubar se je lotil zdaj sv. pisma, in poslovenil najprej evangelij sv. Matevža, ki je prišel na dan l. 1555 v Tibingi, in to z latinskimi čerkami natisnjen. S takimi čerkami je bil natisnjen ravno tisto leto tudi njegov abecednik s kratkim kerščanskim naukom vred. Tako so mu tiskali poslej vse druge bukve slovenske. Z mu je bil - e; zh - ě; f - s; fh - š; s - z; sh - ž; fzh - šč; veliki S pa mu je rabil za S in Z; tako tudi Sh za Š in Ž; pa tudi f in s, fh in sh je mešal: lahko pa, da je bil tudi tiskar kriv; la in na ni topil; u je pisal za u in za v; i za i in za j; za

pastor v Rohrburgu 1548
 fajnove v Kempten 1553
 pastor v Kempten 1554
 pastor v Kempten 1554
 pastor v Kempten 1554

z = c fzh = šč
 zh = ě f = s
 f = s fh = š
 fh = š s = z
 s = z sh = ž
 zh = ž

ms 57 srednji spol u (dobru vinu) pa dolenski namesto o. „Ena molitov tih kerščenikov, kir so zavolo te prave vere preganani“ („Oratione de' perseguitati e forusciti etc.“) je prišla menda tudi tistega leta (1555) na svetlo. Slovenska beseda se pripisuje Trubarju, laška pa Vergeriju. Dve leti pozneje (1557) je bil natisnjen prvi del Novega Zakona („testamenta“), namreč: štirje evangelji in djanje „jogrov“ z obilnim nemškimi in slovenskim predgovorom in s slovenskim „kolendarjem“ zad pa z „regištrom“ in s kratko razlago prazniških evangeljev; drugi del Novega Zakona pa na štirikrat. Pervi zvezek (1560) tega dela ima v sebi list sv. Pavla Rimljanom, v drugem (1561) sta lista Korinčanom in Galatom, v tretjem (1567) je drugi del listov sv. Pavla, v četrtem (1577) pa poslednji del novega „testamenta“.

ms
52
53
59
69
 Že poprej je bil nakanil Trubar take knjige tudi Hervatom in Serbom v njihovem jeziku po glagoljski in po cirilski natisniti dati. Ker pa ni znal po hervaški ali serbski niti govoriti niti pisati, najme za ta posel Istrana, Stepana Konzula, ki jo je bil tudi zbog nove vere na Nemško potegnul. Glagolico so si vliji l. 1560 in jo prenesli v Tibingo; cirilico pa so si naredili v mestu Urahu l. 1561. Prišel je Konzulu pomagat tudi Anton Dalmatin (Dalmata), Trubar pa za pastorja v Urah. Že iz Kemptena so ga klicali (l. 1560) spet v Ljubljano za pridigarja, ker se je bila začela božja služba po Lutrovem nauku v Ljubljani že leta 1553 v „špitalski cérkvi pri mostu“; pa se je vernil še le iz Uraha (l. 1562) domu na Kranjsko in pripeljal s seboj tiskarja Mandelna, ki se je pa moral kmalo spet na Nemško preseliti. Tistega leta (1562) je spisal „artikule ali dele te prave stare vere“ itd. Ker so ga preganjali, zafo se je odpravil na Goriško in oznaoval v Rubii (Rubia) novo vero očitno; pa se moral tudi od ondot pobrati (l. 1564). Poterli so mu tudi cérkveni red, ki je bil leta 1564 v Tibingi po slovenski natisnjen. Na to pride za pastorja v Laufen (Laufen am Neckar), in da potem na svet „ta celi psalter Davidov“ v Tibingi 1566. Preden mine leto, prestavijo ga v Derendingo (Derendingen), ki ni daleč od Tibinge, da bi bil bliže tiskarnice.

Ugodni glasi, da prosijo novovércei Ljubljanski velikega vojvoda Karola pismeno zanj, privabijo Trubarja spet na Kranjsko; ko pa vidi, da gospódi ni po volji, da je prišel, preden jún je bila prošnja uslišana, zasede konja in odjezdi, pa vzame s seboj tudi M. Popoviča in J. M. Maleševca, starovérska duhovna, ki sta bila neki eden iz Srbije, eden pa iz Bosne doma. Tudi jim je prišel pomagat iz Kranjskega J. Juričič. L. Merčerič se je bavil ravno tedaj v Vitenbergu in pomagal tudi sv. pismo itd. za Hervate in Serbe „tolmačiti“ (prestavljeti). Pod predgovorom katekizma, l. 1561 po cirilski natisnjenega, so podpisani: „Primuž Kranac“, „Anton Dalmatin“ (Dalmatinec), pa „Stipan Istrijan“ (Istran). Le ta „Kranac“ (Kranjec) je bil potem takem Trubar, ki je pisal nekterim hervaškim knjigam tudi predgovore (po nemški). V obeh hervaških katekizmih (v glagoljskem in cirilskem l. 1561) je tudi Trubarjev govor od vere (sermo de fide) po hervaški „stolmačen“. Tudi njegovo „dolgo predgovor“ *) prvega dela sv. pisma in še nekaj drugih reči so pohervatili.

Razun naštetih bukev je dal Trubar l. 1567 natisniti kerščanski nauk z nekoliko psalmi in „duhovnimi“ pesmimi vred. Ponatisnjene in pomnožene so bile te bukvice v Ljubljani l. 1579. To knjigo je pomagal Trubarju tudi Krel z nekterimi drugimi možmi izdelavati. Mahom drugo leto (1580) je poslal Trubar na Kranjsko poslovenjen spisek, ki se mu pravi: „formulae concordiae“ po sinu Felicijanu, ki je ostal potem ondi za pastorka vsaj do l. 1595, po tem se pa vernil na Nemško. L. 1582 je prišel v Tibingi na svetlo „ta celi novi testament“ Trubarjev, drugič natisnjen. V drugem delu te knjige jemlje Trubar slovo od „Slovenov“. Umerlje v Derendingi 28. junija 1586 po kratki bolezni. Dva dni poprej na smertni postelji je bil poslovenil zadnje verstice „hišne postile“ Lutrove, ki je pa prišla poslovenjena še le po njegovi smerti (1595), tudi v Tibingi na svet. Na drobno so popisali življenje Trubarjevo ali vsaj spise njegove Valvazor, Schnaurrer (v svoji

*) Trubarju je bil predgovor ženskega spola (po nemški Vorrede).

knjižici: Slav. Bücherdruck in Württemberg im 16. Jahrh. Tübingen 1799), pa Kopitar (v prikladi svoje slovnice. Ljubach 1808). Nekoliko zmot Schnurrerjevih je popravil P. Hieinger v „Novicah“ l. 1858 po starih izvornih pismih in po bukvah novovérške dobe.

a.

Iz predgovora k Evangelju Sv. Matevža.

Lubi Slovenci! Vom inu nom je vedejoč, de le ta naša slovenska beseda do seh mal se nej z latinskimi, temuč le ta krovaška s krovaškimi puhštabi pisala. Iz tiga vsaki more vejđiti, de nas le tu pisane inu tolmačovane (kir nemamo pred sebo obeniga nauka oli exempla) zdaj na pervu težku stoji. Ob tu aku katerimu le tu naše pervu delu se cilu popelnoma ne zdi, ta zmisli, kaj vsi modri govoré, kir pravijo, de sledni začetik je težak inu nepopelnom. Mi smo, Bug vej, dosti zmišlovali, s kakovimi puhštabi to našo besedo bi mogli prov po tej ortografiji štaltnu inu zastopnu pisati, de bi preveliku puhštabov ali konsonantov k ani silabi ne jemali, koker ti Peami inu drugi deio, kateru je gerdu viditi. Taku mi ne smo mogli zdaj v naši zastopnosti drigači najti, temuč se ta *h* za *ch*, ta *v* za pul *f* pišejo inu postavijo, inu de se ti štymovei izrekó po šegi našiga jezika. V ti viži se nom zdi, de ta naš jezik suseb z latinskimi puhštabi se more prov lahku inu zastopnu pisati inu brati.

b.

Iz Evangelja Sv. Matevža.

Inu pole, eden stopi k nemu, inu pravi: Dober mojster, kaj imam dobriga djati, de jest morem imejti ta večni leben? On pravi k nemu: Zakaj mene imenuješ dober? Nišče nej dober, samuč ta jedini Bug. Hočeš li pak ti v ta večni leben priti, taku derži te zapuvidi. On pravi k nemu: Katere? Jezus pak pravi: Ti ne imaš ubijati, ti ne imaš prešustvati, ti ne imaš krasti, ti ne imaš krivu pričovati, poštuj očeta inu mater,

inu ti imaš lubiti tujga bližniga koker sam sebe. Na tu pravi ta mladi k nemu: Le tu vse sem jest deržal od muje mladusti, kaj meni še manka? Jezus pravi k nemu: Hočeš li popelnom biti, taku pujdi kjakaj, prodaj vse, kar imaš, inu daj tim bozim, inu bodeš imel en šac v nebesih, inu pridi, tar hodi za meno. Kadar ta mladi to besedo sasliši, gre proč žalosten od nega, zakaj on je imel dosti blaga. Na tu Jezus pravi k sujim jogrom: Risničnu vom povejm, de en bogat težku pride v tu nebesku kralevstvu, inu spet vom povejm, de ena kamela lažej gre skuzi ušesa ene jegle, koker de en bogat pride v tu nebesko kralevstvu. Kadar tu nega jogri zaslišijo, se silnu prestrašijo, inu pravijo: Du more tedaj ohranen biti? Jezus pak na ne pogleda, inu pravi k nim: Per ludeh je le tu nemogoče, anpak per Bugi so vse riči mogoče. Peter tedaj odgovori, inu k nemu pravi: Pole, mi smo vse zapustili, inu smo hodili za tebo, kaj nom tedaj za tu bode? Jezus pak pravi k nim: Risničnu vam povejm, de vi, kir ste za meno hodili, v le tim drugim rojstvu, kadar ta sin tiga človeka bode sidil v tim stoli nega gospostva, bote vi tudi sideli na tih dvanajst stolov, inu bote sodili te dvanajst žlahte Izraelske. Inu en vsaki, kir zapusti biše oli brate oli sestre oli očeta oli mater oli ženo oli otroke oli nive zavolo mujga imena, ta isti bode za vsaku samostokrat prijel, inu erbal ta večni leben. Anpak nih dosti, kir so ti prvi, bodo ti pusledni, inu ti pusledni bodo ti prvi.

e.

Iz predgovora k prvemu delu Novega Zakona.

Kakoviga jezika je ta beseda Evangelium, inu kaj v sebi derži? Ta beseda Evangelium je ena gerska beseda, ta se more v to slovenščino tolmačiti enu dobru selstvu oli en dober glas oli eni dobri veseli marini, od katerih ti ludje bodo veseli, od nih z veseljem govore, radi poslušajo inu drugim pravijo: koker de bi zdaj en le tak dober risničin glas inu marin k nom prišal, ti Turki so od našiga gospudi krala inu od nega sinov iz vseh slovenskih, krovaških inu vogerskih dežel, iz Bosne inu iz Konstantinopola cilu pregnani, za tu mi inu vsi

naši otroci se ne bomo vže več bali Turkov, bomo žiber, inu mir imeli pred vsemi našimi sovražniki, ne bomo več štuir dajali, ne težkih tlak delali, inu bodo naprej vže vselej dobra, rodovita lejta; oli kadar se enimu lačnimu oli žejnimu pravi, on bode imel eno dobro večerjo, jejsti inu piti zadosti; oli enimu, kir v ječi za život sidi, on bode na jutrišni dan prez vse martre inu štrajfinge prust ispuščen; oli enimu bolniku, kir velik betež ima, inu na smerti leži, on bode čez dva dni spet cilu zdrav etc. Takim dobrim veselim inu troštlivim marinem vsem bi mi mogli tudi reči inu dati tu ime Evangelium.

d.

Iz Evangelja Sv. Lukeža.

Inu on pravi: En človik je imel dva sinu, inu ta mlajši vmej nima je djal h timu očetu: Oča, daj meni ta dejl blaga, kir meni sliši. Inu on rezdili nima tu blagu. Inu ne kar dolgu potle ta mlajši sin je vse v kupe spravil, inu je vlekal deleč na ptuje dežele, inu je tamkaj suje blagu zadjal z nezmasnim prosanem. Inu potle, kadar je bil tu suje vse zapravil, vstane v ti isti deželi ena velika lakota, inu začne sam potrebovati. Inu on gre, inu se pertisne k animu purgarju te iste dežele, inu ta isti nega pošle na sujo pristavo te svine past. Inu je želil suj trebuh le z mekinami napolniti, katere so te svine jejle, inu ne mu ničče nej tih dal. Tedaj on spet gre sam v sebe, inu pravi: Kuliku najetih delocev mujga očeta imajo obilnu kruha, jest pak merjem od lakote. Jest hočo vstati gori inu pojti k mujmu očetu, inu hočo reči k nemu: Oča, jest sem grešil v tu nebu inu pred tebo, jest vže ne sem vreden biti imenovan tuj sin, sturi mene koker eniga od tujh najetih delocev. Inu on vstane gori, inu pride k sujmu očetu. Inu kadar je on še deleč bil, nega oča ga je zagledal, inu se je usmilil čez nega, inu teče k nemu, pade okuli nega garla, inu ga kuša. Ta sin pak pravi k nemu: Oča, jest sem grešil v tu nebu inu pred tebo, jest ne sem vreden več biti imenovan tuj sin. Na tu ta oča reče k sujim hlapcem: Pernesite sem aj

uno prvo dolgo sukno, inu ga oblecite, inu postavite ta perstan na nega roko inu črevle na nega noge, inu perpeljajte unu debelu tele, tar zakolite, naj jejmo inu se veselimo, zakaj le ta muj sin je bil mertov, inu je oživil, je bil zgubljen, inu je najden. Ta stariši nega sin pak je tedaj bil na puli, inu kadar on pride, inu se perbliža h ti hiši, zasliši on tu petje inu te plesi, inu on pokliče eniga od sujih hlapcev, inu upraša, kaj bi tu bilu. Ta pak nemu povej: Tuj brat je prišal, inu tuj oča je zaklal tu debelu tele, za tu de je on nega spet zdraviga prijel. On se je pak reserdil, inu nej hotel noter pojti. Na tu nega oča gre vunkaj, inu ga prosi. On pak odgovori, inu reče h timu očetu: Tulikanj lejt jest tebi služim, inu nesem tuje zapuvidi nigdar prelomel, inu ti nesi meni nigdar dal le eniga kozliča, dé bi se jest bil zveselil z mujemi perjateli, anpak kadar je le ta tuj sin prišal, kateri je tuje blagu požeri, ti si nemu zaklal unu debelu tele. On pak pravi k nemu: Sin, ti si vselej z meno, inu vse muje je tuje, ti bi pak imel vesel inu dobre vole biti, zakaj le ta tuj brat je bil mertov, inu je spet ožil, je bil zgubljen, inu je najden.

2.

Sebastijan Krel.

Valvazor piše, da je bil Krel l. 1563 pomagavec Trubarjev, ondaj, ko je bil Trubar novovérski pridigar v Ljubljani, umerl pa da je l. 1569. Da je pomagal Trubarju spisovati tisto knjigo, ki je prišla prvič l. 1567, drugič pa l. 1578 na svetlo, t. j. kerščanski nauk s psalmi i t. d., to smo že slišali. Poslovenil je tudi „postilo“ Spangenbergovo. Pervi del je izišel l. 1567 v Ratisboni (Regensburg) pod napisom: „Postila slovenska, t. j. karšanske evangeliske predige verhu vsaki nedelski evangeljon i t. d.“, in ga ni menda več nikjer drugje, kot v c. k. dvorni knjižnici na Dunaju. Vsa njegova postila je bila pa natisnjena v Ljubljani l. 1578. Kedaj in kje se je rodil, to se doslej še ni moglo zvediti. Jezik mu je malo boljši od Trubarjevega; člen se ne nahaja tako pogostoma.

Tudi pisavo Trubarjevo je popravil: fa in su je odkazal vsakemu svojo službo; tako ločil tudi fh od sh; namesto Trubarjevega z^a je pisal e; vendar je obderžal njegov zh za č; razun tega je pa počel tudi pisati ch za č: mogoche, moch (mogoče, moč); za topljen l in n je deval i, (kruljav, jagnje), ali pa dve pičici na naslednji samoglasnik: kruläv, iagnë, z ognöm, lübezan (beri: kruljav, jagnje, z ognjom, ljubezen); celö ogän, nän nahajamo v njegovi postili za „oganj“, „nanj“; pa tudi skadañ po španski za skedanj (skedenj).

Za srednji spol se piše o v drugem natisu postile njegove (1578) še natančneje kot v prvem; da se pa mešata v tem natisu fh pa sh, temu je menda kriv prepisovavec ali pa tiskar. Krel je imel več kolo Slovincov pred očmi kot Trubar, zato je malo bolj hervatil in pisal: sam, kada, skadañ namesto: fem, kedaj, skedenj; zato je vvel nemara tudi ch (č), ki se pa nahaja tudi po Slovenskem n. pr. v Bistrici na Notranjskem.

Iz postile.

Izvoleni karščenic, imaš, hvala Bogu, Joanna Spangenbergar karšansko postilo v naš slovenski jezik tolmačeno inu posneto. Ne moti se pak, ako bode lih mnogi na to naše pismo merdal inu se obrezal: edan sentencije, drugi besede, tretji puhstabe, četerti tipfelne ali čarke, peti, ne vem sam kaj si, grajal. Zakaj hudičova natura je, da ne more obeno ni božje ni karšansko delo prez tadla pustiti. Inu navada je par ljudeh, da znajo bulje opravljati kakor popravljati, inu berž v družih očeh bil, kakor v svojih trame vidijo, da se tudi včasi kruljevac za kruljevcom posmehuje. Inu gdo oče ali more vsim ludem, vsakateri glavi vstreči?

Le to ortografijo slovenskiga pisma smo mi z vestjo inu z dobrim svitom zastopnih bratov tako postavili. Inu spomislili tudi na več našiga imena inu jezika ludi, kir so okuli nas, Dolence, Istrijane, Vipavee i. t. d., kateri skoraj povsod čisteši slovenski govore, kakor mi po Kranju inu Koroški

deželi, do polu nembški. Inu so edni navajeni na to staro slovensko, hervatsko ter ćurilsko pismo.

Bog otel pak, da bi to isto, zlasti ćurilsko lepo pismo mogli spet v ljudi perpraviti. Kadar pak nej dobro mogoče za ubušta stran, zavoljo turske sile, inu kar so ta vekši del slovenskih dežel puste inu vže turske, inu smo tako začeli največ z latinskimi puhstabi pisati inu drukati, taku moremo v sili, kakor Nemci govoré, stole inu klopi na mizo postaviti ali saj gledati, da se latinski puhstabi namesto naših starih slovenskih, kolikor je mogoče, v glihi moči postavijo, inu ta ortografija derži, katero našiga jezika idioma inu natura potrebuje, nekar kakor oče vsaki v svoji vasi ali mestu imeti. Zato sam spred to staro abc po imenih inu pruti latinske puhstabe postavil, ako kateri hervatsko pismo zna, da nas tim bulje zastopi.

Ti pak, kir ne zastopiš, kaj je ortografija, kaj proprietas linguae, inu si se navadil na gospod Truberjovo kranščino, beri le precej le to pismo, kakor sice druga bereš: tebi nej veliko ali skori nič preminjenu.

Čarkom se ne pusti irati, kakor da bi ne bile, **ch** za **zh**, **s** za **ss** včasi beri inu **e** za **c**, nekar za **k**, taku se ne bodeš skuzi inu skuzi ništar blaznil. To diferencijo ali razlotak mej **s** inu **f**, mej **sh** inu **fh** bodeš sam dobro zamerkal, inu naš jezik oče ga imeti.

Prosim tada vsakateriga dobriga karščenika (za špotlivce ene marim), da si pusti le to pismo inu naše zvesto delo, č tih popolnoma ni, saj nekuliko dopasti. Ako pak kateri noče, laku si sturi eno drugo sebi bulši, inu pusti nam le to naše zmirom. Bog zna, de nesmo naše lastne, tamuč Božje časti, obeniga svojga prida, tamuč gmajn karšauskiga nuca iskali inu spomislili. Če je pak ki kaj sice res pregledanu, kakor obeno človeško delo nej skuzi celo, to Bog inu brumni ludje z gnado popravijo. Tim istim se pohlevno, Bogu z vero, karščenikom z ljubezanjo poročim. Amen.

Jurij Dalmatin.

Le ta mož je bil prvi, ki je poslovenil vse sveto pismo starega in novega zakona. Najpoprej je bil natisnjen „Pentateuch“ l. 1578 v Ljubljani. Natisnil ga je tiskar Mandel, ki se je bil vernil. To je bil menda drugi spis, ki se je tiskal v Ljubljani. Prvi je bil Jezus Sirah l. 1575. Vse sveto pismo Dalmatinovo je pa prišlo v Vitenbergu l. 1584 na svetlo, pod napisom: „Biblia, tu je vse svetu pismu stariga in noviga testamenta, slovenski tolmačena, skuzi Jurja Dalmatina.“ Tistega leta je bil tudi tiskan ravno ondi njegov slovenski molitvenik („Bethbuch“), pa tretji natis Trubarjevih „duhovnih pesmi“, ki ga je on oskerbel.

Dalmatinova slovenščina je čistejša od Trubarjeve; veliko Trubarjevih zmot je popravil, marsikaj pa tudi popačil. Vendar je rabil člen tudi on, da si ne tako pogostoma kakor Trubar. (Domá je bil iz Kerskega na Dolenskem (Kranjskem); umrl je zadnji dan avgusta mesca l. 1589 v Ljubljani, kjer je bil pridigar, v Turjaku blizo Škocijana pa fajmošter. Pokopali so ga že drugi dan pri sv. Petru v Ljubljani.) Na koncu svetega pisma Dalmatinovega se nahaja pregled (register) nekterih besed, ki so po različnih krajih različne, s pomenom vred, kako se pravi namreč ti ali uni reči po „kranjski“, „koroški“, „slovenski“ ali „bežjački“, „hervaski“, „dalmatinski“, „istranski in „kraški“. Iz tega pregleda se vidi po besedah, da se je velelo nekđaj Slovencom hervaskim tudi Bežjaki, ki jih jemlje z „bežjačkim“ jezikom vred tudi Trubar v misel. Še dan danes jim pravijo nekteri Štajerci tako.

*) Dajal bi daljši slovenski natis v Ljubljani prepovedani, so deli kneziški cenzori celo sveto pismo Viteb. 1584 natisnili, od kraga se po bežjačkah še vedaj izbrado deli a.

Iz Mozesovih bukev.

Jakob pak je prebival v tej deželi, v kateri je njegov oca ptuji bil, v deželi Kanaan. Inu le tu je Jakobov rod: Jozef je bil sedemnajst lejt star, kadar je živino pasel s svojimi bratmi,

inu ta hlapčič je bil per Bilhe inu Silpe, njegoviga očeta žen, otrucih, inu je njih očetu pravil, kadar je kej en hud glas čez nje šal. Izrael pak je Jozefa več lubil, kakor vse svoje otroke, za tu kir je on njega v starosti bil rodil; inu je njemu sturil eno lepo pisano sukno. Kadar so pak njegovi bratje vidili, de je njih oča več njega lubil, kakor vse njegove brate, so ga sovražili, inu neso mogli ž njim obene prijaznive besede govoriti. Jozef je tudi imel en krat eno sajno, od te je on svojim bratom bil povedal, za tu so oni njemu še več sovraž bili. Zakaj on je djal k njim: Prosim vas, poslušajte, kaj se je meni sajnal: meni se je zdelu, de smo snope vezali na puli, inu pole, moj snop je gori vstal, inu je stal, inu vaši snopi okuli so se poklajnali pred mojim snopom. Na tu so njegovi bratje k njemu djali: Boš li ti čez nas krajloval inu čez nas gospodoval? Inu so ga še več sovražili za volo njegove sajne inu njegovih besed. Inu njemu se je še ena druga sajna sajnala, to isto je on svojim bratom povedal, inu je djal: Pole, meni se je še ena sajna sajnala, meni se je zdelu, de je sonce inu luna inu enajst zvezd se pred mano poklajnalu. Ino kadar je le tu njegovimu očetu inu njegovim bratom bilu povedanu, je njegov oča njega svaril, inu je djal k njemu: Kaj je tu za eno sajno, katera se je tebi sajnala? Bom li jest inu tvoja mati inu tvoji bratje prišli inu se bomo pred tabo poklajnali? Inu njegovi bratje so njemu nidig bili, ali njegov oča je le te besede ohranil. Kadar so pak njegovi bratje bili šli svojiga očeta živino past v Sihem, je Izrael rekal k Jozefu: Ne pasejo li tvoji bratje živino v Sihemi? Pojdi sem, jest hočem tebe k njim poslati. On pak je rekal: Le tu sim. Inu on je djal: Pojdi inu pogledaj, ako tvojim bratom dobru gre inu živini, inu povej mi spet, kaku stoji. Inu on je njega poslal iz doline Hebron, de je šal v Sihem.

Inu en mož ga je našal, de je bil zašal na puli, ta ga je vprašal, inu je djal: Koga iščeš? On je odgovoril: Jest iščem moje brate, prosim te, povej mi, kej pasejo? Ta mož je rekal: Uni so od le tod šli, zakaj jest sim slišal, de so djali: Pojdimo v Dotan. Inu Jozef je za svojimi brati šal, inu je nje našal v

Dotani. Kadar so oni vže njega vidili od daleč, prejden je blizi k njim prišal, so se zuper njega svejtovali, de bi ga vmorili, inu je eden h drugimu djal: Poglejte, ta sajnavec gre semkaj; zdaj tedaj pridite, inu naj ga vmorimo inu v eno jamo veržemo, inu hočemo reči, de ga je ena huda divjačina snedla. Taku se bo vidilo, kaj so njegove sajne. Kadar je Ruben to slišal, je hotil njega iz njih rok odteti inu je djal: Nikar ga ne vmorimo. Inu Ruben je spet rekal k njim: Ne prelite kri, temuč verzite ga v to jamo, katera je v puščavi, inu ne položite rok na njega. On pak je hotel njega iz njih rok odteti, de bi ga svojimu očetu spet perpelal. Kadar je vže Jozef k svojim bratom prišal, so oni njemu njegovo suknjo inu to lepo pisano suknjo, katero je on na sebi imel, slekli, inu so ga vzeli, inu so ga v eno jamo vergli: taista jama pak je bila prazna, inu nej bilu vode v njej, inu so doli k jedi sedli. Mej tem so oni svoje oči vzdignili, inu so vidili eno množico Izmaeliterjev pridejoč iz Gileada svojemi kamelami, te so nesle korenje, balžam inu miro, inu so šli doli v Egipt. Tedaj je Juda rekal k svojim bratom: Kaj nam Pomaga, de našiga brata vmorimo, inu njegovo kri skrijemo! Pojdite, naj ga Izmaeliterjem predamo, de se naše roke nad njim ne pregrišé, zakaj on je naš brat, naše mesu inu kri. Inu oni so njega slušali. Inu kadar so madianiterski kupci mimu šli, so oni njega vun iz jame izvlekli inu so ga Izmaeliterjem predali za dvajseti srebernikov, ti so ga v Egipt perpelali. Kadar je pa Ruben spet h tej jami prišal, inu nej Jozefa v njej našal, je on svoj gvant restergal, inu je prišal k svojim bratom, inu je rekal: Tiga hlapčiča nej tukaj, kam hočem jest? Inu oni so vzeli Jozefovo suknjo, inu so zaklali eniga kozliča, inu so to suknjo v kri omočili, inu so to pisano suknjo tjakaj poslali, inu so jo pustili svojimu očetu pernesti inu povedati: Le to smo našli, poglej, ali je le tu tvojga sinu suknja ali nikar. On pak je njo poznal, inu je djal: Le tu je mojiga sinu suknja, ena huda divjačina je njega požerla, ena dereča divjačina je Jozefa rezderla. Inu Jakob je svoj gvant restergal, inu je en žakel oblekel okuli svojih ledovji, inu je žaloval po svojim sinuvi dolg čas. Inu vsi njegovi sinuvi inu hčere so vstali, de

bi ga troštali. Ali on se nej hotel pustiti troštati, inu je djal: Jest z žalostjo doli pojdem v grob k mojimu sinuvi. Inu njegov oča ga je objokal. Madianiterji pak so ga predali v Egipt Potifar, faraonovimu kamrarju inu dvorniku.

b.

Iz Salomonovih Pripovesti.

En modar sin je svojiga očeta veselje: ali en norčast sin je svoje matere žalost.

Krivičnu blagu ne pomaga: ali pravica odtme od smerti.

Gospud ne pusti tiga pravičniga duše lakoto terpeti: ampak teh pregrešnikov odertje on rezdeva.

Vtragliva roka ubuštvu dela: ali teh roka, kir so skerbni, bogate dela.

Kateri po lejti spravla, ta je zastopen: kateri pak v žetvi spi, ta bo k sramoti.

Tiga pravičniga glava ima žegen: ampak teh hudobnih usta bo njih krivica pokrila.

Teh pravičnih spomin v žegni ostane: ampak teh hudobnih ime bo strohnelu.

Kateri je iz serca moder, ta gori vzame te zapuvidi: kateri pak norčasta usta ima, ta bo bijen.

Kateri nedolžnu žive, ta žiher žive: kateri pak nespodobnu žive na svojih potih, ta bo očitovan.

Kateri z očima miga, ta bo mujo naredil: inu kateri norčasta usta ima, ta bo byen.

Tiga pravičniga usta so en izvirajoč studenec: ampak teh hudobnih usta bo njih krivica pokrila.

Sovraštvu obudi kreganje: ampak lubezan zakriva vsaku pregrisenje.

V tiga zastopniga ustnah se modrost najde: ampak na eniga norea herbat ena šiba sliši.

Ti modri navuk ohranijo: ali teh norcov usta so blizi strahu.

Tiga bogatiga blagu je enu terdnu mestu: ampak te uboge ubuštvu slabe dela.

Ta pravični nuca svoje blagu k lebnu: ta hudobni pak nuca svoj perhodak h grehu.

Podvižanje ohraniti je ta pot k lebnu: kateri pak svarjenje zapusti, ta v zmoti ostane.

Lažniva usta sovraštvu skrivajo: inu kateri druge opravla, ta je en norc.

Ker je veliku besed, tu nej prez greha: kateri pak svoja ustna zderži, ta je razuman.

Tiga pravičniga jezik je izvolenu srebru: ali teh hudobnih serce ništer nej.

Tiga pravičniga ustna njih veliku pitaje: ampak norci bodo v svoji norčiji umerli.

Gospodni žegen bogate dela prez muje.

En nore svojovolnu dela, inu se še k njemu špota: ali ta mož je modar, kateri gori merka.

Česer se ta hudobni boji, tu se bo njemu zgudilu: inu kar ti pravični želé, tu jim bo danu.

Ta hudobni je kakor en vihar, kateri čez gre, inu ga več nej: ta pravični pak vekoma obstoji.

Kakor esih zobem inu dim očem deje: taku ta vtraglivi tem sturi, kateri ga pošlejo.

Gospodni strah dni gmera: ampak teh pregrešnih lejta bodo okračena.

Teh pravičnih čakanje bo veselje: ampak teh pregrešnih vupanje bo zgublenu.

Gospodni pot je tiga brumniga muč: kateri pak hudu delajo, so slabi.

Ti pravični ne bodo nikuli doli verženi: ampak ti hudobni ne bodo v deželi ostali.

Tiga pravičniga usta modrost perneso: ampak teh spačernih usta bodo zatrena.

Teh pravičnih ustna pridne riči vučé: ampak teh pregrešnih usta so spačena.

$$1 = q, f \quad 1 = zh, fh$$

$$2 = 1 \quad \bar{2} = 2h$$

$$(- = \bar{2} \quad \bar{(-} = 2h$$

4.

Adam Bohorič.

Da bi bila edinstvo v pisanju, spiše A. Bohorič, vodnik (rector) stanovske šole v Ljubljani, pervo slovensko slovnico po imenu „Arcticae horulae“ (pozimske urice) succisivae de latino-carniolana literatura ad latinae linguae analogiam accomodata etc. Witebergae 1584. Izgledi za sklanjanje imensko so mu ti le: oča, mati, pismu. Za latinski „ablativ“ mu služi naš „genitiv“ s predlogom od; domačega „lokala“ in „instrumentala“ ali „sociala“ pa ni še znal. Ondaj je bila latinščina še jezik vseh učenih; zato so merili vse jezike po latinskem kopitu. Še le slavni Dobrovski je zasledil, da sta v slovenščini dva posebna padeža, ki jih ni v latinščini.

Bohorič je popravil in vstanovil Trubarjevo in Krelovo pisavo tako le: f, s - s; fh, sh - š; s, S - z; sh, Sh - ž, z - c; zh - č. Zato pravimo ti pisavi še dan danes Bohoričica, ki se je rabila do l. 1844 skoro prav sama.

Razun nekterih drugih reči je spisal tudi bukvice svetih pesmi s podpisom A. B. Pravijo, da je bil iz Dolenskega (Kranjskega) doma; ali od kod, tega ne vemo.

Novica je rečeno poročevalca, se pa verjetno je prejel čast dobro imeno vati pravice. Bohorič in njegovim pripadateljem se imamo zločiti, da se je slovenščina po njegovem slovnici V. ne v prvih časih pisave pravilno in dosledno pisala.

Sedemnajsti vek.

1.

Tomaž Kren.

Ker so bili naši prvi štiri pisavci vsi Lutranci, zato so bile njihove bukve o preganjanju nove vere hudo prepovedane. Po vsi džezeli so jih nalašč iskali in sežigali na kupe; maloktera knjižica je ostala v kakem kotu. Tudi v Ljubljani so sežgali Jezviti one slovenske bukve, ki so jih imeli „stanovi“. Kolikor jih niso sežgali mahom iz pervine, to je zgorelo l. 1774, ko je pogorelo v velikem ognju v Ljubljani tudi poslopje jezvitsko.

in kjer so se najde, brez priznanja bi postojale. To se je tudi so se nestrani zadržali, na polnih vozov v mesto jezvajali in na tega ni bilo sežigalo. Le se da se je le maloktera knjižica sva leri v kotu kotu shranila. Tudi v najzgodnejših biskupskih, nihalo pri zaneso.

Po smerti teh možakov je zaspala tudi slovenščina. Najpoprej jo zdrami spet ravno tisti mož, ki jo je velel preganjati zbog vere iz knjig, namrec Tomaž Kren, škof Ljubljanski, s tem, da je poslovenil in dal na svet l. 1612 evangelje in liste, ki so bili natisnjeni v Gradeu, zato ker je bila tiskarnica Ljubljanska o preganjanju končana. Drugi natis je oskerbel, več domačih besed s tujkami nadomestivši, Schönleben l. 1672. Tretji natis je prišel, pomnožen s kratkim katekizmom in s svetimi pesmimi, na dan l. 1730 v Ljubljani pri založniku slovnice Hipolitove, in je bil posvečen tedanjemu škofu F. grofu Schratenbachu. L. 1741 so doživele te bukve v Ljubljani četertega natisa, ki je bil spodoben tretjemu. Vsi štirje natisi so bili tiskani z Bohoročico; vendar se nahaja v njih tudi podvojenih ll, mm, nn, ss, tt, za srednji spol u in o (lejt, kraljestvo) i t. d. Člena je tudi obilno v njih, ravno tako mnogo nepotrebnih tujih (nemških) besed, namesto domačih; to pa zato, ker so se deržali pisavci preveč spacene slovenščine, kakoršna je bila ondaj v poglavitem mestu kranjske dežele. Zadnji natis je vredil z nekterimi drugimi umnimi možmi (per viros peritos) blezo Japeljnov učenik, Kamniški fajmošter, Paglavce, ki je poslovenil neki še več bukev, na kterih se pa ni podpisaval drugači kot: „skuzi mujo eniga mašnika z gorenške kranjske strani“ Umerl je Kren okoli l. 1770.

„ad falsivum populi callositatem“; fakopis je Bohoročica

Luk. 10. 30—35.

Je bil en človik, ta je šal od Jeruzalema doli v Jeriho, inu je padel mej razbojnik: ti so ga zlejkli inu stepli, inu so šli proč, inu so ga pul mertviga pustili ležati.

Permerilu se je pak, de je en far po te isti cesti doli šal, inu kadar je njega vidil, je mimu šal.

Ravnu taku tudi en levit, kadar je bil na tu istu mejstu prišal, inu njega ugledal, je šal mimu.

En samaritan pak je potoval, inu je tjakaj prišal, inu kadar je njega vidil, se je on njemu v serci usmilil, je šal k njemu, je obvezal njegove rane, inu je noter vлил ojla inu vina,

inu ga je vzdignil na svojo živino, inu ga je pelal v ošteriju, inu ga je vardjal.

Ta drugi dan je vunkej vzal dva denarja, inu je nje dal timu ošterju, inu je rekal k njemu: Vardevaj ga, inu aku kaj čez le tu vun daš, hočem jest tebi plačati, kadar zupet pridem.

2.

Gregor Alazia.

(Fra Gregorio Alasia da Sommaripa.)

Ta mož je bil redovnik in je izdal l. 1607 v Vidmu laški in slovenski slovník (*Vocabolario Italiano e Schiavo*), ki ima v sebi (spredaj) tudi kratek návod, kako se nauči človek lahko po slovenski itd.; zadaj pa za priveržek razun vsakdanjih molitev po laški in po slovenski tudi nekoliko cérkvenih pesmic, ki so jih popevali Slovenci ondaj, pa tudi že poprej ob velikih praznikih, imena najnavadnejših denarjev, domač pogovor popotnika s kmetom od najpotrebnejših reči itd. Ta knjiga je v Ljubljanski knjižici med bukvami pokojnega Kopitarja, ki jo je prvi razglasil.

V predgovoru veli pisavec, da ima slovenski jezik 33 glasov (samoglasnikov s soglasniki vred), in da ga ni lahko pisati z latinskimi čerkami. On je pisal nekako po laškem: Duc, tuic, vernic gljudi; rasghi, mnoghega (sic); chiasť; euala itd. namesto: duh, tvojih, vérnih ljudi; razžgi, mnogega; čast; hvala itd.

3.

Prisega iz Štajera.

Vsakatera priča, katera eno pravo učeno resnico hoče storiti inu perseči, ima gori vzigniti tri perste, per tem prvim perstu, to je ta palec, ta zastopiti Bog Oča, per tem drugim perstu Bog Sin, per tem tretjem perstu Bog Sveti Duh; ta druga dva notri v roki ležeča persta pomenita, ta eden, kateri je ta četerti perst, to keršansko dušo, katera je skrita pod tem človejstvom ali životam; inu ta peti ali majheni perst pomeni tu telu

koker je tu telu majhino šacati proti te žlahtni duši; pak per ti celi roki se zastopi en sam Bog inu stvarnik zemle inu nebes i t. d.

IV.

Osemnajsti vek.

1.

Marka Pohlin.

Hipolit
 Pervo slovensko slovnico je spisal Adam Bohorič, vodnik stanovskih šol Ljubljanskih, in jo imenoval „Arcticae horulae succisivae de latino-carniolana literatura ad latinae linguae analogiam accomodata.“ (Witebergae 1584). L. 1715 je izišla v Ljubljani druga, ki jo je izdal Pater Hipolit iz Novega Mesta pod nazivkom: „Grammatica latino-germanico-slavonica.“ To pa smemo po pravici drugi natis Bohoričeve imenovati. Kakor ni bila prva veliko prida, tako tudi druga ne, ki jo je Hipolit, kakor je podoba, iz une le prepisal in okrajšal. Izgledi za sklanjanje so: oča, mati, pismu; instrumentala in lokala ni med padeži, namesti tega je pa ablativ s predlogom od (tedaj slovenski genitiv). Bohorič in Hipolit sta mislila ondaj, ko je latinščina zvonec nosila, da mora biti vsak jezik po latinskem stvarjen. V genitivu dualnem se bere pri Hipolitu: tiu očetov, očet vel očov; v dativu pluralnem: očetom, pismam; v dualnem pa: očetama, pisma (namesto: pismama).

Gramatika
 Avguštinec P. Marka Pohlin, Ljubljančan, ki je dal l. 1765 slovensko abecedo na dan, spiše l. 1768 tretjo slovnico po imenu „Kranjska gramatika,“ ki je dočakala l. 1783 drugega natisa, da si je bila sploh slabejša od Bohoričeve. Nemčeval in koyal je tako, da nikdar takega. Spisal je n. pr. bukve: „Nauk, zakaj se mora katoliška vera vsim drugim pred vleči“ (vorziehen); za nemško besedo Ursache je skoval „a-reč,“ češ. Sache je reč, „ur“ pomeni iz začetka, a je pa v abecedi tudi iz začetka. Vendar je zasledil v slovenščini instrumental sam ob sebi; lokala pa še ne; lokal plural, ki sta ga štela njegova prednika za genitiv, je bil njemu priveržek ali druga oblika tega

padeža. Od l. 1779 do 1781 je izdajal Pohlina „Pisance od lepeh umetnost,“ v katerih se bere razun drugih reči tudi nekoliko slabih pesmic, med katerimi so Vodnikove perve „za poskušnjo“ najboljše. Pisance od lepeh umetnost

Tudi je zbral P. Marka več učenih Slovincov v družbo, ki jo je kerstil po naše „Ljubljanska družba modrine delavnih“ (operosorum), da bi kerčili in orali ledino „slovenščino.“ Ta družba je poslovenila veliko koristnih bukev, namreč: „Opravk človeka“ (v Ljubljani 1781); „Pridige Janeza Nep. Čupika“ (na Dunaju 1785); „Kmetam za potrebo in pomoč“ (na Dunaju) in več drugih. Čeravno se slovenščina v teh bukvah po pravilu Pohlिनovem še neizrečeno pači, pa se je prikupovala ljudem čedalje bolj; iz lete družbe izhajata tudi sloveča pisavca Japelj in Vodnik. To je pa poseben zaslužek P. Marka Pohlina.

2.

Osvald Gutsman.

S tem pisavcom, ki se je v svojih „Kristianskih resnicah“ (v Celovcu 1770) očitno ustavljal Pohlिनovemu samovoljnemu ravnanju, se je počela druga doba slovenske pismenosti. Da bi bila v slovenskem pisanju večja edinost, izdelala le ta verli duhovnik kratko slovnico, ki je ugledala beli dan prvič l. 1777, po tem pa doživela še več natisov. Ker se je prikupila ljudem tako jako, zloži Gustman tudi nemško-slovenski pa slovensko-nemški besednjak, in ga izda l. 1789. Kov. slovnica Hovos

Če se je ravno ustavljal Pohlinu, pa nemčuje vendar še silno tudi sam v vseh svojih bukvah. Pa saj ni čuda, ako pomislimo, kaki so bili ondaj časi; ako pomislimo, da misli človek nehotoma rajši v tistem jeziku, kterega bolje zna, in da govori ponevedoma z domačimi besedami po tuje, ako se nauči tujega jezika bolje kot maternega; ako pomislimo na posled, da se godi na svetu vse sčasoma, ne pa mahoma.

Ni planine brez doline.

Kaker si posteles, tako boš ležal.

Kropliva tudi mladica žge.
 Marskaka bukva k svojimu koncu topor da.
 Muha, katera perleti, hujši pikne.
 Dobre vole mošne kole.
 Ta prava obrjest gre za duri sjest.
 Vsaki ima svoje lice.
 Bodi sebi beseda mož.
 Kar betve ne vela, pišovega oreha ne vela.
 On bi rad letel, ampak še perje ni zredil.
 On bo bogat kaker pes rogat.
 Vjem, kam pes nogo moli.
 Pijane se preberne, kader se prekucne.
 Kir se lahko roti, resnice ni.
 Keda vrana vrano pipele?
 Kolikor ljudi, tolako čudi.
 Zarečen kruh se rad rježe.
 Velik ropotic, ampak malo mele.
 Bo plačal kaker vrabel proso.
 Mlin mele, kar (se) mu naspe.
 Motika kmeta in krala v eno jamo spravlja.

3.

Stefan Kuzmič.

Surdanski fajmošter na Ogerskem je poslovenil Novi Za-
 kon za ogerske Slovence po gerškem, in ga izdal prvič v Hali
 (Halle) l. 1771; kasneje je bil še večkrat natisnjen v
 Požunu (Pressburg), l. 1848 pa tudi v Kösegu (Güns) in po-
 množen z „žoltarjem“ Šandorja Trplana. Obema rabi madjarski
 pravopis; tudi ne rabita pred r^{om} zamolklega e. Razun nekterih
 izrek, ki so malo po tujem zavite, nekterih participijev seda-
 njega časa glagolov doveršnih in nekoliko nepotrebnih „čle-
 nov“ je pisal Kuzmič vse prav po domače, tako kakor ogerski
 Slovenci govoré in izgovarjajo, tedaj tudi ū namesto u: prišao,
 prijao, erkao, spoznao, meo, krsto, namesto: prišel, prijel, rekel,
 spoznal, imel, krstil; pokleknoti, povrnoti, namesto: poklekniti,

povrniti. Tudi se nahaja v njegovem Novem Zakonu obilno participijev preteklega časa s končnico ši: spravivši, pokleknoivši, slišavši. Spomina vredno je pa posebno to, da rabijo ogerski Slovenci še dan današnji po staroslovenski obliko sedanjega časa glagolov doveršnih le za prihodni (tudi za preteklo prihodni) čas, in zato ne najdeš pri Kuzmiču lahko doveršnika (verb. perf.) za pravi sedanji čas, kakor v pismih unih Slovencev, ki krojé prihodni čas doveršnikov po kroju nedoveršnikov (verb. imperf.), namreč s pomožnim glagolom *biti*.

Luk. XI. 5—10. Či što ¹⁾ med vami ma prijatela, i ide k njemi o po noči, i erče njemi: Prijatel, posodi mi tri lebe ²⁾ krúha, ar ³⁾ je prijatel moj prišao z poti k meni, i nemam ka pred njega djati. I on z notra odgovoreči erče ⁴⁾: Ne zaglušaj ⁵⁾ mi, že so dveri zaprte, i deca moja je z menom vu posteli, nemrem ⁶⁾ gori stanoti i dati ti. Velim vam: Či i ne da njemi gori stanovši zato, ka je njegov prijatel, za volo nesramežljivo-
stú njegove gori stanovši da njemi, koliko je potrebno. I jaz velim vam: Iščite, i najdete; trupajte, i odpre se vam. Ar vsaki, ki prosi, vzeme, i ki išče, najde, i trupajočemi se odpre.

4.

Jurij Japelj

pa

Blaž Kumerdej. *Travje bil dalmetin*

J. Japelj je bil drugi Slovenec, ki je poslovenil posebno s pomočjo Blaža Kumerdeja vse sveto pismo. L. 1784 je dal na svetlo Novi, od l. 1791 do l. 1802 pa Stari Zakon.

Razun B. Kumerdeja so mu pomagali tudi J. Rihar, J. Škrinar, Ljubljančan, M. Šraj, A. Traven pa M. Wolf. Rodil se je Japelj 11. aprila l. 1744 v Kamniku na Kranjskem, modroznanske in duhovske šole je zveršil v Ljubljani, in se naučil več starih in sedanjih jezikov: po nemški, po laški in po

¹⁾ če kdo. ²⁾ hlebe. ³⁾ zakaj, ker. ⁴⁾ reče. ⁵⁾ ne nadleguj mi.

⁶⁾ ne morem.

francozki; pečal se je pa tudi z maternim jezikom sam ob sebi jako marljivo. Kaplanoval je najprej v Terstu 12 let; potom si ga izbere škof Ljubljanski zbog učenosti in zbog blagega serca za dvornega kaplana in tajnika.

Del Pohlinovega društva se je deležil tudi on; potem se pa lotil svetega pisma. Japelj ni bil le marljiv pisavec, ampak tudi skerban učenik in dušni pastir.

Pri sv. Petru v Ljubljani je bil oskerbnik duhovskega záloga Silingovega in vodnik duhovstva. Ondaj ga je vverstil škof tudi med svoje svetovavce. Od leta 1793 do 1795 je bil fajmošter in tehant pri sv. Kancijanu na Ježici (Ješci), na to tehant na Naklem, leta 1799 pa korar Celovski in po tem vodnik mladim duhovom v duhovnici, pozneje tudi viši oglednik malih šol kerške škofije. Na posled je bil izvoljen za škofa Teržaškega; pa ga je prehitela smert, preden je zvedil to veselo novico. Umerl je v Celovcu 11. oktobra 1807.

Razun sv. pisma je spisal tudi „Veliki Katekizem“ v Ljubljani l. 1779, ki je bil tri krat ponatisnjen (1787, 1793, 1809), liste in evangelje (1787), ki so bili ponatisnjeni l. 1792 in 1806 i. t. d. Njegov zadnji spisek je bil „Ribiči ljudi“ (piscatores hominum), poslovenjena pesem, natisnjena v Celovcu l. 1803.

Nenatisnjeni spisi njegovi so ti le: Velika nemško-slovenska slovnica (Slavische Sprachlehre); „Arcticae horulae Adami Bohorizh . . . nunc redivivae;“ Prestavljena spevoigra (opera) „Artaxerxes“ po talijanski P. A. Metastasia in nekatere poslovenjene pesmi Mendelsohnove, Gellertove, Kleistove i t. d.

S koristnimi svojimi bukvami in z drugimi blagimi deli si je zaslužil, da ga je osvetinil svetli cesar z zlato svetinjo.

B. Kumerdej je bil iz Bleda doma, ondaj, ko je pomagal Japeljnu sv. pismo poslovenjati, vodnik Ljubljanskih šol, pozneje pa oglednik malih šol Celjskega okroga na Štajerskem, in je napisal 234 pól slovnice, v kateri je primérjal slovenščino

drugim slovanskim jezikom; pa preden jo dodela, prehitil ga nemila smert.

Oba pisaveca sta pisala po Bohoričevo, veliko bolje od Trubarja in Dalmatina, pa se vendar nista mogla še členu do dobrega odkrižati, da si je spoznal že Bohorič, da ga ni v slovensčini, kakor ga ni v latinščini; pa tudi Vodnik je mislil menda, da ga je treba v sv. pismu.

Djanje Sv. Apostelnov. XXVII. Postava.

1. Kadar je pak bilu sklenenu, de se ima Pavl v Laško deželo po morji peljati, inu de ima on z več drugimi jetniki Juliju, enimu stujnimu poglavarju cesarske trume, čez dan biti,
2. Smo mi v enu adrumetinsko barko stopili, inu smo se začeli okuli krajov Azije voziti, inu smo odrinili, Aristarh pak ta Macedoniar iz Tesalonike je pri nas ostal.
3. Inu ta drugi dan smo mi v Sidon prišli: Julius pak je Pavla lejpu deržal, inu je njemu perпустиł, k prijatelam jiti inu sebe preskerbeti.
4. Inu kadar smo od ondod odrinili, smo se mi pod Cypram kje pelali, zato ker so nam bili vetrovi zuper.
5. Inu kadar smo mi v morje Cilicije inu Pamfilije se perpelali, so mi v Listro prišli, katera je v Liciji:
6. Inu ta stujni poglavar je tam eno barko iz Alexandrije nešal, katera se je imela v Laško deželo pelati, inu nas je v njo prestavil.
7. Inu ker smo se veliku dni po času vozili, inu komaj na spruti Gnida prišli, zato ker nam je veter branil, smo se mi pruti Kreti deržali zraven mesta Salmon.
8. Inu ker smo se mi kumaj memu spelali, smo v en kraj prišli, kateri se imenuje dober brod, zraven kateriga je bilu to mestu Talasa.
9. Kadar je pak veliku časa prešlo, inu ker ta voznja ni bila več varna, zato ker je bil tudi vže post minul, jih je Pavl opominal.

10. Inu je djal k njim: Vi možje, jest vidim, de ta vožnja začne nevarna inu silnu škodliva biti, ne le samu za blagu inu za barko, ampak tudi za naše življenje.
11. Ta stujni poglavar pak je zadniku inu gospodarju te ladje več verjel kakor temu, kar je Pavl rekal.
12. Inu ker brod ni bil perpraven, de bi se bilu tam čez zimo ostalu, jih je veči del sklenilu od ondod se proč pelati, ako bi kje mogli v Fenice priti inu tam čez zimo ostati, kateri je en brod v Kreti inu pruti zamorskimu inu zapadnimu vetru leži.
13. Ker je pak začel jug pihati, so oni mejnili svoje naprejvzetje doseči, so od Asona odrinili inu so se memu Krete pelali.
14. Ne dolgu potler pak se je čez njo en vřharni veter vzdignil, kateri se imenuje burja.
15. Inu kadar je bila barka od vetra gnana inu ni mogla zuper vetru jiti, smo jo mi vetrovam čez pustili, inu smo taku plavali.
16. Mi smo pa v en otok zadeli, katerimu je ime Kauda, inu smo kumaj čolnič uderžali,
17. Kateriga so oni k sebi vzdignili, inu so vse na pomaganje vzeli, inu so barko prevezali, ker so se bali, de bi na kletčeta ne zadeli, inu so jadre doli spustili, inu taku naprej šli.
18. Ker smo pak mi bili od ene silnu velike fortune sem ter tje metani, so na drugi dan težo vun metali.
19. Inu na tretji dan so z svojimi rokami to veči orodje iz barke vun vergli.
20. Ker se pak niso skuzi več dni ne sonce, ne zvezde vidile, inu je zupet ena ne majhina fortuna naprej stala, smo mi vse vupanje našiga ohranjenja zgubili.
21. Inu ker so vže dolgu brez jedi bili, je Pavl v sredo med nje stopil, inu je djal: Vi bi bili imeli, o možje, meni bogati inu ne od Krete se proč pelati inu taku le to škodo inu zgubo namesti dobička imeti.
22. Inu zdaj vam jest svetujem, de imate serčni biti, zakaj obeniga življenja iz vas ne bo konec, zvnaj barke.

23. Zakaj le to noč je per meni stal angel tiga Boga, čiger sim inu komer služim.
24. Inu je djal: Pavl, nikar se ne boj, ti moreš pred cesarja priti, inu pole, Bog je tebi daroval vse te iste, kateri se z tabo peležo.
25. Za tega volo, možje, bodite serčni, zakaj jest Bogu verjamem, de se bo taku zgodilu, kakor je bilu meni rečenu.
26. Mi pak moremo v en otok priti.
27. Po tem pak, kadar je bila štirnajsta noč prišla, inu kadar smo se mi okuli polnoči po Adriatskim morji pelali, so mornarji mejnili, de eno deželo vidijo.
28. Inu kadar so globočino zmerili, so jo nešli dvajest sežnov: inu kadar so se enu majhinu od tam proč odtegnili, so jo nešli petnajst sežnov.
29. Ker smo se pak bali, de bi na skalovje ne zadeli, so oni iz zadniga konca te barke štiri mačke vun vergli, inu so si vošili, de bi dan bil.
30. Ker so pak mornarji skušali vun iz ladje zbejzati inu so čolnič v morje spustili s tim zgovoram, de bi hotli od sprejdniga konca mačke doli spušati.
31. Je Pavl k stujnimu poglavarju inu k žolnerjam rekal: Aku le ti ne bodo v čolni ostali, taku vi ne morete ohranjeni biti.
32. Tedaj so žolnerji vervi tiga čolniča odrezali, inu so ga pustili pasti.
33. Inu kadar se je bil dan zaznal, je Pavl vse prosil, de bi jedli, rekoč: Danas je vže ta štirnajsti dau, kar vi čakate inu taš ostanete, de nič k sebi ne vzamete.
34. Zato vas jest prosim, de bi jedli za vašiga življenja volo: zakaj obenimu od vas ne bo en las iz glave padel.
35. Inu kadar je on le to bil rekal, je on kruh vzel inu je pred vsemi Boga zahvalil, ga je razlomil inu je začel jesti.
36. Ker so pak vsi serčnejši postali, so tudi oni jedli.
37. Nas je pa bilu v barki vseh vkup dvestu, šest inu sedem deset duš.
38. Inu kadar so se bili z jedjo nasitili, so žitu v morje vergli inu so barko lahkejši sturili.

39. Kadar se je pak dan sturil, niso oni te dežele poznali: oni so pak v gledali en zaton, kateri je imel en breg, na katerim so oni mislili, ako bi mogli, barko h kraju spraviti.
40. Inu kadar so bili mačke gori vzdignili, so se morju čez pustili inu so zraven vozle tih zadnih jadrov razvezali, so tu malu jadru pruti vetru obernili inu pruti bregu deržali.
41. Inu kadar smo mi na en kraj padli, kateri je od obeh strani morje imel, so oni z barko zadeli, inu ta sprejdui konec te barke se je vtaknil, inu je obtičal, ta zadni konec pak se je razsul od sile tiga morja.
42. Tih žolnerjev svet pak je bil, de bi jetnike pomorili, de bi kateri vun ne splaval inu ne všal.
43. Ta stujni poglavar pak, ker je hotel Pavla ohraniti, je prepovedal to sturiti, inu je vkazal tem, kateri bi znali plavati, narpervič se vun spustiti inu vun splavati inu na suhu priti.
44. Te druge pak so na daskah vun spravili, nekatere na ostankih od barke. Inu taku se je zgodilo, de so vsi živi na suhu prišli.

5.

Valentin Vodnik.

Slovenci imamo dosta prelepih narodnih pesmi, ali imena tistih mož, ki so jih nekdanj zložili, smo pozabili. Izmed znanih peveov je bil sloveči Vodnik prvi, kateri je s svojimi mičnimi in okroglimi pesmimi pokazal, da ima res pravo pevsko žilo. Ugrele so mu jo pa, kakor sam pravi, posebno narodne pesmi, ki mu jih je popevala mati:

Kar mat' so učili,
 Me mika zapet',
 Kar stari zložili,
 Za njimi posnet'.

23. 16. 17. Perve pesmi je zakročil l. 1781 v „Pisaneh“ Pohlinovih. Nekaj drugih reči je bil napisal za P. Marka že l. 1774 in 1775; njegovo prvo „delo“, ki ga je po naročilu svojiga dobrotnika barona Ž. Cojza in A. Linhartar spisal, je pa bila

velika pratika za l. 1795, 1796 in 1797, v katero je jemal razum drugih podučnih stvari in pesmi tudi umetne „vganjke“ (zastavice), ki jih znajo ljudje po Kranjskem veliko še danes na pamet. V prvi je popisal tudi sam svoje življenje in kranjsko deželo. 37, 11, 39

Pervi beli dan je ugledal 3. svečana 1758 v gornji Šiški na Jami pri „Žiberto.“ Ko je bil spolnil že deveto leto, popusti „igre, luže in dersanje na jamenskih mlakah“ in gre volan v šolo v Novo Mesto, kjer ga je učil stric Marcel Vodnik prvih naukov l. 1768 in 1769. Potem se verne spet domu in zdela šest latinskih šol od l. 1760 do 1775 v Ljubljani. Tega leta je šel k Frančiškanom, ali pozneje (1784) ga pošlje škof Herberstein na Gorenško, pozneje tudi na Dolensko, pa spet na Gorenško duš past. 10, 11, 12 - 17, 26

V Koprivniku se je seznanil l. 1793 z učenim rojakom, plemenitim Ž. Cojzom, ki mu je bil poslej prijateljski, pa pravičen in moder sodniki njegovim pesmim, preden so prišle na svetlobo. Ta je Vodnika tudi spodbodel, da se je vadil ondaj kamenje poznavati. 35

L. 1796 pride Vodnik, kakor si je sam želel, v Ljubljano za duhovnika k sv. Jakobu. Ondi je počel pisati mahom drugo leto (1797) „Ljubljanske novice“, ki so izhajale štiri leta; tretje leto na to (1798) ga izberó za učenika pesemstvu v latinskih šolah Ljubljanskih. Od l. 1801 je pregledoval in popravljaj tudi Japeljnovó in Kumerdejevo sv. pismo. 38, 39, 40, 43

L. 1806 so prišle njegove „Pesmi za pokušnjo“, l. 1809 pa „Pesmi za brambovce.“ ki so jih popevali o francozki vojski po vsi kranjski deželi; dve leti poprej (1807) je bil dal tudi slovensko narodno pesem „Pegam in Lambergar“ z nemško besedo J. A. Župančiča vred natisniti. 48, 57, 49

Ravno tisto leto (1807) je izdelal za šole tudi knjižico „Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebietes von Triest und der Grafenschaft Görz“, ki je izišla na Dunaju l. 1809. 44, 57

Za francozke vlade je bil Vodnik v Ljubljani vodnik različnih šol (latinskih, obertnih, umetnih in malih). Ondaj (l. 1811) je spisal tudi le te četvere šolske bukve: „Pisme- 53

nost ali gramatika za perve šole“, iz ktere so se učili za Francozov slovenski učenci slovenščine v latinskih šolah; „Početek gramatike, t. j. pismenosti francozke gospoda Lhomonda“ (poslovenil po *Éléments de la grammaire française par L'Homond*; „Keršanski nauk“ pa „Abecedo“ ali „Azbuko.“

Verh tega je poslovenil (l. 1799) celó „Kuharske bukve“, l. 1818 pa Matoškovo „Babištvo ali porodničarski uk“. Le te dvoje bukve nam kažejo posebno, kako se je trudil verli Vodnik, da bi ugladil in ušibil slovenščino za vsak nauk.

Potem ko so morali Francozi l. 1813 iz dežele potegniti, je učil Vodnik v Ljubljanskih viših šolah laški jezik; tudi je poslovenjal poslej cesarske ukaze in zapovedi. Od l. 1808 do 1818, posebno pa zadnje dni pred smertjo se je pečal marljivi Vodnik tudi s starinoznastvom. Verh tega vsega je nabiral tudi lepe domače besede za obilen nemško-slovenski besednjak, ki je pa prišel na beli dan po mnogoterih zaprekah, jako pomnožen, še le 43. leto po njegovi smerti na stroške pokojnega škofa Ljubljanskega Antona Alojza Wolfa, ki tudi ni doživel veselja, da bi vidil to imenitno delo popolnoma dokončano.

Umerl je Vodnik na naglem 8. prosenca 1819 v Ljubljani, in počiva pri sv. Krištofu. Prijatelji so mu omislili najprej (1819) kamen z latinskim, l. 1839 pa s slovenskim napisom.

Vodnik je pripomogel po tem takem veliko, da se je slovenščina tako obrusila in opilila.

Slovenska beseda mu je bila čedalje čistejša, to pa zato, ker je pazil po izgledu Ravnikarjevem sosebno od l. 1811 véрно, kako govori terd Slovenec. To nam spričuje na pr. pesem od zadovoljnega Kranjca:

(1781)

Men' sonce iz straže hrovaške gor pride,
In na Korotanu za hribe zaide.

(1806)

Od straže hrovaške — gor solnee mi pride,
U nograde laške — po poldne zaide.

Leta 1816 v rokopisu za drugi natis je pa tako popravil:

Od straže hrovaške — mi solnce izide,
V vinograde laške — pod večer zaide.

Tudi v „Veršacu“ se bere l. 1816 lepo po naše:

Na Veršac mi stop' in sedi,

ne pa kakor poprej:

Na Veršac mi doli sedi.

Vodnik je bil jako poštena duša, učencem dober oča, blagega, možkega, pa vendar veselega serca, toraj v družini kratkočasen tako, kakor v nekterih svojih spiskih, posebno v pesmicah, ali njegova šala je vedno pristojna. Kaj bodo „Ljubljanske novice“ pripovedovale, to oznanuje po domače tako le:

Je kaša zavrela,

Se terga kej nit,

Kaj sosed moj dela?

Sim prašati sit.

Al' umnost' imajo

Po svejti kej več?

Al' druga kej znajo

Ko jabuka peč?

Od tega Novice

Lublanske pov'dó,

Za nov' lejt' potice

Še take ni b'lo.

V šaljivi pesmici „Vinske mušice“ veli:

Ženicam, mušicam

Duh vinski je znan;

Od vode jih bode,

Je močnik neslan.

Vodnik je razun nekterih drugih veselih in žalostnih poslovenil jako dobro tudi več Anakreontovih, in se poslavil posebno s svojimi različnimi izverstnimi pesmimi, ki niso še vse natisnjene, pri vseh Slovencih tako, da so obhajali o svečnici l. 1858 v Ljubljani stoletnico njegovega rojstva jako praznično in z veliko častjo. Njemu na čast in na slavo so spisali skoro

sami slovenski pisavei obilno slovensko-nemško knjigo po imenu: „Vodnikov Spominek“, ki je prišel z njegovo podobo i t. d. olepšan v Ljubljani l. 1859 na svetlo, in v katerem je popisano življenje tega slovečega pevca domačega jako na drobno.

a.

Popisovanje Krajske Dežele.

Krajska dežela je vojvodstvo po erbšini Estrajskiga vojvoda, kateri je zdaj tudi cesar. Ona leži med Korotanam, Štajerskim, Hrovaškim, Liburnijo, Terzaškim morjem in Furlanijo. V svoji narveksi dolgosti od jutra proti večeru ima 30 milj, in široka je od polnoči proti poldne 25 milj. Vse lice ima 214 celih na štiri vogle milj. Leži pod 46 zobam od sredne okolice proti polnoči in pod hladnim pasam. Na krajnskimi prebiva okoli 400.000 duš, tedaj pride na vsako miljo 1869 ljudi. Ljudje so skoraj vsi katoliške vere, vunder pod Novim Mestam proti Hrovaški meji nekteri Gerki ali starovérci prebivajo. Tudi v Terstu in v nekterih mestih se dosti druge vere ljudi znajde. V Ljubljani je Vikši škofija, za tem so škofje v Tersti in v Gorici.

Krajnci imajo svoj lastni jezik, kateri od slovenskiga zvera, in je v zlahti s Hrovaškim, Pemskim (Českim), Poljskim in Moškovitarskim. Krajnski jezik se mnogo v ustih prebivavcov, skoraj v vsaki vasi drugači zavija.

Veliki potoki v tej deželi so:

1. Sava, dereča voda, ktera na dveh krajih izvira, pod Korenam in v Bohinji. Ta dva izvirka pri Radolci vkupaj prideta, potler Sava na polnočni strani dežele, proti jutru na Hrovaško teče. Sava je zdrava in dobro ljudem tekne. Posavei so terdni ljudje.

2. Ljubljanca, mehka voda, izvira na Verhniki, in se pod Zalogam v Savo zlije. Pod Ljubljano je dereča ino zdravši.

3. Kerka izvira na Dolenskim, na Kerki, teče v Savo.

4. Kolpa izvira v notrajnim Krajskim, ino zdajci na Hrovaško odteče.

Na Gorenskim sta dva jezera: Bleško, per Bleškim gradu. Na sredi okroglo obrašen hribec iz jezera molí, na katerim je lepa cirkev. Drugo je Bohinsko jezero, v kteriga Savica ali izvirek bohinske Save iz 200 seženov široke luknje teče in na enkrat lep padeec (slap) od 260 seženov naredi. Spodaj iz jezera bohinska Sava teče. Obudva imata žlahtne ribe, zlasti je bohinsko zavolj svojih postervi imenitno. V notrajnim Krajskim je cirkniško jezero, v kterim so trije potoki. Po zimí je polno vode, po leti se skoraj vse posuši; v tem času v njem orjejo, sejejo, žanjejo, travo kosé in lov imajo. Na jesen se z vodo napolni, ktera iz podzemljiskih lukenj černe šuke sabo pernese. Kadar po leti močno grometi in dež iti začne, tudi po leti voda skorzi nekterih dvajset lukenj hahljati začne, tako silno, de se vse jezero v 24 urah napolni in dostikrat pokošeniga sena spraviti ne vtegnejo.

Krajska dežela je večí del hribasta. Veliko hribov ino gorá je z dobrimi gojzdi, drevjam, sadjam, hišami ino ljudmi napolnjenih. Dosti jih je pak golih in na nekíh celo leto sneg leží. Snežniki ležé na Gorenskim, med kterimi je imeniten Ljubel zavoljo sterme in vunder dobro čez njega nadelane ceste. Triglav leží med Bohinjam in Bovecam: ta je narmanj 1.400 seženov visok, ino je izmed narvikših hribov v Evropi. Iz njega verha se vidi na Tirole, Hrovaško in v Benetke. Mornarji ga na Beneškim morju narpopred zagledajo, kadar se proti naši deželi peljejo, ino ga dobro poznajo po imenu. Šmarna gora nad Ljubljano ima to posebnost, de je sterma, visoka, in vunder od drugih hribov odločena stoji.

Dolensko ima nižejši hribe, ino veliko zdraviga vina, marvin z imenam, perdela. Per Savi brodnija veliko dobička prinese.

Notrajno je vse hribasto. Od bohinskih snežnikov notri do Turškiga deržé skozi Notrajno debeli gojzdi. Na Krasu pak je vse golo ino skalovito, ino silne burje vlečejo, de dostikrat

težke voze prebernejo, vunder tam narlepši pšenica raste. Tudi se tam veliko podzemelskih lukenj, preduhov in votlih prostorov znajde, vtakterih so vse sorte kamnite, od kapa okamnene podobe viditi.

Večidel je povsod dvojja žetev, ker se po sternim ajda seje. Blizo morja rastejo oljke, pomoranče, lemone, mandeljni, fige in drugo žlahtno sadje. Veliko dobriga vina se v Notrajnem perdela. Cela dežela redi obilno kojn, govedi in drobnice. V Lipici ino Prestraniki ima cesar rejnice za kojne, kjer se narlepši žebeta za vojsko in cesarjev dvor zredé.

Krajnci so imenitni čebelarji, čebele jim posebno veržejo, zato kjer ajdo sejejo; ino se z čebelami tako dobro pečati znajo, de so drugih dežel učeniki v čebelarstvu postali. Divjačine, ptic, rib se veliko v logih, gojzdih, tekočih vodah, v jezerih in v morju, dobi. Narvekši bogastvo krajnske dežele so rude ino platno. Rude se v več krajih dobé, plavijo in podelajo. Živo srebro, železo, jeklo, svinec se na ptuje prodaja in dnarjov prinese. Platno Krajncam okoli 400.000 goldinarjov iz drugih dežel prinese. Pak tudi v dosti krajih tako pridno po zimi predejo, de komaj štiri ure spe. Zraven tega se tudi veliko vina, olja, živine, mezlana, bleškiga sukna, usnja, polhovih kožic, medú, voska, lesenine, skled, loncov, lesa za barke, sitov na druge dežele proda. Ker dežela dvojjo žetev, sterno in ajdovo ima, je z ljudmi silno napolnjena, ino jih lahko redi.

V nekterih krajih se po leti studenci posušé, kakor v Temenci, ino suhi kraji na Dolenskim ino večidel na Krasi ino na Pivki v Notrajnem. Tam morajo več milj dalječ po vodo hoditi ali živino goniti.

Za učenost so v Ljubljani male in visoke šole, tudi v Novim Mestu so nemške ino latinske. Po farah so trivialšole. Veliko Krajncov zna krajnsko brati, škoda de nimajo več dobrih krajnskih bukev!

Gospoda je več del nemške rodovine, kmetje pak slovenske. V zaderžanju, jeziku, živežu, oblačilu je kraj od kraja razločen, ino skoraj vsaka vas ima druge šege, ino se hoče z družih norca delati.

b.

Veršac,

narviši snežnik za Triglavam.

Na Veršac mi stop` in sedi,
 Neznani svet se teb` odpre;
 Glej med sivih pleš u sredi
 Zarod žlahtnih rož cvete.

Sklad na skladu se zdviguje,
 Golih verhov kamni zid,
 Večni mojster ukazuje:
 Prid', zidar, se les učit.

Ak' vihar drevi valove,
 Beži v skale plašni trop,
 Stresa votli glas bregove,
 Grom maje nebeški strop.

Kmaló sonce čisto seje,
 Iz jezer sto krat bleši;
 Star mecesen redi veje,
 Vetru, zimi v bran stoji.

Tukaj bistra Sava zvirá,
 Mati pevske umnosti,
 Jezer dvanajst kup nabira,
 Šola zdrave treznosti.

Tje pogledaj na višave,
 Kir Triglav kipi v nebo;
 Štej snežnikov goličave,
 Kar derži nardalj oko.

Tamkej ravno Forlanijo,
 Benečansko tu morje,
 Dol globoko Hrovatijo,
 Švajca bele gor glave.

Bliz je polje Goratana,
 Orat' vidim Štajerca,
 Bližnji sosed mi Ljubljana,
 Zilska, T' rolska majerca.

Pod velikim tukej Bogam
 Breztelesen bit' želim,
 Čiste sape sred mej krogam
 Menim, de na neb' živim.

e.

Molitva brambovska.

Mogočni Bog!
 Tvoj dih je stvaril solnca nove,
 Tvoj dih je v stan' podret' svetove,
 Mi molimo pohlevno te,
 Oberni milost'vi obraz
 Na brambo našo, in na nas,
 Pred sodbo klič' sovražnike,
 Usliš' nas Bog!

Mogočni Bog!
 Sovražnik nas če pod se spravit',
 Posilit', ropat' in podavit' :
 Ak ti nam češ na strani stat',
 Odbil' ga bomo ročno proč,
 Iz tebe zvirā naša moč
 Si raji smert ko sužnost zbrat',
 Usliš' nas Bog!

Mogočni Bog!
 Napuh njegov prezgodej baha,
 Za te ne mara, nima straha,
 Poterdi vude nam tvoj dih,
 Ti serca šteješ, ne ljudi,
 Če ta prevzetnik pergermi,
 Ko pleve ga skropi tvoj pih!
 Usliš' nas Bog!

d.

Skeržak.

Po Anakreontu.

Skeržak, pač blagor tebi!
 Na verhu ti drevesa
 Popiješ kaplo rose,
 Prepevaš po kraljevo.
 Lej tvoje to le vse je,
 Karkol' na polju vidiš,
 Karkol' po gojzdu raste.
 Te radi 'majo kmetje,
 Ničemur ti ne škodiš,
 Čestijo te vmerjoči,
 Poletja sladki prerok!
 Vumetnice te ljubijo,
 Za ljubo te ma solnce,
 K' je oster glas ti dalo.
 Ne tare tebe starost,
 Sin zemljin, moder pevček,
 Maš belo kri, si zdravček,
 Nebeščanam enak ves!

6.

Mihel Andreaš.

Pesmi popevati pa zlagati jih, to je dvoje. Marsikdo zna lepo peti, zlagati pa ne; nekteri zna pesmi zlagati, to je, ima pevsko žilo, popevati pa ne zna, in ni za petje, vsi si zatisnejo ušesa, ako le zine. Nekteri zna lepe pesmi zlagati in umetno popevati, skladati pa ne. Mihel Andreaš, sin slovenskih kmetiških starišev, je prinesel ves troji dar s seboj na svet: bil je namreč samouk, ki se je rodil v Bistrici (v Rožu) na Koroškem 28. septembra 1762. Izučil se je najprej tkalčije, potem še le samotež brati in pisati, pa tudi pesme in popevke (viže) kovati. Ob delavnikih je tkal, ob nedeljah in praznikih pa prebiral podučne bukve, in zlagal slovenske pesmi od svojega življenja in druge pobožne in posvetne, pa tudi podučne,

s katerimi je šeškal in zatiral gerde škodljive šege in navade svojih rojakov, ter jih popeval po svojem. Nekatere izmed njih so se priljubile ušesom in sereu njegovih rojakov tako, da so nastale narodne. V zadnji zbirki Ahaceljnovi (v Celovecu 1855) so te le: Večerna; Praznost sveta; Razvujzdan svet; Nedelci (soprazniki); Kaj je vojske krivo? pa Francozka vojska. Dvajset let po smerti tega samoukega pesnika († 1821) je doletela dve izmed njegovih pesmi: „Večerno“ pa „Nedelee“ čast, da ju je ponemčil sloveči pesnik J. Gabr. Seidl v časniku Pražkem „Ost und West“ (1841, Nr. 75.), in popisal ondi tudi njegovo življenje.

7.

Janez L. Šmigoc.

Šmigoc je bil iz Štajerskega doma, in je izdal l. 1812 za tisto dobo prav dobro slovnico slovenskega jezika pod nazivkom: „Theoretisch-praktische windische Sprachlehre.“ Grätz 1812.

a.

Polsko delo.

Slovenci so iz mladega na žmetno (težko) delo navajeni. Kak berž sneg po njigovih njivah ino lazeh zgine, tak hitro se kmet z svojoj družinoj k deli pripravi: Eni grejo svojih travnikov snažit ino gnoja, kerega so v jesen ali po zimi po njem raztepli, grablat; eni grejo orat ino jarega žita sejat; drugi grejo laza kopat, ino sejajo sočivo ino vse sorte žito; eni grejo vinogradov (goric) opravlat; drugi za živino skerbijo; eni pa doma ostanejo ino za delavce jed pripravljajo.

Orač (ali oratar) napreže vole ali konje k plugi (prime za vojnico, če s konji orje), ino gre s plugom na njivo; če orje, derži plug z rokami za ročnike, ino tak ravna plug; z odkoj odrivava grude ino navaleno jilovico, reže z železom ino čertalom pognojeno njivo, ino dela brazde, z brazd napravi ogon, med kerim razgon puša, da se voda iz ogonov izteka. En drugi pride, ino poseja zorano njivo, kero en tretji z branoj

povlači, da posejano žito pod zemlo pride. V tistih krajih, v kerih so jilovnate njive, se more poprej njiva nakopati, ino potlej se povlači. Zdaj rase žito ino se zori. Če se je enkrat žito zizorilo, pridejo ženci in žnice, ino ženjejo zrelo žito z serpom, devajo v šake porezano žito na kup, zvežejo ali sami požete kupčke z povezlami v snope, ali pa to drugi, ker ne ženjejo, delajo. V povezle zvezani snopi se na njivi pušajo, ali pa se v kozle zvozijo, da se posušijo. Eni kmeti žito na njivi pustijo, drugi pa je taki k domi zvozijo, da se suši. Če je žito že suho, pridejo mlatici, ino mlatijo suho žito (to je snopje) s cepcom na gumni; strosijo slamo, da se sernje odloči; potlej vejajo zernje z vejnicoj, da se pleve odločijo; po tem spravijo čisto žito.

Kdar na travnikih trava dorase, pridejo kosci, ino pokosijo s kosoj zrelo travo ino detelo; po tem bo trava raztepena, da se leži suši, za tega volo se ona tudi more večkrat oberniti; suha trava se imenuje seno, seno se tudi v kopice (v navale) deva, da se prek ino prek ne zmoči, če dež pride. Celó suho seno se na vozih v garicah domu vozi, na kere se z rasohami nalaga.

V goricah je to pervo delo, da se tersje obreže ino pogroba; če se je to zgodilo, grejo kopači z motikami kopat, kaj se perva kop imenuje; vsaki skerbi, da svojo gorico perle skopa, kak obalči (oči) jako ženejo. Po prvi kopi mine en čas, da v goricah nej enega dela; zdaj pride prekapanje, to je druga kop, pri toti se tak globoko ne kopa kak pri prvi; pri prvi kopi se tudi malo korenje s tersa poreže, da ono (korenje) tersa iz zemle ne spravi. Če že na tersji velike rozge zrasedo, poveže se tersje, da veter rozg ne polamle, ino da je vinograda lepše viditi. Po vezi se gorice podkašajo, to je, trava, kera je v njih zrasla, se z serpmi pokosi. Tersje rodi grozdje, grozdje je belo, černo, modro ino druge sorte. V jesen se grozdje iz tersja v škof z nožom reže, iz škofa se v puto vsiple, putari nosijo grozdje v prešo, kej se grozdje spreša grozdje prešano se imenuje tropine. Vино se spravlja v polovnjake, sode ali pučele.

b.

Živinska reja.

Nekda so krali ino imenitni ljudje na poli delali ino živino pasli, zdej pa je to narnižeših ljudi delo. Volar ali kravar trobi v rog, ino vabi živino iz hleva na pašo, kero on potlej v lesi ali na požetih ujvah ino pokošenih travnikih pase. Ovčar ali črednik žene ovce na pašo, on ima pišalko (žveglo), s keroj piska ino si čas krati, tudi pastirsko palico ino torbo, v keru si strošek na pašo nosi; on tudi psa ima, keru se z grebenicoj (z bodečim ogerljom) svojoj volka brani, da mu ovce vrača. Svinjar pase svinje z prasemi, v poletji po ledinah ino po takih krajih, v kerih svinje rovati smejo, kajti one rade rovaajo ino korenje išejo; v jesen pa se svinje v žir gonijo, to je, v hrastje ino v bukovje, tu si one žalod in bukevco zbirajo, kero njim jako hasni, ino so v kratkem zlo debele. Če si kdo eno ali več svinj podrediti hoče, da bi debela bila ino debelo slanino, mast ino mastno meso imela, tak jo v hlevi z tikvami, z repoj, kera se z mokojo zamete, ino tudi z žitom redi. Keru kmet ali gospod svinskega pastira nema ali zadosti prostora za pašo, redi svinje svoje doma v dvoriši, ino se od trave, kera v dvoriši rase, redijo, ali pa se njim iz korita jesti da.

8.

Leopold Volkmer.

Le ta stari častiti basnik in pevec veselih Slovenskih Goric je bil rojen 13. oktobra 1741 v Lotmerku na Štajerskem. Pervi vinograd gospodov, ki je bil mlademu duhovniku 24 l. 1765 odkazan, je bil pri sv. Ožbaltu zunaj Ptujja, drugi pa 35 11 let pozneje v Ptujskem mestu, kjer je skerbel 15 let véro in modro za telesno in dušno srečo svojih ovčic.

Vsa zaprašena in z mahom obraščena je spala ondaj slovenščina, posebno pa po Koroškem in Štajerskem. Domači so se je sramovali, zato ker so jo drugi čertili in zaničevali; kaj čuda, da ni bilo slovenskih knjig. Res, korenjaškega serca je moral biti Slovenec, ki se je prederznil tedaj v zaničevanem maternem jeziku knjige pisati in jih na svetlo dajati.

Na Kranjskem je storil to tačas J. Japelj, na Koroškem O. Gutsman, na Štajerskem pa L. Volkmer, ki je spisoval slovenske basni in pesmi, ter jih dajal med ljudi, ki jih popevajo še dan današnji.

Beseda mu, res da, ni uglajena, pa je prijazna in domača, kakor jo slišis v Slovenskih Goricah. Ni bilo domače veselice poštene, da je ne bi bil oveselil s kako kratkočasno pesmico, ki so jo ljude berž pobrali, prepisovali in razpošiljali, čeravno ni veliko pevskega ognja v njih; ali ravno take pobira narod najrajši. Zadnja ura mu je zaklenkala 4 svečana l. 1816 v 75 letu. 75

Njegove „fabule in pesmi“ je dal A. J. Murko l. 1836 v Gradcu natisniti.

Pesem od lipe.

Pusti, lipa! da zapoje
 Tvoj prijatnik pesme tvoje,
 Pesmi so ljubezni guč.
 Pevca kerv, kak vsaki reče,
 V serčne kamre žgeča teče,
 Kak če v serce priti žuč?

Lipa! ti spiš celo zimo,
 Se ne giblesš, gda grem mimo,
 Krivec ¹⁾ včasi te zbudi,
 Pa da žvengli ²⁾ se glasijo,
 Snežne muhe v te letijo,
 Rečeš: Lipa, le še spi.

Kader pa mladletje pride,
 Zimi praviš, da odide;
 Sonce sneg no led tali.
 Kader krivca jug premaga,
 No oblake z megle žaga,
 No s toplotoj podredi.

¹⁾ Krivec: sever Nordwind. ²⁾ Žvengel: Eiszapfen.

Kader viže vsak te svoje
 Po leseh veselo poje,
 Detel ¹⁾, kos no levica ²⁾,
 Kader doli na dvoriši
 Se kokošji smeh zasliši,
 Da na gnezdi jajce ma.
 Te si oči gor odpiráš,
 No toploto v se požiraš:
 Te se merta izbudiš,
 Či z oblaka rosa kaple,
 Zemla spiije njene kaple,
 Ti od nje se podrediš.
 Tota mati te nadaja,
 S sladkoj mezgoj te napaja,
 Piješ, kel'ko pit' želiš.
 Sita berst ³⁾ skoz oka rivaš,
 S bersti cvet no listje šivaš,
 No košata tam stojiš.
 Sladek duh iz tvoje cveti
 Sopi, no diši po sveti:
 Vsa živad ga zasledi,
 Muhe, no posebno pčele,
 Obletijo te vesele,
 K vsaki rečes: Sedi, pij!
 Pijejo, da so pijane:
 Neka celo noč ostane,
 S kerčme k domi pot ne zna.
 Veter ali dež se vleje,
 Vboga pčela omedleje,
 No na lipi konec da.
 Pavuk sliši šomotanje,
 On ne misli več na spanje.

¹⁾ Detel: berglez Specht. ²⁾ Levica: zeba, šinkovec Fink. ³⁾ Berst: popike Knospa.

Gre po noči niti prest

Z niti verše ¹⁾ si napravi,

No po lipi nje nastavi,

Eno, dve, tri, tudi šest. *

Pčela sama na se zabi,

Verša jo za noge zgrabi,

Mili glas z perotmi da.

Pavuk, ker na lov je strega ²⁾,

Hitro teče dol iz brega,

Z giftom vbije voznika ³⁾.

Lipa! či daš pčeli piti,

Pavuki prereži niti,

Da ne najde v slaji smert.

Škoda je za vsako pčelo,

Mi skoz njeno kunšno delo

Mamo vosk, no mamosterd.

Lipa! kaj sem tebi spel,

Sem iz mojga serca vzal,

Kader sem pod toboj stal.

Dugo let nam lipa rasi,

Naše pčele srečno pasi:

Vsaka med nam piti da.

VII.

Devetnajsti vek.

1.

Matevž Ravnikar

si je priljubil milo slovenščino, da malo kdo tako, ter jo pilil neprenehoma. Zato je pa bilo vse, kar je napisal, prav po domače — čista pšenica brez ljulike. Njemu se je tudi zahvaliti, da je dobila Ljubljana l. 1816 pervega očitnega uče-

¹⁾ Verša: mreža Netz. ²⁾ Strega: stregel. ³⁾ Voznik: Gefangenener.

26 nika za slovenščino. Rodil se je na Vačah na Kranjskem
 29 l. 1776. Leto 1802 je pel novo mašo, in pri ti priči so ga po-
 33 stavili za učenika dogmatike v Ljubljani. Od l. 1805 je bil
 51 tudi vérski učenik v sedmi in osmi šoli, potem vodnik Ljubljan-
 skega seminšča, za Francozov l. 1809 „kancelar“ vseh šol,
 potler pa vodnik sedme in osme šole; l. 1827 so ga povišali
 za svétnika pri c. k. primorskem poglavarstvu v Terstu. Razun
 peterih Mojzesovih bukev, ki pa niso bile še natisnjene, je po-
 slovenil „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi“ (natisnjene v Lju-
 39, 40 bljani l. 1813. 1816.). Čeravno mu je slovenščina tako čista, da ni
 mislil in pisal tako lepo po domače nekdo poprej, celó Vodnik
 ne; pa si je vendar niso hteli priljubiti, zato ker se nahaja
 vmes tudi drugi particip preteklega časa (rekši, zagle-
 davši itd.), ki je potihnil po Kranjskem že malo da ne popol-
 noma. Zato niso menda ugledale tudi Mojzesove bukve belega
 dne. Zbog posebne učenosti in pobožnosti je bil izvoljen
 54 l. 1830 za škofa Teržaškega, kjer je tudi umerl l. 1845. *bf*

22.

Če v kakšino besedo v teh hukvah zadenete, de je precej
 ne vumeste, nikar berž ne recite, de je izmišlena, poprašajte
 koga drugiga. Krajnske so vse, in tu ali tam po Krajnskim
 doma. Pač redka ktira je nova, pa lohka vumeti. Ves krajnski
 jezik bi mi obožali, ako bi nobena beseda v bukve ne smela,
 če le v kaki vasi ni domača. Nektire besede so bol po Goren-
 skim, druge po Dolenskim ali po Notrajuskim v navadi. Zakaj
 bi mogla le gorenska, dolenska ali notrajnska obvelati?
 Nismo vsi Krajnci? Pa, reči po pravici, nisim jih besedi veliko
 jiskal ne po Gorenskim, ne po Dolenskim, ampak po svojim sim
 pisal, kakor sim jih se nekadaj v svojemu kraju pastir še na-
 vučil. Torej pa tudi mislim, de me bote otroci in pastirji od
 vučenih veliko bol vumeli. Od otrok in mladenčov svojiga kraja
 sim se tega zvest, Vi imate še bol nepokaženo Krajušino; vu-
 čeni radi nemšino, latinsino ali lahovšino vmes brodiyo, in
 tudi clo krajnsko besedo tako po ptuje stavijo, de praviga
 Krajuca všesa bole. Večidel pravijo po kmetih takim, de pre-

vučeno govoré. Drugim, ktiri se lepši Krajnšine deržé, pravimo, de jo po domače povedó. Pa tudi med kmečkimi ljudmi je že veliko zbrodene krajnšine, in clo kmet se sčasama te kolobocje tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: „Sim spoved opravil“, reče: „Sim spoved dolj položil“. Skorej bi ga vprašal, kam jo je položil, na tla ali pod klop? Ta kolobocja ves krajnski jezik obruzda, in ga ptujim Slovincem perostudi, in Krajuca po nedolžnim v zaničovanje spravi. In če pojde tako, nas bo tako deleč ta kolobocja perpravila, de ne bomo zadnič znali ne Kranjskiga, ne Nemškiga. Vam na čast tedaj, ljubi moji mladi Krajnci! sim se tiste zbrodene krajnšine ogibal. Ne le mi Krajnci, šestdeset milijonov ljudi govori slovenski jezik, in vsim pridejo naše bukve sim ter tje v roke, in gerdo je, jelite, če nam očitajo, de smo Krajnci vso besedo skazili? Torej vsaki pametni Krajnc more sam želeti, de se v bukvah sej čista krajnšina perhrani. Res je seer, te moje bukve niso zavolo krajnšine, ampak zavolo lepiga navuka pisane. Pa, kdo nima raji, de se mu koščik tudi beliga kruha iz lepe rute po i perilu, kakor iz vmazane nagnusne cunje poda? Jelite, otroci še jedli bi ga ne? Ravno tako spakdrana beseda še taki lep navuk, če vam ne, pa drugim Slovincem perskuti. Ravno zato, ker je lepi navuk meni in vam le teljko per serci, tudi mislim, de ga moremo v lepo, čeduo besedo obleči.

Nekteriga izrečovanja pa tudi ne smem tajiti, de res po Krajnskim ni kaj navadno, postavim, kadar pišem: „Te bukve zbravši bom kmalo druge dobil,“ namest reči: „Po tem, kadar bom te bukve zbral, bom kmalo druge dobil.“ „Jurja življenje mi otevsiga bom z vsim perskerbel,“ namest reči: Jurja, ktiri mi je zivljenje otel, bom z vsim preskerbel.“ „Andreju toljko hudiga prebivšimu se bolj zdaj godi“, namest reči: „Andreju, ktiri je toljko hudiga prebil, se bolj zdaj godi“. Take izrečovanja, pravim, res niso kaj zlo po Krajnskim v navadi. Pa v duhu so Krajnskiga jezika, tako govoré vsi drugi Slovenci, tako so naši krajnski spredniki vsi govorili, kar se iz starih nekrajnih krajnskih bukv pokaže; tako je sveti Ciril pred devetimi vekmi ali devet sto letmi že pisal v našem jeziku;

tako govore in pišejo še zdaj kmalo ukraj Štajerskiga; tako so zadnič sploh začeli pisati tudi po Koroškim in po Štajerskim, in povsot je to prav, zakaj bi le nam Krajncam ne bilo? Krajnska beseda se tako grozno lepo okrajša, in kar je še več vredno, je dobičik, de bomo sčasama tudi drugih Slovincov bukve lohka vumevali in naše oni. Iz Pemsckiga, iz Duneja, od vsih krajev nas Krajnce hvalijo zavolo tega. Zakaj bol skerbé drugi Slovenci za nas in naše besede lepoto, kakor mi sami za se. Ni kaj lepo to, pa res je. Pa zmiraj ne sme biti taka. Vsaki narod, kadar se začne nekoljko otesavati, začne to per svoji domači besedi, de jo očedi. Ako tedaj tudi mi tako storimo, ktiri pametni Krajnc bo marnje delal? Tega braniti se pravi Krajnce v nič tlačiti in pot jim do veči vuma zaperati. Mene tega Bog vari! Ne le vam, otroci in mladenči! ampak tudi odrašenim Krajncam sim to le hotel povedati.

b.

Tobijovi nauki za sinú.

Sin! poslušaj besede iz ust svojiga očeta, in v dno svojiga serca jih s korenino posadi.

Pokopaj moje truplo, kadar loči Bog mojo dušo.

Dokler živiš, spoštuj svojo mater, in pomni, kaj vse so zavolo tebe prestali. Kadar ti pa vmerjejo, jih zraven mene pokopli.

Boga imej v serci vse svoje življenje, vari se pervoljiti v kak greh, ali kaj storiti, kar bi bilo čes božje zapovdi.

Vbogajme dajaj od premoženja, in ne obračaj od vbozih oči, tudi Bog ne bo oči od tebe obernil.

Pomozi vsakimu, koljkor uterpiš. Če imaš veliko, daj veliko, če imaš malo, daj tudi koljkor malo iz dobriga serca. Tako si veliko založiš na čase ob sili.

Kdor je svojimu bližnimu milostiv, se sme z veliko svestjo na Boga, njega Narvišiga, zanašati in vupati, de bo milostiv tudi on njemu. Vari se vse vse nečistosti, moj sin! in skerbi, de si ne boš imel nikolj nič napéniga očitati v ti reči.

Ne daj prostora napuha ne v svojimu sercu, ne v svojih besedah; začetik je on vsega pogublenja.

Precej mu plačaj, kdor ti kaj dela; nikolj ne prederžuj zaslužka najemniku.

Kar nočeš, da bi se tebi storilo, tudi ti nikomur ne stori.

Svoj kruh delji z lačnimi in potrebnimi, in oblači nagee s svojimi oblačilmi.

Pametniga moža vprašaj vedno za svet.

Hvali vsaki čas Boga, in prosí ga, de naj vede tvoje delo in nedelo; vse svoje sklepe va nj operaj.

Nič ne maraj, moj sin! vbožno scer živimo, pa veliko dobriga bomo vender le imeli, če se Boga bojimo, greha varjemo in pa prav storimo.

e.

Izreki Sirahoviga sinú.

Že mladenič, pravi, sim z ravnim in zavupnim sercam modrost prosil od Boga. Iz serca sim se trudil po nji, in stori tako vse si perzadeval. Moje serce je po nji hrepenelo, in veliko bogastvo sim dosegel nad njo. Nekoljko časa si mi je vperalo, in siliti sim se mogel. Pa mir in pokoj sim najdel per nji. Prejmite te navuke kakor srebra velik zaklad, kakor kup zlata jih hranite.

Boga ljubiti je nar lepši modrost.

Boga se bati je korenina, modrosti njeni odganjki zelené vekomaj.

Voda puhteči ognj gasi, božji dar vbožcu podan pa greh izbrisuje.

Vsmilen bodi sirotam, kakor bi jim oče bil, in njih materi, kakor bi ji mož bil, sin boš taki velieiga Boga, in raji kakor lastna mati te bo imel.

Nikar ne reci: Grešil sim, pa kaj se mi je hudiga zgodilo? Bog je počasen, pa gotov povračnik.

Zvest prijatelj je velika obramba, kdor ga najde, najde velik zaklad. Zlato in srebro ni nič proti njemu.

Ne stori nič hudiga, in ne bo ti nič hudiga.

Ne oponašaj nikogar, ktiri je v britkosti. Bog, ktiri vse vidi, on je, de ponižuje in povišuje.

Desiravno ti je na rokah delati ali kmetovati terdo, ne prijema naj se ti, Bog je obernel tako.

Bolnikov objiskovati ne bodi tožliv.

Z jezičnim se nikar ne prepiraj, derva na ognj nositi je to.

Pobolšavšiga se nikar ne zaničuj, in ne očitaj mu grehov.

Izid imej na misli per vsim, kar počneš, in vekomaj ne boš grešil.

Nov prijatel in pa novo vino: postara naj se, morebit de ti bo všeč.

Začetje napuha je vstop od Boga.

Ne hvali nikogar po lepoti, ne zaničuj nikogar po zvanajni malosti: čebela je majhin tičik, pa presladik nje sad.

Ne odgovarjaj, preden si slišal, in ne govori vmes, dokler uni ne izgovori.

Iskra dostikrat velik ognj zažge: gola besedica je nezdušniku kri prelivat velikrat že dosti.

Stori dobro bogaboječimu! poverneno ti bo obilno, če ne od njega, sej od Boga.

Kdor smolo prijema, se pomaže. Kdor se z ošabnikom pajdaši, se sam poošabi. Kdor se z hudobnimi peča, se sam popači: gotovo se ga kaj prime.

Z mogočnejim od tebe in bogatšim se nikar ne znani. Kaj ima neki lonec per kotlu opraviti? Če terčita, vbil se bo lonec.

Kakor bi se volk z jagnetam prijaznil, ravno taka je, kadar se nezdušnež bogaboječimu perdružuje. Vari se njegoviga tovarštva.

Kakor se drevje osiple, in v novič poganja, tako odmirajo rodovi, in nastopajo drugi. Prejdlive reči prejdejo vse.

Z lastnim perstanam zapečatenene vse eno Bog ohrani božje darove vbogajme dane, in vsmilene dela, kakor zerklo lastniga očesa.

Kar je kaplica vode v morju, kar peska sernice med pe-
skam ob morju, to so (in pa še tega ne!) na zemlji človeške
leta proti večnosti.

Kakor rosa vročino hladi, tako dé dobro lepa beseda; kaj,
od veliciga darú boljši je lepa beseda; pravi človek da po oboje.

Drevi vtegne marsikaj drugač biti, kakor je davi bilo.
Ako si tedaj bogat, postavim, misli de lohko obožaš. Pre-
vzetnost pa prešernost ti bo to odvrčalo.

Kdor se na spridene ženske tvezi, hudobnež bo taki.
Gujilatev in červi ga bodo plačvali, in vsahnil ljudem na strah bo.

Če kaj slišiš čez svojiga bližniga, v tebi naj vmerje be-
seda. Ne bo te razgnala ne, če jo v sebi zaderžiš.

Gerd madež je lažnivost; lohka sprideni, hudobni ljudje
se spoznavajo po nji.

Greh je v dve platí oster meč. Ne zaceli se rana nje-
gova. Ne igraj tedaj z njim.

Kdor z ptujim blagam zida, si nabera kamuje za grob.

Pred ognjam se dim in soparea perkadi, po oponašanju
prede pretep.

Bodi še tako druziga kaj, memo čiste duše ni nič.

Kamen, kdor ga nakviško luča, mu na glavo perleti, in
kdor drugim jamo kople, sam va njo pade.

Zlato svoje tehtaš na vago, raji tehtaj ua njo svoje besede.

Vbožic nima drujiga živeti kakor svoj koščik kruha. Kdor
ga ob nj perpravi, je vbijavie.

Božje zapovdi dbržati je narobilniši daritev; greha se
varovati nar blajši daritev; milost skazovati prava zahvalina
daritev; greh zapustiti lepa spravna daritev.

Ne prepahnuj si želodca z mnogimi osladnimi jedmi, in
ne jej prepožrešno v se. Veliko jih je zavolo svoje neizmér-
nosti vmerlo; kdor pa živi po meri, si življenje podalšuje.

Velki Bog daja zdravila rasti iz zemlje, pametni jih
torej ne zaničuje.

Kdor dela greh vpričo svojiga stvarnika — na samši in
skrivaj, ki ga zgol sam Bog vidi, in vganja hude in gerde
reči — zdravliveu on v roke pride.

Kdor na delu živi, in ki mu je ob manjšim zadosti, ima pohlevno in mirno življenje, bogastvo čez vse bogastvo.

2.

Jernej Kopitar.

Slovensko Berilo VII. 62.

3.

Verban Jarnik,

rojen 11. maja 1784. na Potoki v Zilski dolini na Koroškem, učencec Gutsmanov, je spisal najpoprej „Zber lepih vukov za slovensko mladino“ (v Celovcu 1814), ktera razun lepih podukov tudi pobožnih pesmi, povesti in nekoliko basni v sebi ima; l. 1817 „Sadjorejo“ (poslovenil); l. 1822 „Kleine Sammlung solcher altslavischer Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte noch kräftig fortleben“; l. 1832 „Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Innerösterreich“; verh tega pa še nektere druge bukvice in spiske, izmed kterih so bili nekteri že natisnjeni po raznih časnikih, nekteri pa še ne. Med temi je tudi nekoliko pesmic. Pozneje se je lotil jezikoznanstva. Svojega slovenskega besednjaka ni mogel na svetlo dati, kakor bi ga bil rad: štiri póle so bile že natisnjene, potem se pa zboji založnik s tiskarjem vred prevelikih stroškov. Rokopis ostane na „cedilu“, in se sčasoma razgubi.

Jarnik je bil učen, priljuden in jako dobrega serca. Kaplanoval je najprej v Čanjčah, potem pod Kernosom in v Celovcu, na to je prišel za fajmoštra v Šent-Mihel, na zadnje pa v Moosburgu na Koroškem. Na uni svet se je preselil 11. junija 1844, zveršivši 60 let.

Izgled: Slovensko Berilo VI. 117.

4.

Janez Kosezki (Vesel).

Janez Vesel, iz Kosez blizo Ljubljane, je počel že za Vodnikove dobe slovenske pesmi zlagati; živo se je pa poprijel

tega še le po tem, ko so počele izhajati (l. 1843) „Novice“, ki so razglasile veliko njegovih pesmi, nekoliko izvirnih, največ pa takih, ki jih je poslovenil po Schillerjevih; Ilijado itd. Izvirne so te le: „Slovenija caru Ferdinandu pri njegovem prihodu v Ljubljano“, „Visoka pesem“, „Vojška“ itd. Posebej je prišla na svetlo „Divica Orleanska“, in kos „Mesinske neveste.“

Izgledi: Slovensko Berilo V. 57, 136; VI. 182; VII. 175.

5.

Valentin Stanič.

Staničeve „Pesmi za kmete in mlade ljudi“ so prišle na dan l. 1822 v Gorici; l. 1826 „Pristavek nekterih cърkvenih in drugih pesem“, l. 1838 pa „Drugi pristavek starih in novih, cърkvenih in družih pesem“. Imenitnejši je ta verli domorodec sam po sebi po prevelikih zaslugah, kot po preprostih pesmih svojih, iz katerih ti pa veje posebna priljudnost in serčna dobrotta. Leta 1819 je bil postavljen za korarja Goriškega. Ker ni bilo ondaj v Gorici slovenskih bukev dobiti, počne Stanič iz golega domorodstva duhoynom sam potrebnih slovenskih bukev omišljati. Ko so ga bili izbrali (l. 1828) za višega ogleda malih šol Goriških, potem je bil pa pravi duhovni oča šolam in šolarjem. Prodal, celó vezal je v silo sam šolske knjige, iz ljubezni do šol in do šolske mladine. Dal je za šolarje na svetlobo tudi pesmi, katekizem in več drugih reči. On je opravil tudi, da se je počela v Gorici (1842) šola za neme, in se poganjal, da bi se osnovala tudi pri nas „družba milosercnosti do živali“. Pa še veliko več dobrega je storil; posebno živo je priporočal svojim rojakom dobre slovenske knjige in časnike, in jih razplodil po sto in sto. Stanič je bil jako vsmiljenega in ponižnega serca, vedno priljuden in vesel, rad se je šalil in kaj poštenega pel, kakor nam kaže sledeča pesem, ki jo je zložil štiri leta pred smertjo. Umerl je leta 1847.

Hvala vinske terte.

Slišal sim, tertiča, un dan hvaliti
 Tvojo dobrotljivo žlahno lastuost;
 Pesem tud jest ti želim pokloniti,
 Močno pa vstavlja me siva starost.
 Dvajsetkrat tri ino zraven deset
 Štejem življenja preteklega let.

Stvarnik je tebi šibkost seer odmenil,
 Dal ti pak čednost, ki vredna več je,
 Jest tud šibak, sim pa vender le sklenil,
 Kakor premorem, povzdigniti te.
 Bom seer le vstarane strune glasil,
 Morde pa močniga pevca zbudil.

Nimaš ko Evino drevo lepote,
 Ktero že pervi je človek častil;
 Pojem pa tvojiga grojzdja dobrote,
 Sladko je Noe že vinčice pil.
 In že Melhizedek zidal oltar,
 Kruha in vina prinesel je v dar.

Kakor naržlahniši sad so kazali
 Mozesu daleč poslani možje:
 „Grozdje, lej! tako je tam, so mu djali,
 Kjer nam dežela obljubljena je!“
 Tak se elo zemlja v pušavi časti,
 Ki te, precenjena terta! rodi.

Vino — prav' pismo — serce st'ri veselo,
 Šibki in trudni se z vinam krepča,
 Kak bi brez vina veselo se pelo?
 Tudi holniku se kapljica da.
 Pavel že zdavnaj je Tita učil,
 Sladko brez skerbi naj vince bi pil.

Tebe lepo so že nekđaj hvalili,
 Revno če tudi le drevce si,
 Vino so sveti možaki že pili,
 Vino vsakteriga serce zbudi,
 Nimaš lepote, ponižno živiš,
 S sadam pa svojim dost dobriga st'riš.

Pozno začenjaš bersti poganjati,
 S perjem pokrivaš svoj ljubljeni sad;
 Nočes se v cvetni lepoti kazati,
 Nočes ko drugi v nji hvale iskat!
 Ti si, kot v pismu besede rekó,
 „Vsakdo po sadji spoznaval se bo“.

S perstenci zvesto se germa oklanjaš,
 Ki v podporo je tebi bil zbran,
 Težka se grozdja na njega oslanjaš,
 Dok ne prebliža se terganja dan.
 Tačas se grozdje na sonci zori,
 In kar je le živiga, se veseli.

Terta s sladkostjo si svet veselila,
 Vdaj se pokoju, ker jesen je tle,
 Šibkim in starim in trudnim si bila
 Moč in tolažba in pa veselje.
 Kdor je tek spolnil dobrotljiv ko ti,
 Zime pokoja naj se veseli!

Mirno počivaj, dobrotljiva mati,
 V zimi, ki stvarnik u pokoj je dal,
 De boš zamogla tud h letu nam dati
 Dobriga vinca obilni bokal.
 Ako jest starček v tem času zaspim,
 Tebe še v smerti hvaležen častim.

France Metelko.

Trinajst let po slovnici Kopitarjevi izide nova pod napisom: „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“ (Laibach 1825), ki jo je izdelal po enaki češki slovnici slovečega Dobrovskega učenik slovenskega jezika, France Metelko, in dal natisniti, kakor Danjko, tudi z nekterimi posebnimi, tode drugačnimi čerkami. Le nekoliko šolskih in duhovskih bukvic se je pisalo do l. 1837 z „Metelčico“, potem se je pa morala z „Danjčico“ spet „Bohoričici“ umakniti. Na koncu te slovnice je nekoliko poslovenjenih basni. Razun nje, abecednika za slovenske šole in male po nemški pisane slovnice, ki je narejena in okrajšana po uni, je dal na svet tudi „Razlaganje evangelija sv. Matevža“ l. 1849, in nekoliko spiskov po časnikih. Nekdaj je poslovenjeval tudi razglase e. k. deželnega poglavarstva v Ljubljani.

a.

Lev ino lisica.

Lev je v starosti obnemagal, preslab si je bil živeža iskati; za to si posebne zvijače zmislil. V svojim berlogi, kakor umirajoč bolnik, stegnjen leži; vse štironoge živali ga hodijo obiskat ino milovat, ali zaporedama jih je davil ino žerl. Ko je že veliko žival požerl, pride tudi lisičica k berlogu; pa vne obstoji, ter skerbno okoli sebe ogledava. Lev jo vpraša, zakaj de k njemu ne perstopi. Ali odgovori mu: Za to ker vidim veliko stopinj proti tebi obernjenih, nazaj pa nič.

Kdor je moder, kmali spozna stopinje proti nesreči, de se je ve ogniti.

b.

Gad ino belouška.

Gad je bil žejin, ino gre k studencu pit. Belouška (povodna kača) mu pa vodo prepove. Dolgo se prepirata ino besedita, oba se vnameta, ino si čez tri dni boj napovesta.

Žabe, belouški gorke, gredó gada podpihovat, ino mu oblju-
bijo svojo pomoč. Zde se začneta, ino se hudo bojujeta; žabe
perskačejo, ter po svoji šegi pomagajo regljaje. Gad v boji
premaga, ino potle žabe krega, de mu neso po storjeni obljubi
pomagale; ali odgovoré mu: Sej smo pomagale, naša navada
je namreč samo z glasam pomagati, ino ne dergači.

Kdor le samo z glasam pomaga, malo pomore.

7.

Matija Vertovec.

Drugi dan septembra mesca 1851 nam je pokosila nemila
smert tega jako marljivega pisatelja, ki sluje najbolj po svoji
„Kmetijski kemiji“, ki jo je spisal po slovenski, ko je bil za
fajmojštra v Šent-Vidu nad Ipavo, in ki je prišla v Ljubljani
l. 1847 na svetlo, potem ko so bile prinesle Novice nje-
govo lepo „Vinorejo“ za posebno priklado, in razglasile 17
spiskov njegove občinske kemije, s kterimi je pokazal, da se da
tudi po naše kaj učenega napisati, ko so mislili poprej, da ni
mogoče. Njegove učene besede v vseh njegovih kemijskih spi-
sih so skrojene skoraj vse iz domačega korena in do malega
prav po naše; zato so se pa tudi naglo prijele. Ker je spisana
kemija posebno priprostim, ne pa učenim Slovencom, zato je
pisano vse po domače, kolikor se je dalo; da pa nobeno prvo
delo ni „popolno“, to je spoznal pisavec sam v predgovoru in
pravi nadalje: „Pot smo pa vendar le pokazali, po kteri naj
drugi za nami napredujejo in modro popravijo, kar je pre-
mankljivega v naših bukvah ostalo.“ V „Novicah“ je
napisal Vertovec tudi kratko „Zvezdoslovje.“ Po „Novicah“ je
prišlo na svet tudi njegovo poslednje delo „Občna povestnica“,
ki je pa ni dokončal, ker ga je prehitela smert.

a.

Od pokoja in spanja.

Človek k delu vstvarjen, naj z veseloserčnem in natanj-
kozvestem spolnovanjem dolžnosti svojega stanú, v kterega je

poklican, opravlja, brez da bi se pri tem kaj presilil ali pretegnil; torej naj se pri težkih delih vstavi, da se ne zasopi, in naj se oddahne in spočije: prenapet lok rad počí. Narzdravši so take dela, ki se z več udi, ali ob enem ali pa zaporedoma, zdaj s temi, zdaj z unimi, opravljajo; tako so večidel vse kmetijske in mnoge rokodelske dela: mizarsko ali kovaško je veliko zdravši od šivarskega. Ložji dela, če se še verstijo, se dajo skorej brez počitja opravljati: tako vidimo mnogo pridno gospodinico zlo mnogoverstne dela neprenehoma od jutra do večera delati, in takim delavnim mamkam se ščasoma zdravje tako uterdi, da posebno visoko starost dočakajo. Dušne dela al napenjanje možganov so zlo utrudljive; prevelike skerbi ne belijo marsikteremu samo las, ampak ga še vsega posušé, mnogem so se že s tacem napenjanjem možgani zmešali, da so clo ob pamet prišli. Vsim, ki z dušo bolj delajo in s tem svoje možganne žile bolj napenjajo, gre do živega svetovati, da bi svoje dušne napenjanja z mnogoverstnem telesnem gibanjem ali s kakimi ložjimi deli verstili; takim, kakor tudi šivarjem, je sprehajanje pod milim nebom koristen počitik.

Ako si človek še toliko pokoja da, vendar to ni še zadosti, svoje po več potih zgubljene moči namestiti: k tomu je še spanja potreba. Kakor bi brez zraka, jedi in pijače ne mogel živeti, tako tudi ne brez spanja; naj počne, kar kolí hoče, da bi ne spal, vendar ga bo zadnjič spanje premagalo, da bo zadremal; tudi bi za nj zlo škodljivo bilo, in sicer za dušno in telesno moč, ko bi si preveč spanja kratil. Ves živež, ki ga človek k sebi vzame, bi mu brez spanja nič ne teknil: ni zadosti, da se ta v želodcu prekuha, v čevah raztopi in v kri spremeni, zdaj mora še spanje čez nj priti, da gre živež iz kervi v organe, ki so se na dušne velenja delj časa, morebiti 12, 24 ali clo 36 ur, gibali, s takim gibanjem ali napenjanjem so organi marsikaj spuhteli, zgubili, se utekli, slabeji in šibkeji postali. Da bi se pa to v njih iz kervi zopet namestito, potrebujejo počitka in pokoja; tacega pa le sladko spanje čez nje zlije.

Vsi kemikarji, vsi zdravniki in mende tudi vsi razumni ljudje so popolnoma prepričani, da le med spanjem si človekovi organi zgubljeno moč iz kervi namestujejo in zopet okrepčajo. Kaj bi dal bolnik, ki že tri noči ni očesa zatisnil, le za štiri ure sladkega spanja? in ko je jel spati, se močnejšega čuti in srečnega čisla, zakaj zdaj so še le šle okrepčavne zdravila po njegovih organih. Poglejte močno trudnega in spanja potrebnega: njemu ni mar za bogato obloženo mizo, krasno večerjo, veselo družbo, godce; vse bo popustil, in zaspal kot čok. Sladko spanje razpodi človeku prazne misli, odžene nepotrebne skerbi, pokroti njegovo žalost in strah, ga okrepča na duši in telesu, da z novo močjo — pomlajen — vstane, in zopet lahko dela. Kam bi neki bilo s človekom, z njegovimi skerbmi, strahom, žalostjo i. t. d., ko bi spanja ne bilo!

Nepokojno spanje malo tekne, malo nove moči da. Bog je vstvaril dan za delati, noč za počivati. Otroci, ki rastejo, bolniki in stari, ki več moči potrebujejo, naj za potrebo tudi čez dan spijo, vsim drugim ljudem se pa mora čezdanjsko spanje grajati, da bi jih k lenobi ne nagibalo, da bi svojih večkrat potrebnih del ali opravil v nemar ne pušali, in da bi si s tem ponočnega spanja ne kratili. Bolnikom, starim ljudem in vsim, ki niso prismojeni, gre posteljo zrahljati, da bi se na nji kaj bolj odpočili. Hlapčon prav dobro razumi, da voli se bodo na mehkem bolj ko na terdem odpočili, jim tedaj njih ležiša nastelje, sam pa se zavali kot klopice v lož, ne mehkejši od zajčjega!

Neumno je predeleč v noč delati in v jutro pospavati, še neumniši cele noči, ki so odločene in namenjene od modrega stvarnika v počitje skore vsake gibljejoče stvari, z nepotrebnimi poti, s praznem šeptanjem, z gostovanjem, s plesanjem ali z drugimi še večimi norostmi zapravljati. Veliko tega, kar je čez dan spuhetelo in se kviško v podnebje vzdignilo, leze na večer in ponoči nazaj na zemljo, toraj je zjutranji in čezdanjski zrak veliko zdraviši od večernega in ponočnega; ogibaj se tedaj tacega škodljivega zraka, in idi na večer zgoodej spat, da boš v jutrajšem boljsem veselo svoje dela opravljal. Poglejte kako na

gospodskem plesišu po polnoči ali proti jutru že vse sveče klaverno in mervto gorijo; ali je prav mladost v takem spridnem in okuženem zraku, kjer že luči žugajo vgasniti, delj časa pustiti?

Učeniiki zamorejo v šoli s perstom pokazati na slednjega učenca, ki je bil noč zapravil; tako tudi mojstri na delavca ali gospodarji na pôsla i. t. d. Ponočni pohajači kermežljivo gledajo; iskrenost izgine iz njih oči kakor cvetečnost iz njih obličja; niso za nobeno, ne dušno, ne telesno, delo, dokler se ne naspijo. Ponočne nerodnosti ali napčnosti zaplodijo v mlado kri nevedoma strup, ki mlade sivčike počasi, pa gotovo veliko pred časom na tavžente v grob spravlja.

Odrašenemu in zdravemu človeku gre po 6 do 7 ur spati, v katerih navadno pred ta dan zgubljeno moč zadobi. Nikar se ne vadi po delj časa pospavati; to te bo naredilo lenega, bolj mertvega na duši in telesu; moč želodca in čev ti bo pojemala in opešala, in premasna kri te bo debelila, da boš bolj sodčiku kakor človeku podoben in mertudu podveržen. Spi v prostorni, slednji dan s čistim zrakom napolnjeni stanici, v kateri niso navadno ljudje čez dan prebivali. Z mladega se navadi, da kakar te že dremota prime, se boš vselej na desno obrnil, da bi tako spijoč serca ne tlačil, ampak da bi na levi od zgorej prosto bilo. Tudi jo vsi zdravniki zedinjeno terdijo, da je posebno možkem zlo škodljivo znak spati. Ne vleži se nikoli z natlačenim želodcom, tudi ne preveč nalitem s cveteno pijačo. Ni čuda, da tacega človeka môra tlačiti, kaj pa je môra družega, kakor z jedjo ali pijačo nabasan trebuh, ki kri vstavlja, da se ne more prosta po celem truplu stekati? Ogerni se prav, kakor tvoje zdravje in letni čas potrebuje; preveč gorke ali pernate postelje, posebno pa take spodglavja niso zdrave, preveč kri razganjajo; preteške odeje tlačijo človeka s strašnimi sanjami, in ga preveč potijo, kar je nezdravo.

Nikoli naj zdrav človek z bolnem v eni postelji ne leži; če je moč, naj ima tudi vsak zdrav človek svojo posteljo. Za učence po mestih je clo od cesarja postava dana,

da ne smeta po dva in dva skupej ležati, sicer bojo gospodinje in gospodarji, ki čez to postava ravnajo, ostro kaznovani. Otroci naj nikdar pri starih ljudeh ne ležijo: starem to močno tekne, mladem pa škodje; iz tacih zdravih otrok puhti neka gorkota in moč življenja; iz starih pa puhti hromost in bolehnost, ki ne more nikakor otrokom tekniti. Pred ne veliko leti je imela neka mati blizo Dunaja pet lepih, krepkih in zdravih otrok, kateri nekoliko odrašeni, so vsi po versti pri stari materi ležali, pa tudi vsi na sušici ali hiranji pomerli; zdravniki so spoznali in se sicer prekasno prepričali, da so otroci staro mater grejoč od nje oslavljeni bili tako, da se je pri njih sušica po versti, kakor so pri nji ležali, začela, in jih tudi po versti spravila. Matere! naj vam bo to zlat nauk!

b.

Tretja križanska vojska.

Ker so vojvodi in knezi na sveti zemlji iz velike nevošljivosti in lakomnosti se vedno med sabo prepirali, je bilo Turkom kar lahko če dalje bolj od vseh strani jih stiskati; v takih okolnostih pošiljajo pogostne nove prošnje in pisma v Rim za novo križansko vojsko, pa iz Rima jim le lepe besede dajejo. Jeruzalemski kraljič Balduin IV. umerje; zdaj se ti drugi tamkejšnji vojvodi med sabo hudo prepirajo, čigavo da bo kraljestvice, dasiravno ni bilo nič nad njim: dobi ga Gvidon Luzinjanski, pa ne za dolgo. Saladin, ki se je bil po pravici meča egiptovskega sultana storil, Sirijo, Mezopotamijo in Arabijo pod se spravil, je Gvidota, poslednega Jeruzalemskega kraljiča, v zmaglivi bitvi pri Tiberiadi v daril in vjel, in 2. kozoperska 1187. leta Jeruzalem po 33 dneh obleženja po pogodbi dobil. On da kristjanom z denarjem se odkupiti; ubogim pa, vdovam in otrokom je milo podaril 220.000 zlatov, in jih ukazal do Tira s potrebno stražo spremiti, da bi jih ne bil nihče obropal. Tir in mnogi drugi tabri ali obzidane mesta še kristjanom ostanejo, tudi Gvidota Luzinjanskega Saladin prostega spusti na priseženo obljubo, da se ne bo več nikoli ž njim vojskoval; v Je-

ruzalemu ukaže pa vse c erkve, v kterih so 88 let kristjani Kristusa molili, v muhamedanske tempeljne premeniti.

Novica, da sv. mesto Jeruzalem je Turku v roke padlo, celo Evropo, zlasti pa bolj večerne kristjane v grenko žalost in strah pripravi; povsod se govori, da je treba božji grob, tedaj Jeruzalem, iz rok Turka oteti. Malo popred bi ne bili papeţi za to nič opravili, ali zdaj, ko je bil božji grob zgubljen, sta papeţ Gregor VIII. in njegov naslednik Klemen III. po minihih, ki so povsod ljudi na kriţansko vojsko nagovarjali, in terdili, da ni vreden deleţa v božjem kraljestvu, kdor bi nam ne pomagal gospodove lastine „božjega groba,“ iz rok nevrnikov rešiti — večerno stran cele Evrope s tako gorečnostjo spodbodla, da je skoraj vse od kraja pripravljeno bilo v jutrove dežele se vzdigniti in za gospodov grob se pognati. Kakor pri izhodu Izraelcev iz Egipta so stali možje, ţene in otroci, stari in mladi s torbo in palico na hišnem pragu, berž stopiti pod bandero izvoljenih vojvodov.

Trije najslavniji in mogo ni i evropejski vladarji si vzamejo voditev te tretje križanske vojske na glavo: Friderik I., tudi rude obradec imenovan, nem ski cesar in brambnik sv. katolj ske c erkve, Rihard, ki so ga tudi levovo serce imenovali, angle ki, in Filip Avgust, francozki kralj. Vse Beneške, Genve ke in Pizanske barke na srednjem morju, pa tudi vse Severno-nem ske, Danemarske, Norveške in Ővedske so imele ali s prepeljevanjem kri ancov ali njih orodja ali potrebnega  iveţa v jutrove dežele zlo veliko opraviti, in ti mornarji so delali pri tem take dobičke, da marsikteri so bili grozno obogateli. Po celi Evropi je bilo veliko gibanje: sv. vera, prevzetnost, nečimernost, vite ka junakost, kupčijska samopridnost, vse to in enako je čudno pripomoglo, da vsa večerna evropejska stran je bila vun in vun enemu semnju podobna. Od kar se ve, je bilo to edina prigodba na svetu.

Friderik I., ki je po svojem stricu Konradu III. nem ski cesar postal, je bil možak visokega in nevstrahljivega duha; Lombardom, zmirom puntarskim, je bil Milan, jih po-

glavniše mesto, tako razdjal, da se je z drevesom brazda čez nj storila, in ga je s soljo potrosil. On se v letu 1189 prvi na vojsko poda, in vodi 150.000 dobro oroženih nemških križancev; ima v svojem spremništvu pet posvetnih zmogočnih vojvodov in pet slavnih knezoškofov, potepuha pa nobenega saboj ne vzame, slednji križanec je mogel imeti saj 70 goldinarjev srebra. Friderik, ki je že bil enkrat s svojim stricom Konradom na božji poti v Jeruzalemu, in ki je za vse nevarnosti take vojske vedil, stori zaveze in pogodbe z ogerskim kraljem, gerskim cesarjem in še celó z ikonij-skim turškim sultanom; vsi mu obljubijo prijazno in odperto pot čez svoje dežele na sv. zemljo ali v Palestino. Po Ogerskem ga nepričakovano visoko spoštujejo in slavijo; Izak Angel, gerski cesar, pa mu očitno in skrivaj strašno zabavlja, da je Friderik primoran bil mu nekatere mesta vzeti in druge obropati; nasproti so pa Gerki ostrupovali moko in vino, ki so jo njegovim vojakom prodajali, in jih patriarh pridiga v Carigradu, da vsako moritev zamore človek spokoriti, če pet teh nemških križancev ubije. Zadnjič mora vendar Izak z dragimi darmi Friderika potolažiti in mir od njega si kupiti: obljubi obilno živeža za njim pošiljati, in prepelje na svoje stroške per Carigradu vso njegovo armado na uni kraj čez vozko morje; potem, ko so bili že vsi prepeljani, stopi tudi Friderik v barko, in pridši na uni breg reče tem svojim: Ljubi bratje! Pokorite in veselite se, vsa dežela je zdaj v naših rokah!

Cesar se je pa v tem le močno zmotil, zakaj med gorami male Azije so njegovi križanci grozovitne lakote in žeje terpeli; tudi ikonij-ski sultan mu ni možki ostal, in ga je sovražno sprejel. Friderik mora vsaki dan se s sovražniki biti in mnoge druge velike zopernosti premagovati; tako pride vendar blizo sv. zemlje. Njegova armada gre po mostu čez neko reko, on pa, da bi bil berže naprej k prvim prišel, skoči 10. kimovca 1190. leta v reko, upaje jo preplavati, ali valovi ga vzamejo in naprej nesó; tu skočijo nekteri berž v vodo, in ga vun — pa mertvega — potegnejo. Križancom zdaj serce tako močno

upade, da se jih veliko na dom verne, ti drugi zvolijo njegovega sina Frica vodja, in pridejo čez Antijohijo v Tir, ker cesarja z veliko slovesnostjo pokopajo. Križanci, ki jih ni bilo zdaj več čez 8.000, gredó še malo naprej, pa človeška kuga ali mor jih naleze, strašno davi, in tudi njih vojvoda Frica umori, da jih celó malo živih ostane, ki so tam francozkih in angležkih križanskih armad pričakali. Friderik, ti mogočni cesar, ni tedaj s svojo veliko in junaško armado za otetje božjega groba iz rok Turka tudi nič opravil. Zaslišimo zdaj, koliko sta pa francozki in angležki opravila.

Rihard angležki in Filip Avgust francozki kralj sta se zastran Normandskega hudo vojskovala; dasiravno oba si močno nevošljiva, prevzetna in časti lakomna, sta vendar — se lože na križansko vojsko podati — mir storila, si še celó besede dala vkup iti in enake sreče ali nesreče, enake časti in slave deležna biti. Na grobu sv. Martina v Turi na Francozkem vzame Rihard križ in romarsko palico; ker je pa bil močan in težak, se mu je berž zlomila, in v St. Dionizu vzame drugo. Tu prideta s Filipom Avgustom vkup, kjer je Filip na sv. Ivana dan l. 1190 na grobu svojih očakov romarsko palico prijel in Oriplamen — bandero francozkega kraljestva — vzdignil. Do Liona gresta v družbi, potem se pa ločita: Rihard gre v Marsilijo, Filip Avgust pa v Genovo, da bi bila tam s svojima trumama v barke stopila, zakaj po morju sta hotla svoje armade v Palestino spraviti.

V Mesini na Sicilijanskem se spet snideta, pa med Angleži in Francozi oživi staro sovraštvo, zajedanje in zaničevanje. Francozi se prvi prepeljejo do Akra, Angleži, katerim hudi viharji strašno na morju nadlegujejo, pa za njimi. Pri Akru, v katerem so bili Turki že zdavnej od kristjanov obsedeni, se vsi križanci snidejo, katerih je bilo 300.000 mož, zakaj tudi Nemci, kar jih je bilo še ostalo, so se ž njimi združili. Med Gvidotom Luzinjanskim, poprejšnjim Jeruzalemskim kraljičem, in Konradom, Tirskim knezom, vstane veliko in sovražno prepiranje, čigav da bo Jeruzalem, med tem, ko je še bil v turških pesteh: eni potegnejo s tem,

drugi pa z unim. Pa tudi med Angleži in Francozi se vname in raste dan na dan hudo sovraštvo in strašno zaničevanje. Jutrovi kristjani časté bolj francozkega kot angležkega kralja, pa sam Filip je bil tudi Rihardu zavoljo njegove neverjetne junakosti in občinsko znane vojniške slave grozno nevošljiv. Zadnjič se pomenita, da pri napadu in naskoku Akra se hočejo Angleži s Francozi dan za dan verstiti. Aker se jim po treh letih obsedanja l. 1191 proti temu poda, da Turki prosti vun grejo, in da Saladin obljubi na vojniških stroških kraljema dati 200.000 gerških zlatov.

Ker pa Saladin ni mogel ti hip denarjev poslati, ukaže Rihard 600 Turkov, ki so ravno iz Akra šli, s sabljami posekati; francozki kralj je bil take ljutosti žalosten in hud, pa to nič ne pomaga. Rihard se dan za dan čez vse povzdiguje, in nadležniši postaja tako, da Filip, francozki kralj, vojsko popusti in se domu poda. Da bi se mu pa ne moglo očitati, češ, da je svojemu prijatelju nezvest, in da mu besede ne derži, pusti vojvoda Burgundskega s potrebnimi denarji in 10.000 možmi Rihardu v pomoč.

Tudi Nemce je Rihard zeló razžalil, zakaj bandero, katero je bil pri naskoku Akra Leopold, avstrijanski vojvod, prvi na mestno ozidje nasadil, je ukazal dol vreči in ga v blatu potap-tati. To mu Nemci tako zamerijo, da hočejo z mečem na nj planiti: ker jih je pa celó malo bilo, jih Leopold pokroti, se ž njimi od Riharda odterže, in gre domu.

Rihard se zdaj sam s trikrat močnejim Saladinom vojskuje, ga v zeló kervavi bitvi, v kateri se Angleži z nedopoved-ljivo junakostjo obnašajo, premaga, in gre proti Jeruzalemu; pa nova nesreča se mu pripeti: vojvod Burgundski se nanaglim s svojimi Francozi oberne, in gre domu. On sam se večkrat prederzno in celó nepotrebno v mnoge nevarnosti podaja, v majhnih, pa neštevilnih bojih po veliko ljudi zgubiva, da se armada zmiraj zmanjšuje. Med njegovo lastno trumo vstane zadnjič prepiranje, razpertije in sovraštvo, tako da, kedar je že Jeruzalem pred očmi imel, ga njegovi lastni knezi in grofi primorajo se verniti. On oberne svoje oči od mesta in reče

s solzami v očeh: Kdor nima serčnosti Gospodovega groba rešiti, tudi vreden ni ga viditi. Zdaj naredi s Saladinom primirje za tri leta, tri mesce in tri dni, zgovori kristjanom mirno posest morskega brega od Tira do Jope z nekimi tabri, odperto, mirno božjo pot v Jeruzalem, in se kimovca l. 1192 na pot proti domu poda. Šest mescov potem umerje Saladin, egiptoyski sultan, junaški vojšak in slavni premagavec, ki se je bolj pošteno od kristjanskih veljakov obnašal. Na smertni postelji reče svojemu sinu Abdalu: „Časti Boga; spolnuj njegove zapovedi, ki so korenika vsega dobrega; ne prelivaj kervi, da ti kri na glavo ne pride; pridobivaj si serca svojih podložnih z ljubeznijo; in nobenega ne sovraži, zakaj vsi bodo morali umreti.“ Umiraje je volil še velike milodare turkom, judom in kristjanom. Ti turk je bil kristjanom vselej mož beseda, kristjani pa njemu niso bili vselej možki.

Rihard je bil na poti proti domu prav nesrečen: hudi viharji ga zanesó v Adrijansko morje, da v Ogleji na suho stopi, in po romarsko oblečen hoče čez Nemško na dom priti, na Dunaju pa se je trošé veliko denarjev sam ovadil. Leopold, avstrijski vojvod, ga spozna, in spomnivši se oskrunjenja in osramotenja svojega bandera pri Akru ga ukaže ujeti in v ječo vreči. Nekoliko kasneje ga za nekaj denarjev cesarju Henriku VI. izroči. Papež žuga zdaj cesarju s cérkveno kletvijo, če Riharda ne osvobodi, zakaj po cérkvenih postavah ni bilo pripušeno križancom kake škode storiti. Pri vsem tem so ga morali Angleži, če so ga hotli imeti, s 150.000 librami srebra rešiti.

Filip Avgust, francozki kralj, je bil v Palestini, pred ko se je domu vernil, na sv. evangelji prisegel Rihardu, da mu bo njegove dežele pri miru pustil, dokler ga domu ne bo; na tako prisego pa francozki kralj pozabivši napravi Janeza, Rihardovega brata, da se je angležke kraljeve oblasti polastil in ž njim Rihardovo premoženje na Normanskem razdelil, med tem ko ti le čez 15 mescov po ječah tiči. Izpušenemu Rihardu se mora sicer brat Janez s kraljevega sedeža uganiti, ki ga zdaj Janeza brez dežele imenujejo; nad francozkim

kraljem pa se ne more maševati, ker Angleži se ne morejo s Francozi vojskovati; pa tudi denarjev ni bilo take vojske začeti, zakaj Angleži so jih bili z veliko težavo toliko spravili, da so svojega kralja bili iz ječe rešili.

8.

France Prešeren.

Dr. France Prešeren je doslej najslavnejši pevec slovenski, ki sluje po izverstnih svojih pesmih po vsem Slovenskem. Znal je strunam glas, da nikdar takega, in prekosil Vodnika, ki je zaostal daleč za njim. „Poezije doktorja Franceta Prešerna“, ki so prišle, v knjigo zbrane, l. 1847 v Ljubljani na dan, kažejo očitno, da je bil naš France za pevca rojen. Ne moreš se načuditi, prebiraje jih, njegovim novim, visokim mislim, ki ti jih razgrinja z mérjeno besedo tako po domače. Beseda je od kraja do konca čista, in zveni tako lepo, da se človek ne more naposlušati; poganjal se je pa tudi vedno za čisto slovenščino, vendar je pikal v dveh posebnih pesmicah tiste, ki se vseh tujih besed ogibljejo, in ni zametal tistih tujih besed, ki so občno-evropejske. Res, da so zavite nektere misli še malo po tuje, ali pevcu ni toliko zameriti, ako šine letaje po neznanih višavah včasih prek domače meje. Saj tudi solnce ni brez madežev. Med njegovimi pesmimi se nahaja skoro vsake mere in vsake verste liričnih pesmi. Prešeren se sme meriti z najslavnejšimi pesniki slovenskih narodov. Na žalost vsem Slovencom ga je pobrala nemila smert 8. svečana 1849, potem ko je doživel malo več kot 48 let. Rodil se je 3. grudna 1800 pod Verbo na Gorenskem. Tisto leto pred smertjo (1848) so ga bili izvolili za pravdnika in poslali v Kranj. Ondi je tudi umerl, ondí so mu postavili na čast in slavo domorodci „spominje“ s sledečim slovenskim napisom:

Ena se tebi je želja spolnila,

V deželi domači de truplo leži.

a.

Nova pisarija.

Učenec.

„De zdej — ko že na Krajnskim vsak pisari,
 Že bukve vsak šušmar daje med ljudi,
 Ta v prozi, uni v verzih se slepari, —
 Jez tudi v trop — ki se poti in trudi,
 Ledino orje naše poezije, —
 Se vriniti želim, se mi ne čudi.

Prijatelj! uči mene pisarije:

Kako in kaj ušeč se Krajncam poje,
 Odkrij mi proze naše lepotije.“

Pisar.

„Ak' so, pisar postati, želje tvoje,
 Moj zlati uk poslušaj in zastopi,
 Zapiši terdno ga v možgane svoje!
 Ak' hočeš kaj veljati v našem tropi,
 Besed se ptujih boj ko hud'ga vruga,
 Ak' kos si temu, koj na perste stopi.
 Naj proza tvoja bo lepote naga,
 Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
 Pisarjam proza bo in pesem draga.
 Češ biti v krajnskih klasikov števili,
 Debelo po gorjanski jo zarobi,
 Vsi bomo tvojo čast na glas trobili;
 Ak' rovtarske vezati znaš otrobi,
 Nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,
 In pozen vnuk poroma k tvoj'mu grobi
 De krajnsčina zaklad ti svoj odklene,
 Zapusti ročno mestne mi sosede,
 Tri leta pojdi v rovtarske Atene.“

Učenec.

„Al' žlahtne krajnske tam cvetó besede,
 Ker govoriti dosti več ne znajo
 Pastirji samski ko imena čede?“

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še drekajo,
Kjer ne zmajejo dost' al' nič jezika,
Besed nemškavčev gerdih ne poznajo.“

Učenec.

„O srečne rovti! v vas me iti mika:
Al' se bojim, per rovtarji, per kmeti
De bera besedi ne bo velika.“

Pisar.

„Pečene, ljubčik! pišeta na sveti
Nikomur niso v gerlo perletele;
Brez truda večno se ne da živeti.
Besede zrašene, besede zrele
Ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
Nikjer ne bodo ti na nos visele.
Poslušaj ga, kako jo on zavije,
Jezika sol, lepota, de le zine,
In pravo ti vezanje se odkrije.
Tam pul'jo besedi se korenine;
K tem deni konec: ača, išče, uha,
On, ovka, ovec, druge pertikline,
To terdno skupaj zvari; permaruha!
Lahko boš v kozji rog ugnal Slovence,
In proti tebi bo Dobrovski — muha.“

Učenec.

„O zlati uk! adijo mestne sence!
Apolon drugi bom jez sred kozarjov
Si v rovtah pletel nevmerjoče vence.
Al' naše ljudstvo nekdej ni oltarjov
Minerve in Apolona imelo,
Od gerških, od latinskih so pisarjov
Dobili starši učenost v deželo,
In z njo besede ptuje, — razodeni,
Al' saj se bode tih poslužit' smelo?“

Pisar.

„Bog tega varij! po nobeni ceni,
Jezika naš'ga z njimi ne ognusi!“

Učenec.

„Sej tudi drugi to storé Sloveni:
Sej vemo, de turčije Serb, de Rusi
Tatarijo, Poljak de francozujе,
De včasih verli Čeh nemškvati musi.“

Pisar.

„Lej, v knjigah njih je tolkanj lul'ke ptuje
Med lepo, čisto slavš'no zasejane,
De je noben purist več ne izruje;
Al' bukev naše Krajušne spakedrane
Pešičico denimo na ognjiše,
Prerojen Fenis čist de z ognja vstane.“

Učenec.

„Č' mu bo nam, prašam, prazno pogoriše?
Al' mutasti počakamo zijali,
De z njega zrasede novo besediše?“

Pisar.

„Slovensko lul'ko bomo reševali,
Hranili dobro zerno, in kar zmanjka,
Iz svojih bomo to možgan dodali.“

Učenec.

„Te čudne zmesi stariga ostanka
In iz novink Slovenic v Koratani,
Ne bo razumel Štajarc, ne Ljubljanka.“

Pisar.

„Gorjačarji, tatovi in cigani
Po svojim govoré; koga za silo
Nam v bukvah jezik svoj imeti brani?“

Učenec.

„Gorjačarsko, cigansko kaj berilo
Bo čudno vam pisarjam pomagalo,

Ak' bo se vse drugači govorilo;
 Sami svoj uk spoštujete premalo,
 Več ptujk clo tebi, ne zameri, vjide,
 Zakaj bi se jih moje žnablo balo?"

Pisar.

„To govori se, kar na jezik pride,
 Pogovor, ko na všesa več ne bije,
 Ko zjutrejna megla se v nič razide;
 Kar v bukvah je natisnjen'ga, upije,
 To, bratec! med učene gre linguiste,
 In priča od jezika lepotije.
 Slovenci bodo brali bukve čiste,
 Ak' nas ne hval'jo, naj me vzame zlodi!
 Cel svet posnemal krajnske bo puriste.
 Kar noč' te vi umeti k svoji škodi,
 Kar ne dopade vaši slepi buči,
 Častili bodo pozni to narodi.“

Učenec.

„Peržgal si, mojster! žark mi nove luči;
 Na delapust de sodniga jez dneva
 Slovim, še to, kaj pel bom, me poduči!“

Pisar.

„Horaci dulce et utile veleva,
 Kaj prida sliš'jo všesa naše rade;
 Nam utile je zerno, dulce pleva.“

Učenec.

„Romance zdej pojejo in balade,
 Tragedija se tudi nam obeta,
 Sonete slišim peti pevce mlade.“

Pisar.

„Od mene pesem vsaka je prekleta,
 Ki nima prav slovenskega imena,
 Naj še tako prijetno bo zapeta.“

Učencee.

„Bog ti zaplati uk, po tvoji volji
 Bom pel, gosence kaj na repo varje,
 Kak perdeluje se krompir narbolji,
 Kako odpravljajo se ovcam garje,
 Pregarjajo ušivim glavam guide,
 Loviti miš' učil bom gospodarje.“

Pisar.

„O zlati vek zdej muzam Krajnskim pride!“

b.

Verba.

O Verba! srečna draga vas domača,
 Kjer hiša mojiga stoji očeta;
 De b' uka želja me iz tvoj'ga sveta
 Speljala ne bila, goljfiiva kača!

Ne vedil bi, kako se v strup prebrača
 Vse, kar serce si sladkiga obeta;
 Mi ne bila bi vera v sebe vzeta,
 Ne bil viharjov notranjih b' igrača!

Zvesto serce in delavno ročico
 Za doto, ki je nima milijonarka,
 Bi bil dobil z izvoljeno devico;

Mi mirno plavala bi moja barka,
 Pred ognjam dom, pred točo mi pšenico
 Bi bližni sosed varoval — svet Marka.

c.

Memento mori!

Dolgost življenja našega je kratka,
 Kaj znancov je zasula že lopata!
 Odperte noč in dan so groba vrata,
 Al' dneva ne pové nobena prač'ka.

Pred smertjo ne obvarje koža gladka,
 Od nje nas ne odkup'jo kupi zlata,
 Ne odpodi od nas življenja tata
 Veselja hrup, ne pevcov pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepote ljubi sveta,
 In od veselja do veselja leta,
 De smertna žetev vsak dan bolj dozori.

Zna biti, da kdor zdaj vesel prepeva,
 V mertvaškim pertu nam pred koncam dneva
 Molcé trobental bo: „memento mori!“

9.

Mihal Verne.

Umerl 29 julija 1861.

a.

Čudo človeškega glasa.

Človeški glas je eden narvečih čudodel Stvarnikovih. Naprava njegova je tako čudovita, da je vredna, da jo premišluje vsakdo.

Od kod nek pride, da si v stanu glas od sebe dati? To dela naprava tvojega gerla. Majhen predor, ki v sapnik pelje, dela glas, ko se zrak naglo po njem požene. Sapnik je iz okroglih hrustancev, ki so s kožo med seboj zvezani. Na svojem predoru ima pokrovček, ki se odpre, da zraku, ki se ima iz te cevi pahniti, pot napravi. Odpira pa se bolj ali manj, kakor je treba, da se glasovi ali zvuki glasa spremené in pomnožé; in se zapre, kadar požiramo, da jed, ki čež nj skoz požiravnik v želodec derči, v sapnik ne more. Skušnja uči, da človeški glas lahko dvanajst polnih glasov ali zvukov daja. Po ti različnosti mora tudi sapnik v dvanajstero enacih delov razdeljen biti. In ker ste strani precepljenega sapnika nek za deseti del palca saksebi, se da iz tega zrajtati, da glas lahko razdeli polni zvuk v sto družih, in da je človek v stanu 2.400 različnih glasov od sebe dati, ki jih uho še razloči.

Al' po ti dasiravno čudopolni napravi smo še malo pred živaljo. V tem še le se pokaže prednost človeka, da zrak lahko tako stiskamo in svoj glas tako vpodobljamo, da s tem čerke in besede izrekujemo. K temu pomagajo nebo, zobje in ustnice.

Zanimivo je razne glasnice preišljevatí, ki jih usta popolnoma priprosto izrekujejo. Ko se čerka a izreče, je zvuk ali glas ves drugačen, ko kadar se čerke e ali o ali i ali u itd. izrekvajo, čeravno pri vsih v enacem naglasu ostanemo. Uzrok te različnosti je nezapopadljiva skrivnost narave. Da se te razne čerke izrečejo, je treba ustno votlino razno vpodobiti. In k temu so naše usta pred usti vsih žival posebnó napravljene. Celó nekteri ptiči, ki se naučé človeški glas posnemati, niso nikdar v stanu raznih glasnic popolnoma razločno izreči. Zato je njih posnemanje v tem obziru sila nepopolno. Soglasnice izrekovati nam pomagajo trije telesni udje: ustnice, jezik in nebo. Pa tudi nosa je k temu močno treba. Če se zatisne, ni moč nekterih čerk izreči ali saj ne razločno in razumljivo. Očiten dokaz čudovite naprave naših ust, po kateri smo v stanu besede izrekovati, je brez dvoma tudi to, da se človeški umetnosti še ni poneslo, človeški glas s kakošno mašino do dobrega posnemati. Petje se posnema, toda brez vsega včlenovanja zvukov in brez vsega razločka raznih glasnic. V mnogih orglah je neka pišal, ki ji „človeški glas“ pravijo: al' navadno daja le zvuke, ki se glasnicam ai ali ae bližajo. In vsa človeška umetnost ni v stanu ene same besede človeškega glasu ponoviti.

Je tedaj neprecenljivo dobro glas človeški. Kako žalostna bi bila človeška tovaršija na svetu, kako malo sreče bi vživalo človeško društvo, ako bi ljudje daru ne imeli, si svoje misli vzajemno razodevati in skrivnosti svojega serca prijatlom zaupovati! Kako žalostna bi bila tvoja osoda, prijatelj moj, ako bi med tacimi reveži bil, ki so nemi (mutasti) rojeni!

b.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah
v letu 1857.

Ko tovarši po Galileji potovajo in omenjene toliko zanimive kraje ogledujejo, odrinemo ostali štirje 23. aprila ob šestih zjutraj iz Jeruzalema po ravno tisti poti, po kateri smo bili tje prišli, čez judovske hribe spet v Ramle in v Jafu nazaj. Vreme je bilo lepo, toplo in jasno, pot pa, kakor sem že prej nekje opomnil, zlo gerda in slaba. Dasiravno pa je pot slaba in težavna, se mi je sedaj vendar veliko kratkočasniša zdela ko pred tremi tedni, ko sem sam v deževnem vremenu v Jeruzalem potoval. Ta dan je bilo namreč gotovo čez 3.000 gerških, armenskih in koptiških romarjev na poti iz Jeruzalema domu, in od svetega mesta do Ramel je bila dolga dolga, le sem ter tje pretergana versta pobožnih potnikov iz raznih daljnjih krajev.

Nas Franke je spremljal spet priljudni pater Andrej. O poldne počivamo po navadi na pol poti v neki prijetni dolini pod lepimi oljkami v sredi velike množice neznanih romarjev, in se okrepčujemo z jedili, ki smo jih iz Davidovega mesta seboj prinesli. Ob eni odrinemo dalje, in pridemo še pred šesto uro zvečer v Ramle, kjer nas verli postrežljivi franciščkani spet prijazno sprejmejo.

Naslednje jutro se podamo tudi že ob šestih po krasni saronski planjavi spet na pot, in dospemo kmalo po deseti uri v Jafu, ki je bila polna romarjev in potnikov iz vseh krajev.

V Jafi pa smo cele štiri dni tovaršev iz Galileje čakali, in smo imeli časa dovolj mesto in krasno mestno okolico na tanko ogledati. Verli pater Andrej je bil še dva dni pri nas v Jafi, in se je vernil še le 26. aprila po poldne v Ramle in v Jeruzalem nazaj.

24. aprila o solnčnem zahodu je nastopil mahomedanski postni mesec Ramazan. Začetek posta so v Jafi naznanjali topovi z revnega mestnega ozidja, in zvečer so bile turške barke pred mestom slovesno razsvitljene. Ves ta mesec se

Mahomedanci terdo postijo, in do solnčnega zahoda se ne dotakne nihče celi dan ne najmanjše hrane. Tudi vode, in kar jim utegne najtežje biti, še tobaka ne pijejo. Ponoči pa se radostno gosté in rajajo, da je kaj.

Med tem pa odrinejo tudi tovarši iz Nazareta. Pot jih pelje sedaj v sedmih urah čez neko goro, ki Nazaret na severno-zahodni strani obdaja, spet na ezdrelonsko planjavo, in dalje po ti lepi planjavi poleg dolge dolge karmeljske gore čez potok Kison v revno mestice z imenom Kajfa. Iz Kajfe je le pol ure na krasni sloveči nos ali zahodni konec karmeljske gore, ki tu v sredzemeljsko morje šterli. Na krasnem Karmelu, ki je eden najprijetnih krajev v sveti deželi, sta bivala nekdanj dolgo časa preroka Elija in Elizej. Izverh tega krasnega nosa se vidi deleč deleč na vse kraje. Vidi se namreč proti zahodu široko sredzemeljsko morje, proti severu krasni Liban in proti izhodu in jugu velik del Galileje in Samarije. Tu — verh krasnega Karmela — stanujejo v sila lepem samostanu prav prijazni in postrežljivi menihi karmeljskega reda, ki romarje in potnike gostoljubno sprejemljajo, in pri katerih se truden ptujec lahko odpočije in okrepi.

Našim romarjem pa ni bilo dano tu počivati in se krepčati, ker je Lloydov parobrod „Imperatrice“ že 25. aprila v Kajfo po nje prišel.

V Kajfi pa je zlo neugodno in težko v barke priti, ker je morje ob bregu tako plitvo, da še majhni čolni ne morejo večkrat do kraja. Zato nosijo krepki Arabčani ptuje potnike in romarje, da se do ledij ne zmočijo, na herbtu v čolne, ki jih dalje na parobrode ali druge večje barke prepeljujejo. Ptujci, ki niso tega vajeni, se pri tem večkrat jako kratkočasijo, vidši, kako revni Arabčan, dasiravno krepki, pod kakim tolstim možakom stoka in sopiha.

Naši tovarši so kmalo na avstrijskem parobrodu, ki odrine še tisti dan z njimi od Kajfe, toda ne v Jafu, kjer smo jih ostali štirje čakali, ampak nazaj v Bejrut. Še enkrat se pelje tedaj večji del letošnjih avstrijskih romarjev ob bregu nekdanjih slavnih Feničjanov memo slovečega Sidona in Tira.

Meni pa ni dala nemila osoda na bregu slavnih učiteljev mornarstva in kupčije razum Libana in Bejruta in krasne bejrutske okolice ničesa viditi.

Letos ni pošiljal avstrijski Lloyd nobenega svojih parobrodov iz Sirije v Egipt. Zato zroči Lloydovo opravništvo romarje naše francozkemu parobrodu z imenom Clyde (Klid), ki odrine 27. aprila zvečer ž njimi iz Bejruta v Jafu. Klid pridervi naslednji dan proti deseti uri pred poldnem v Jafu, in kmalo po tem so tovarši pri nas v mestu. Oj s koliko radostjo se spet snidemo! Bilo mi je, kakor bi se po mnogih letih s starimi znanci spet sešel!

Ob štirih po poldne se podamo vsi skup na omenjeni francoski parobrod, ki je bil že poln koptiških romarjev in drugih potnikov, in proti večeru odrinemo spred Jafe v Afriko — polni lepih, dragih spominov iz svete dežele.

10.

Anton M. Slomšek.

Po izgledu kranjskih Slovincov so začeli tistih dob tudi nekteri razumni domorodci po Štajerskem in Koroškem slovensčino v knjige presajati in jo marljivo pleti, da bi nagleje rastle, lepše se razcvetala in zmirom bolj rodila. Pervak izmed njih je bil nekdanji Vozeniški fajmošter, po tem knez in škof Lavantinski Anton M. Slomšek. Njegovi najimenitnejši spisi so ti le: „Kerščansko devišstvo“ prvič v Celovcu (l. 1834); „Hrana evangeljskih nauk“ (v Gradcu l. 1835); „Mnemosinon slavicum“ (v Celovcu l. 1840); „Življenja srečen pot za mladenčce“ (v Celovcu l. 1837); „Blaže in Nežica“ (v Celju 1842). Leto 1846 je osnoval letne bukve „Drobtinice, učiteljem in učencom, starišem in otrokom v poduk in kratek čas“, ki jih je vredoval najprej sam; po tem pa so opravljali ta posel drugi; vendar jih je oskerboval Slomšek do svoje smrti l. 1862 s svojimi spiski.

Veselja dom.

Preljubo veselje, oj kje si doma?

Povej, kje stanuješ, moj ljubček serca?

Po hribih, dolinah za tebo hitim,

Te viditi hočem, objeti želim.

Te jiščem za mizoj, kjer dobro jedó,

Na plesi per godcih, kjer sladko pojó;

Alj prav'ga veselja na rajanju ni,

Pijance, plesavce veselje beži.

Te jiščem po polji, kjer rož'ce cvetó,

Po logi zelenim, kjer ptičke pojó:

Pa ptičke vesele in rožice vse

Le 'majo veselje za mlado serce.

Poslednjič veselje še le osledim,

Na veško ledin'co perdirjam za njim;

Glej tamkej z otroci prijazno igra,

Jim kratek čas dela, per njih je doma.

O blažene leta nedolžnih otrok,

Vi 'mate veselje brez težkih nadlog;

Oj kako vas serčno nazaj poželim!

Alj vi ste minule, zastonj se solzim.

Le eno veselje še čaka na me

V presrečni deželi, kjer mlado je vse;

Terpljenje v tajisto deželo ne zna,

Le tamkej je pravo veselje doma.

11.

Narodna pesem.

Pegam pa Lambergar.

Tam beli Dunej mi stoji,

Na Duneju kaj se godi,

Me dobro poslušajte vi!

Je v sredi mesta tratica,

5. Na trati raste lipica,
Dunej hladi nje senčica,
Pod senco miza rumena,
Okoli mize stoli pa,
Sedi na stolih gospoda.
10. Med njimi cesar govori:
„Po moji misli se mi zdi,
Kraljestvu naš mu glihe ni.“
Perdirja Pegam in driči,
Ošabno tako govori:
15. „So prazni vaš pogovori!“
Naprej še Pegam govori:
„Kar pravim vam, gospodje vi,
(Cesarja vun tud' ne spusti)
„Imajo velk' gospostivo,
20. „Pa ne junaka med sebo,
„Katir' bi skusil se z meno.“
Odgovori mu c'sar tako:
„Kaj češ prašati me za to?
„Ga 'mam, de ti presedal bo!
25. „Na kranjski zemlji mi živi,
„Ker se na Kamnu govori,
„Se nikdar tebe ne boji,
„Krištof Lambergar z imenam,
„Na sinji skal' prebiva tam,
30. „Te v pest želi dobiti sam.“
Prav' Pegam: „Pišite mu list:
„Doma pusti naj vse na stran',
„Perdirja meni naj u bran'!“
Mu reče cesar pisat' list,
35. Človeka berznega dobit',
De more kmal' do njega prit',
Izgovori komaj en krat,
Se najde precj pobeč mlad,
Kir' list ponese njemu rad,
40. Ponese v lepo deželo,

- Gorato kranjsko deželo,
 Tje Krištofu Lambergarju.
 Zvečer je Dunej zapustil,
 Leti, ko b' njega zlod' podil,
45. Je zjutra že v Teržiču bil,
 Gospode tukej gor budi,
 Pohlevno nje nagovori:
 „Kje Krištof Lambergar stoji?“
 Pred njim se vsi perklanjajo,
50. Se njemu nič ne zlažejo,
 Mu s perstam grad pokažejo.
 Za kapo vtakne beli list,
 Naprot' perkloni njim se nizk',
 Gre hitro ko nebeški blisk.
55. U lini stara mat' stoji,
 Inu per sebi govori:
 „De to pa že nič prida ni!“
 Do sina teče svojiga,
 Do Krištofa Lambergarja,
60. De b' lepo ga podučila:
 „Konjiča 'maš ko tičico,
 „Zlato zoblje všeničico,
 „Pije sladko rebulico,
 „Stoji per jaslih sedem let,
65. „Na solace mi nikol' ne gre,
 „Nu vidil ni še bel' ga dne.“
 Tako še mati rekla je:
 „O kaj ti pravim, Krištofe,
 „Na te reči, poslušaj me!
70. „Hudiča ima Pegam dva,
 „Premagal bodeš ti oba,
 „Le glej, de te ne zapelja:
 „Ak bodeš vidil tri glave,
 „Dve krajne njemu pust' obe,
75. „Na srednjo naj ti sablja gre.“
 Poda se v svitlo kamrico.

- Na glavo dene kapico,
 Perpaše sebi sabljico,
 Zasede konjča berzniga.
80. Roko pa materi moli:
 „Mat' moja, zdrav' ostan'te vi!“
 Mi zdaj pa s konjam zadriči,
 Ko strela hitro mi leti,
 In se popred ne vstanovi.
85. Po Duneju mi dirja v skok,
 So per kosilu vsi okrog,
 Pegamu pade žlica z rok,
 Nu Pegam tako govori:
 „Naj preveč teb' se ne mudi,
90. „De glave bi ne zgubil ti.
 „Al' očes kaj počakati,
 „Al' čes se precej mahati,
 „Nu svojo glavo vagati?“
 Je Kristof tako govoril:
95. „Ne bom se dolgo jez mudil,
 „Na Kranjskim sim še včera bil.“
 Ga praša Pegam spet tako:
 „Kej se pa bo godilo to?
 „Al' tu na terg' širokimu?“
100. Mu pravi Lambergar tako:
 „Na polju, de vsi vidijo,
 „Za naju čast se bijeva.“
 Naproti zdaj zadirjata,
 Za všesmi se oprasmeta,
105. Si nič ne stor'ta hudiga.
 Tako pa Pegam govori:
 „Premočniga mi še b'lo ni,
 „Te, Kristofe, to kaj skerbi?
 „Al' konjič tvoj bo žaloval,
110. „Po polju bode rezgetal,
 „Ki gospodarja bo iskal.“
 Pa Kristof tako govori:

- „Za drugiga pa meni ni,
 „Ko to, kar tebe mal' skerbi,
 115. „Za tvojo židano gospo,
 „Ki tako mlada vdova bo,
 „Ne veš, de men' dopadla bo?“
 Se drugo Pegam zaleti,
 Se Krištofu pokaže kri,
 120. Mu vender sile ne stori.
 Ko tretje vkup zadirjata,
 Se dobro takrat počita,
 Za vselej boj razločita.
 Je meril Krištof srednjiga,
 125. Na kraj' je pustil krajnjiga,
 Udari ravno srednjiga.
 Je njemu pravo glavo vzal,
 Pa hitro njo na jelea vjel,
 Ves Dunej je čez to vesel.
 130. Driči na beli Dunej ž njo,
 Z junaka Pegama glavo,
 Jo kaže Dunejeam lepo.
 Mu reče tako svitli c'sar:
 „Junak ti, možki Lambergar,
 135. „Kaj češ imeti za tvoj dar?“
 Pa Lambergar odgovori:
 „Na Kranjskim imam tri gradi,
 „De b' moji, prosim, lastni b'li!“
 Pa cesar tako govori:
 140. „Kar češ imet', naj se zgodi,
 „Kar dolgo li tvoj rod živi!“

Drugi del.

Izgledi iz sedanje slovesnosti.

I. Cesar Rudolf pa berač.

Rudolf je bil še pod starost vedno veselega serca; zmirom se je rad šalil in vganjal včasih jako kratkočasne burke. Nekega dne ga sreča berač in zaprosi: „Bratee Rudolf, daj, daj siromaku kaj vbogajme!“ „Od kedaj sva si pa brata?“ ga popraša cesar, kteremu se ni pripetilo še nikoli kaj takega. „Hm!“ veli berač, „nismo li si po Adamu bratje vsi?“ „Res je“, odgovori cesar, „nisem se mogel precì spomniti“. Reksi to, seže cesar v žep in stisne siromaku vinar v pest. „Oj, le vinar! to je pa vendar premalo za cesarja“, reče berač. „Kaj?“ veli Rudolf, „premalo? Prijatelj, ako bi ti dali vsi bratje tvoji po Adamu toliko kolikor jaz, skoro bi bil najbogatejši v vsi deželi.“

2. Domovju.

Spisal L. Bile.

V mislih gleda duša vedno

Drago bistriško dolino:

Vas v dolini vidi čedno,

Vidi grada podertino.

Vidi hišico v nji belo,
 Zad vinograd pa cveteči:
 Sliši, kak b bni veselo
 Bistrica, potok šumeči.

Čez zelenih lip verhove
 Vidi stolp cérkven kipeti,
 Z njega sliši pa zvonove
 Milo krog in krog doneti.

V senci tvoji, lipa mila,
 Bratje ljubljeni ležijo:
 Bo tud moja kdaj gomila
 Tam, kjer oni sladko spijo?

3. Antiohova smert.

Kralj Antioh se je na Perzansko spustil, Perzepol, dežele velko mesto, jemat in izropat ga. Pa na Judovskem je bil velike vojske zastavil. Otepen na Perzaanskem se je mogel z sramoto poverniti. Tudi na Judejskem je Juda Makabej užugal njegove vojske v nekoliko pobojih, je dobil Jeruzalem, razdrobil malike, ki jih je bil Antioh v tempel postavil, in tempel posvetil spet pravemu Bogu.

Strašna jeza je Antioha zavaljo tega kuhala. Sramoto bega iz Perzanskega je sklenil nad Judmi ohladiti. Noč in dan se pelja, da bi le pred v Jeruzalem prišel in na Jude sesul vse mesto. Na preterganje veleva poditi konje in v skok dirjati, kar je mogoče. Ali zvernil med nespametnim dirjanjem se je z voza, in priletel tako terdo, da ga po vseh udih zaboli. Od tiste ure je bilo z njegovim zdravjem pri kraju, in pregledal je, da mu ni ovreti več zginajoče svoje velikosti.

Tako le je bil človek, kateri si je iz ošabnosti pred domišljeval, da more morju ukazovati in hribe prekladati — ob enem padežu ponižan do tal! Tako malo se kdo sme ošabiti!

Antioha so mogli v nosilnici zdaj nositi. Od žalosti je zbolel, da so mu tako naklepi spodleteli. Uleže. Bolj in bolj je oparjen. Le huje je slabel, in lahko vidil, da mu je umreti. Vsem svojim prijateljem tórej k sebi reče, in jim je djal: „Nič več ne zatisnem oči. Vse mi je vpadlo. Serce od britkosti poka po meni. Sam si morem reči: Prevernilo vse se mi je. Oh, kako vesel sem bil nekadaj, in ob času vse svoje oblasti kako ljubljén! Zdaj pa me britkost in žalost enako morskim valovom zavezujete. Zmiraj mi hodi na misel hudobija, ki sem jo v Jeruzalemu počénjal, iz tempelna poropavši zlatenino in sreberaino in prelivši toliko nedolžne kervi. Iz tega izvira — oh, dobro previdim — vsa ta moja nesreča. In pa glejte! od tega morem v ptujščini konec vzeti.“

Njegova bolezen pa je vedno huje prihajala. Strašne bolečine je terpel. Gniti živ je začel. Zadelavali červi so se po njem. Smrad grozen je bil. Nihče ni mogel pri njem biti zavoljo smradu, pri njem, ki se je malo pred toljcega in takega ošabil in mislil zvezde strahovati. Od smradu ga mine, že sam sebi pretežkega, ves ošabni napuh, v se je šel, in kdo da je, spoznal in rekel je: „Prav je in po pravici, da se človek pod Boga poniža, da se umerjoča stvar nikoli ne prederzne Bogu se delati enake.“ Molil je, delal mnoge sklepe pri sebi: tempel, ki ga je pred bil obropal, bogato osnažiti, sveto posodo pomnožiti, vse daritve iz svojega terpeti je obetal, in pa še Jud biti in božje veličastvo poveličevati in razeznaniti ga po vseh deželah. Pa zastonj je bilo vse. Kakor je on drugim delal, ravno taka se njemu godi.

4. Večer.

Spisal G. Krek.

Tihí mrak zemljo pokriva,

Luna sred neba vesla;

V gozdu slavec že počiva,

Pesmic milih ne žverglja.

Božji sel skerbno iz raja

V solzne kraje pride spet,

S spanjem vtrudene navdaja.

Pokoj nosi križem svet.

Ne žaluje več sirota,

Rana več je ne boli,

Ker jo v tihi sen zamota,

Žalost vsako prepodi.

5. Bčele in njih kraljestvo.

Spisal J. Navratil.

Mrači se. Zadnji žarki rumenega solnea se blešče izza gore, in se vpirajo v lep bčelnjak na zelenem vertu, ki je poln koščate trave in dišečih cvetlic. Bčele ne letajo in ne nosijo več. Vse so v bčelnjaku, kakor vsak večer. Ali nenavaden šum in hrup se sliši nocoj iz panja. Tudi po noči so bučale, da še nikdar tako. To je bilo mesca velikega travna.

Drugo jutro za belega dne vstane skerbni bčelar, in hiti k svojim bčelicam gledat. Solnce že sije, toplo je, dan je lep; ali bčele ne letajo tako močno, kakor po navadi; prav po malem ferkajo iz panja in v panj. Zunaj pred luknjo visé pa stare bčele kakor kite. Prevroče jim je v panju, v katerem je zdaj velika vročina (30° R.). V panju pa šumi in bobni, da je strah. Kaj jim je? Kaj se godi v njihovem kraljestvu? To je znamenje, da bodo skoro rojile.

V bčelnem kraljestvu je od nekdej taka nevada, da ne sme kraljevati h kratí več kot ena kraljica. Ako se jih nabere več, preganjajo in koljejo se, dokler močnejša slabejših ne prežene ali ne pokolje, da kraljuje po tem sama. Da se ne bi primerilo kaj takega, da bi umorila stara kraljica mlado naslednico, t. j. matica ali „mačica“ lastno svojo hčerko, zato je v tem kraljestvu modra naprava, da se seli stara kraljica iz starega kraljestva v novo, to je, da rojí štiri ali pet dni poprej, kot izleze prva mlada kraljica iz svoje hišice, iz svoje zibeli.

Ali sam Bog ve, kako se je to pripetilo: njena svetlost, kraljica tega panja spozabila se je nekako in se mudila v panju dotlej, da je začela prva godna kraljična že pokrov svoje zibeli vertati in predirati, da bi izkobacala.

— Ako noče iti stara sama ob sebi, preden pride mlada na dan, izganjajo jo po sili stare bčele, pa tudi te so zdaj zabile to za časa storiti; ali se je pa mlada kraljica prenašlo zgodila. „Nulla regula sine exceptione“. Ob kratkem: dokler je bila še stara kraljica s svojim ljudstvom v panju, počne ena izmed mladih kraljic prejedati pokrov svoji zibeli, v kateri je bila zaperta, da bi izlezla iz te ječe in stopila na kraljevi sedež. Na nagljem oznanja to veselo novico bčela bčeli s svojim bernečim perotnim „telegrafom“. Ko bi trenil, zve to vse ljudstvo po vsem tem ženskem „kraljestvu“. Na vrat na nos hiti mati proti hišici, od ktere bernenje izhaja. Hoče li si milo prvo dete na persa stisniti in poljubiti? Kaj pak! Umorila bi ga rada. Častilakomnost je spremenila pohlevno matico v serdito kačo.

Vsa togotna prilomasti in plane na zibel pervorojene hčerke, ki sili iz nje. Ali bčele (delavke), posebno verstnice mlade kraljice, skočijo pred mater, in ji ne dajo dalje. Nekatere maše tačas naglo luknjice, ki jih verta naslednica v pokrov. Strahovito se zaganja jezna mati proti hišici, pa možki jo zaslanjajo in branijo mlade delavke. Še enkrat se zažene stara vsa razdražena, in hoče po sili do deteta, da bi ga prebodla z ostrim želom. To bi opravila zdaj prav lahko, zato ker ima mlada še mehko kožico (mehke oklepe) po životu, ali junaško jo odrinejo spet delavke. Nehotoma odjenja stara; pa ne ve, kaj bi počela. Razkačena dirja po panju — pa le po tleh —, ne maraje za prilizovanje svojih služabnikov (troto), ne za sladko pičo, ki ji jo ponujajo stare delavke. Nikakor si ne da „jeze potolažiti“.

Ljudsto se pogovarja, kako in kaj?

Potem, ko se je zmenilo, kaj bi bilo v stiski storiti, stopi kerdelo mladih delavek pred kraljico. „Svetla kraljica!“ — veli neka zgovorna bčela — glej nas; čast in hvala Bogu, mlade,

zdrave, čverste in delavne smo. Vérne ti hočemo biti; za panj se pa nočemo tergati. Naj bo mladi kraljici in staršim bčelam, ki se radi ne selijo. Poprej smo se ukvarjale vse ykup, da smo ti ohranile zarod; zdaj naj se pa koljemo zavoljo kraljévega sedeža! Tako neumna — brez zamere, svetla kraljica — ni nobena pametna bčela! Pustimo staršim in mlajšim to kraljestvo in kraljévi sedež! Kaj je to mimo sesterske kervi, ki bi se prelivala v vojski. Presvetla kraljica! glej vreme je lepo; bliža se leto. Vodi nas! Pojdimo si novega selišča, tebi novega kraljestva iskat. — „Bog živi svetlo kraljico!“

„Bog živi!“ zagermi okoli kraljice. Nekatere delavke (to je da, da Slovenke) so kričale tudi: „Živila!“ Naučile so se tako od sosed. Nekatere so pa vekale celó: „Živio!“ zato, ker niso vedile, da velja to le možkemu.

Kraljica se izperva obotavlja, menda se sramuje, ker bo vedila hči, da se ji je mati morala umakniti. Na zadnje pa vendar privoli.

Zdaj se zasliši daleč v panju izmed satovja doneče bučanje. Pa berž vse potihne. — Bčele, ktere se mislijo s staro kraljico preseliti (rojiti), jemljó si zdaj meda za popotnico, t. j. napijajo se ga za po poti, in zato da bi imele nekoliko hrane berž v novem kraljestvu in voska za zid novega poslopja. Po tem pa zašumi prav glasno pri luknji („meževnici“). To je očitno znamenje, da bodo rojile zdaj, posebno zato, ker so poteguale zdaj v panj vse tiste (do malega stare) bčela, ki ne pojdejo s tem rojem. Umaknile so se mlademu ljudstvu (pervemu roju) in zlezele v satovje. Vse mlado godno ljudstvo dere res na vrat na nos iz panja, cele kepe se jih prekucujejo iz luknje. Zdaj se prikaže in zleti tudi svetla kraljica. Z glasnim šumom neznano vesele švigajo bčele za njo v zrak, in rojé pred ulnjakom okoli nje, da je veselje gledati, kakor da plešejo „kolo“. Ker je pa ljudstvo s kraljico vred meda sito, utruði in naveliča se berž takega plesanja. Kraljica sede blizo na dervo. Vérno ljudstvo za njo, in se zbira okoli nje. Oj čudnega ljudstva, ki visi na veji, kakor velik grozd, kraljica pa sredi njega. Vse

se tiščé kraljice zavoljo njenega lepega duha. Poslanke (ne poslanci), ki so zasledile že poprej novo selišče v novem duplu, leté ta čas na ogled, je li še vse na svojem mestu.

Pa preden se vernejo, prihiti zviti človek, pomete roj v vrečo, in mu ponudi drugo lepše prebivališče. Bčelam je ta ponudba po volji. Same rade in vesele zlezejo v panj. Oj, da vedó sirote, kako jih je napeljal samopašni človek, ki ne daruje rad ničesar, ako se ne nadja dobička! Oj, da vedó, kako so prišle njemu ponevedoma v sužnost, kako jih bo kadil s smerdljivim dimom, kako jih bo preganjal in premetal iz panja v panj, kako jim bo podiral satje in hišice, kako jih bo mamil z žveplom in jim jemal potem med in vosek — kaj pravim, da jih misli morda celó pomoriti, ako jim ne bo imel paše.

Iz starega panja se seli tedaj o prvem roju stara kraljica z mladimi bčelami. Druge, mlajše, s starimi vred ostajajo pa v (starem) panju, ne pak narobe, kakor se bere v nekih novih bukvah. Po tem, kar smo že slišali doslej, so toraj v vsakem panju po stanu troje bčele: kraljica (matica), gospoda pa delavke (navadne bčele). Po spolu so pa dvoje: samci pa babice.

Samci (t. j. možkega spola) so trotje; babice so pa matice in vse druge bčele (delavke), samo da so matice godne, delavke pa negodne babice. Dolgo so jo terdili učeni in neučeni možje, da niso delavke nobenega spola; toda pazljivi bčelarji zadnje dobe, ki rabijo tudi drobnogled, pravijo vsi, da so tudi vse delavke — babice kakor matica, toda mimo kraljice negodne babice, ki se niso izgodile tako kakor kraljica le zavoljo preslabe piče in zavoljo pretesnih zibelí ali hišic, v katerih so ležale, dokler so bile še majhne. „Kraljice“ in „kmetice“ — matice in delavke — so si bile tedaj mahom po rojstvu do zobca enake, samo da so se gojile delavke v majhnih tesnih kočicah, kraljice pa v prostranih in mnogo lepših hišicah, v katerih so visele navpik, in dobivale neko posebno pičo, dokler so ležali kmetiški — delavski červiči po navadi vsi skerčeni na

dnu svoje pretesne zibeli ter dobivali kmetiško hrano. Pa glejte, zato so postale — kdo bi si mislil! — iz enih červičev ženskega spola kraljice, iz enih pa kmetice brez zaroda, zakaj le matice — le kraljice — ležejo vse jajca, kolikor jih je. Da je res tako, to se vidi iz tega, ker se spremeni lahko kmetiška hčerka (delavka), ako ni že prestara, v mlado kraljico. Rekli smo tudi, da ležejo vse jajca po navadi le matice. Res je taka. Sloveči bčelar Fr. W. Hofman, ki pazi marljivo bčele, in ogleduje na tanko vse (pa ne le z golimi očmi, ampak tudi z drobnogledom, kar je posebno važno), — ta učeni mož pravi, da ležejo celó stare delavke jajčica, ako se pítajo s kraljévo pičo. Toda to se godi le ondaj, kedar je panj brez kraljice, in brez nove zalege, ktera ni še nad tri dni stara. Ali iz zalege take stare delavke ni drugega kot — trot.

Vse bčele so si spodobne; vse so zagorelo-erjavkastega in kosmatega života; kosmatine so jim sivo-žolte, sem ter tje prav goste; vendar niso vse enake. Delavke so najmanjše, trotje malo večí; matice pa največe izmed vseh.

Matica — kraljica — je malo večá in veliko daljša od delavek in je mati vseh drugih bčel. Le ona je rodovitna in naleže (v treh tednih) lahko 60.000 jajčic, tedaj na dan, malo da ne 3.000, ako ni prestara. Želo ima kakor delavke, pa ga ne rabi, kot v boju in v smertni nevarnosti.

Trotje so večí od navadnih bčel, ne tako dolgi, pa veliko debelejši od matice, in nimajo žela. Oni so sameci, velika gospoda ali velikaši, ki nič ne delájo, ter jedó in pijó brez dela to, kar nanosijo sila težko uboge delavke. Vendar ne morejo biti bčele brez njih, drugači bi ne bilo nikakovega zaroda. Nekteri jih štejejo za nepotrebne lenuhe, postopače in požeruhe, zato ker jih pomoré bčele same ob sebi, kedar neha pašati n se bojé lakote. Toda premodri stvarnik, ki ni ustvaril ničesar brez potrebe, ni tudi njih. Vendar po skušnjah slovečega bčelarja Dzierzona ni treba, da bi bilo trotov v vsakem panju posebej, da so le kje blizo v kakem drugem panju ali ulnjaku.

6. Na goro.

Spisal M. Vilhar.

Na goro, na goro,

Na sterne verhe!

Tje kliče in miče

In vabi seree.

Na gori cvetice

Najzlaše cvetó,

In tice preljube

Najslajše pojó.

Nad mano na gori

Je svobodni dom,

Iskal ga in našel

Bliz neba le bom.

Na gori pod mano

Oblaki visé,

Nad mano višave

Bleščijo vedre.

Na svobodni gori

Ni zemskih nadlog;

Nad mano, pod mano,

Krog mene je Bog.

Tedaj le na goro

Na sterne verhe!

Tje kliče in miče

In vabi seree.

7. Verba.

Spisal J. Stefan.

Cisto sama stoji tam pri potoku, in kakor bi se ogledovala v jasni vodi, vse svoje veje ima doli pripognjene. Nihče ne mara za njo. Menda jo ljudje le za deli tega pustijo tam stati, ker so navajeni, jo tam viditi. Zato je pa tudi žalostna, mnogo je že prestala, mnogo burij, mnogo zim. Pozna se ji na skorji, ki je v toliko kosev razpočena. Podobna osta-

reli babici stoji tukaj zapuščena, spomin prejšnjih časov, in vendar noče umreti. In če jo pogledaš po zimi, vsa ogoljena se po zraku razteguje, težki sneg ji vejico za vejico lomi, — mislil bi, ta je njena zadnja zima. Deblo njeno je že davno izvotljeno, iz njega rasejo že druge rastline, z mehkom je pokrito, z gobami obraščeno, vse hoče od stare verbe živeti. Kedar pa mlačen veter pihati začenja, sneg z zemlje se zgublja, in vse iz spanja se budi, tedaj tudi verba spet oživi, in prej kakor druge drevesa si je že priskerbela novo zeleno oblačilo, ki ga bode čez leto nosila. Vernejo se spet tičice, staro verbo prijazno pozdravlja; zapojejo tudi marsiktero pesmico od tujih dežel, ki so jih vidile o zimskem potovanju. Verba jih pazljivo posluša, pa vse v svojem sercu hrani, in ne pové, kaj da so tičice pele. Tudi veseli fantje priskakljajo k verbi in jo gledajo. Kaj pa hočejo otroci od stare babice? Piščalke bodo delali, ki ne veljajo mnogo, pa vendar še pojejo dosti dobro. Srečna mladost! Igrajo na njih, ne poznajo nobenih not, in vendar gre vse brez pogrška — ima vsak najbojjšega mojstra — čisto serce! —

8. Zima.

Spisal M. Vilhar.

Ako se terta je sadja znebila,

Žalost se precej nam seli v serce;

Polje in dol sta lepoto zgubila,

Zvonci planinski se več ne glasé.

Ivje pokrilo je log in drevesa,

Belo pogernjen za hišo je vert;

Ni je cvetice, pa ni ga peresa,

Da bi ne bila objela ga smert.

Gore, ki derzno do neba stermijo,

Solze pod snegom debelim lijó;

Vode, ki glasno prot' morju germijo,

Komaj pod ledom jih sliši uho.

Ljube prijatlice, tičice blage!

Kam ste bežale, kje imate dom?

Kmalo zapojte mi pesmice drage,

Da razveselil nad vami se bom!

Žarki nebeski! vi ste obledeli,

Zgubili svojo ognjeno ste moč!

V ledu utrinja se mesec prebeli,

Zvezde gorijo, pa merzla je noč!

Zima! ti mojo si radost vmorila;

Dolgo pa terla ne bodeš me več:

Pomlad prijazna se bode rodila,

S cvetkami bo zapodila te preč!

9. Življenje po stepi južno-amerikanski.

Po A. Humboldt u poslovenil J. Navratil.

Da živi tako malo ljudi po stepi južno-amerikanski, ki obsega 16.000 milj na četvero, temu je bojé krivo to, da se niso nekdanji Amerikanci nikdar pečali z živinorejo, ki človeka na travnato zemljo natvezuje, in k kmetiji napeljuje, dasiravno je po teh ravnica h lepih pašnikov. Nekdanji prebivavci so bili lovci, in niso vedili, kak dobiček daje človeku živinoreja. Lovci so tudi sedanji prebivavci stepe južno-amerikanske, ki jih je pa malo. Kolikor manj ljudi, toliko več pa je ondot živali, ki rastejo proste kakor rastline po gojzdih. Pisano-marogasti jelenčki „armadile,“ ki po podganje preplašujejo zajca v luknji, črede lenih „kigvirjev,“ lepe rižaste „viverke,“ ki okužujejo zrak, veliki divji oroslani brez grive, marogasti „jagvarji,“ ki so tako močni, da nosijo navkreber mlade zadavljene bike, — te in mnoge druge živali se klattijo po goli planjavi. Pa morda ne bi živelo ondot še toliko ljudi, ako jih ne bi bila privabila palma „mavricijanka,“ ki raste po stepi. Daleč sluje to preimenitno dervo. Ono samo hrani Gvaravnice blizo iztoka Orinokovega. Ko jih je bilo več skupaj, postavljali so si na porobke tega drevesa bajte; tudi

pravijo, da so razobešali štorje iz pecljev mavricijankinih umetno od debla do debla, in da so živeli o deževju in o povodnji kakor opice po drevju. Take viseče bajte so zamazovali z ilovino. Na vlažnih tleh bajtinih so ženske kurile za domače potrebe. Kdor se je po noči memo vozil po reki, vidil je, kako je gorelo visoko od tal po vseh bajtah za versto.

Pa ne le prebivališče, tudi mnogotero jed jim daje Mavricijanka. Neko dobo ima steržen v deblu v sebi nekako moko, ki jo posušajo kakor mlince. Iz skisanega soka narejajo sladko vino. Ozko-luskinasto sadje, ki je erdečkastim češarkom jelkinim podobno, daje ljudem, kakor do malega vse sadje jutrovih dežel, mnogotero hrano, kakor jo človek namreč vživa, potem ko že dozori ali pa poprej, dokler je močnato. Po tem takem preživlja te divje ljudi skoraj le eno dervo, kakor nektero živalico le nekteri delki take cvetlice. Ko je bil najden novi svet, po tem so se začeli ljudje sčasoma naseljevati tudi po ravninah. Da bi si zljajšali vzajemnost, zato so sezidali ob vodah stepinih več mest. Povsod po neizmernem prostoru so počeli živino rediti. Po dan hoda vsaksebi stojé po samem bajte z govejimi kožami krite, iz terstja in remenja spletene. Nepreštete množice divjih bikov, konj in mul se potepajo po stepi. Vendar se je čuditi tako obilni zalegi teh zveri o tolikeri nevarnosti po tistih krajih.

Kedar se pod navpičnimi žarki prevročega solnea, ki se ne skriva nikdar za oblak, posušena trava v prah spremeni, ondaj se razpokavajo tla, kakor po strašnem potresu. Kedar vejejo po tem nasprotne sape, in ko nastaja zavoljo tega vihar, ki se viha v kolobar, čudno je ondaj gledati le te planjave. Kakor lijakast oblak, ki z drobnim koncom po tleh derče se vije pesek po stanšanem zraku po električni sredini vertincovi zdaj tu, zdaj tam k višku, kakor švigajo včasih iz morja šumeče morske trombe (Wasserhosen), skušenim brodarjem na strah. Nekako mižavo in slamnato-rumeno razsvetljujejo solnčni žarki pusti kraj. Nebo pa

se zdi človeku nižje, obnebje ožje. Kakor ono stiska stepo, tako stiska popotniku serce. Vroča prašna zemlja, ki se vije nad njo tema praha, daje silni soparici še večjo moč. Namesto hlada prinaša izhodna sapa, po tem ko je pihala dolgo po vročih tleh, nov sopar s seboj. Tudi usihajo počasi luže, ki jih je branila suše veterničasta Mavricijanka, dokler se ni posušilo perjiče tudi nji.

Kakor oterpnejo po ledenih severnih krajih živali od prevelike zime, tako dremljejo tod ne gibaje se krokodili in kače „boje“ (Boa) globoko pod suho ilovico. Popsod napoveduje človeku suša smert; pa vendar se zdi žejnemu, da vidi okoliverč neprezirno morje. Toda to je le čudovita prikazen natorska. Vse reči se vidijo ondaj tako, kakor da bi plavale po zraku; vsa puščava je podobna tačas neizmernemu jezeru, po katerem sapa valčkeke dela. Drevje, goveda in gomele se vidijo včasih navpik stoječe v zraku.

Kako so se togotili in obupovali žejni vojščaki Napoleonovi potovaje v Egipet zavoljo takih slepotij, ki jih niso poznali! Po gostem prahu kakor pa temnem dimu lačni in žejni dirjajo po stepi konji in goveda, le te zamolklo mukaje, uni pa vratove stezaje in proti vetru perskaje, da bi po mokrotnem zraku zasledili kako lužo. Modreje si išče vode za žejo mula: neka obličasta rebernata rastlina (cactus melocactus), debela kakor buča, ima pod ježičasto kožo vodeno sredico. S prednjo nogo odbija mula ježice, potem še le se upa varno s čubami blizo, in serka hladni sok. Toda to delo ni brez nevarnosti; zakaj mule se na terdih ježicah zbadajo v kopita tako, da morajo šantati. Dosta je viditi takih šantavih mul po stepi.

Pa tudi o hladni noči, ki je ondi vedno enako dolga, nimajo goveda in konji mirú. Veliki netopiri jim izpivajo spečim kerv kakor pijavke; ali se jim pa obešajo in zasa-jajo na herbet, da se napravljajo revnim živalim rane, v kterih se zaležejo mnogoteri hudi merčesi. Velike bolečine terpijo tedaj živali, kedar se posuši od prevelike vročine voda po tleh.

Ko se počenja po dolgi suši navadno deževje, berž se spreminja pogled. Modro in vedno vedro nebo, ki je bilo poprej zagorelo, nastaja čedalje svetlejše, toliko da se zna na nebu črni prostor v južnem križu. Prijetni blesk oblakov Magellanovih ugašuje; zvezde svetijo migljaje in ne tako jasno. Kakor visoke gore se pokazujejo posamezni oblaki iz daleč od juga, vzdigovaje se na ravnost pod nebo. Berž se podé oblaki od obnebja do obnebja. Dalnji grom označuje, da pojde blagi dež.

Toliko da se zemlja zrosi, že poganja mnogotera trava, dišeča stepa se oblači v zeleno opravo. Marsiktera cvetlica vzdiguje na pol velo glavico spet po koneu, in pozdravlja izhodno solnce, kakor ga pozdravljajo vesele ptice s svojim jutranjim petjem. Podvodne zeli se zdaj razcvetajo. Veselo skačejo in se pasejo zdaj konji, goveda. Visoka trava prikriva lepo-marogastega jagvarja, ki skrivaj preži, skače in popada zveri, ki hodijo mimo, po mačje kakor ris.

Včasih je viditi, pravijo domači, kako se ob kalužah vlažna zemlja polagoma gruča za gručo vzdiguje. S strašnim ropotom, kakor iz kake gore, ki ogenj bljuje, ferči po tem izpodrita zemlja na višek. Kdor ve, kaj to pomenja, tisti beži; zakaj kakšna velikanska povodna kača ali pa kak strahovit krokodil vstaja iz mertvaške jame svoje, v kateri je spal, kjer je pa zdaj prvi dež predramil — tega „merliča na videz“; zakaj kakor od zime, tako oterpnejo živali tudi od vročine in ležijo, kakor da bi bile mertve. O deževju naraščajo reke Aravka, Apura in Pajara na južni strani dotlej, da ravnino preplavijo. Tako sili natora ravno tiste zveri, ki so poginjale prvega pol leta po razsušeni prašni zemlji od žeje, da živé zdaj v vodi. Velik kos stepe je preplavljen. Po deset, po dvanajst milj daleč se vozijo čolni po vodi, ki zaliva stepe. Kobile legajo z žrebeti na višine, ki molé zdaj kakor otoki izpod vode. Od dne do dne je manj suhega. Ker nimajo dosta paše, zato plavajo revne živali kupoma po več ur sem ter tje, in se hranijo za silo s travo, ki moli

izpod erjave penaste vode. Veliko žrebet potone, veliko jih požró krokodili, kateri jih z zobmi grabijo, z rogovilastim repom svojim pa pobijajo. Pogostoma je viditi konj in goved ki so ušle strašnemu kervoločnemu kuščaronu, ter nosijo znamenja ostrih zob njegovih na bedru.

Kakor je sledilo človeka povsod žito, tako sta ga sledila vol pa konj po vsem svetu: od Gangesa do Plata, od morja afrikanskega do ravnice na planini antizanski 12.642 črevljev nad morjem. Tiste živali, ki se bojujejo v izhodni Evropi z medvedi in z volkovi, se morajo boriti po drugih krajih z risi in s krokodili.

Razun krokodilov pa jagvarjev preganjajo konje južno-amerikanske tudi ribe, namreč jegulje električne, ktere jih s svojim nevidnim ognjem streljajo, ako zajdejo v kako lužo, v kateri je takih rib. To, kar je nevidno živo orožje tem povodnim stvarim; to, kar se po vzajemni dotiki vlažnih, pa neenakih delov zbuja in vse organe živalske in rastlinske spreletuje; to, kar nam prostrano nebo germé razsvetljuje; to, kar železo na železo natveza; to, kar tiho hojo vladajoče igle vlada: vse, kakor barva razdeljenega žarka izvira iz enega vira; vse se steka v večno vsevoljno moč.

Tako je življenje po stepi. Poglejmo spotoma, kaj se pa kaj godi v soseščini.

Na južnih straneh oklepa stepo divjaška goščava. Sto in sto let stari gojzdi rastejo po vlažni zemlji med Orinokom in reko Amazonsko. To so gojzdi od nekdanj. Velike pepelnato-zagorele pečine zernjaka zežujejo korito derečih rek. Po gorah in po gojzdih šumijo slapovi, erjovijo divji jagvarji in bečijo opice, napovedovaje dež, da vse odmeva. Kjerkoli je pustila plitva reka kako peščino, ondod polegajo in leže kakor panji, zijaje, pa ne gibaje se, neotesani strašni krokodili, tako da sedajo na nje celo ptice, češ, da so mertve stvari. Z repom okoli kakega drevesa opletena, zvita kakor

svitek, leži in preži na plen mizičasto-pisana kača „boja.“ Naglo se razvije, stegne in pograbi na produ kakega junčeka ali katero drugo zverinico, ki jo potem oskrunja s slino svojo in golta po sili, da ji vrat oteka.

Po tistih prostranih divjih krajih živi več rodov ljudi različnega jezika. Nekteri so kočarji, ki ne znajo kmetovati, ki uživajo mravlje, smolo in perst, pravi neotesani divjaki, namreč: Otomaki pa Jarura; nekteri so naseljenci, ki živé ob sadju, ki ga sami pridelujejo, ki so umni in pohlevni, namreč: Makviritarci pa Makovci (Makos). Po velikem prostoru med Kasikvijaro pa Atabapo prebivajo le „tapirji“ pa priljudne opice. Podobe, v skale vdolbljene, pa pravijo molčé, da so živeli tod nekdam tudi ljudje in pričajo, kako spremenljivo je vse na tem svetu. To nam oznanjuje tudi različni, ne enako omikani, pa gibèni jeziki, ki spadajo k najstarejšim spomenikom človeškega rodú.

Kakor se tergata po stepi ris pa krokodil s konji in govedi, tako se terga na njenem obraščenem kraju po gozdh Gvijanskih vedno človek s človekom. Po nenatorno izpivajo tod nekteri rodovi pobitim sovražnikom kerv; nekteri, ki bi mislil človek, da nimajo nikakovega orožja s seboj, davijo pa sovražnike z otrovanim palčnim nohtom. Slabji rodovi, stopivši na peščen breg, zaglajajo skerbno z rokami stopinje svoje. Tako si nagajajo povsod divji in omikani ljudje. Tako vidi popotnik križem svet po suhem in po morju, kakor zgodovinar v vseh vekih, žalostne zgodbe, kako je vedno ukljuoval rod rodu.

Zato se zamišlja rad marsikdo, ki išče po neporavnanih sporih človeških dušnega mirú in pokoja, v tihe mirne zeli in prečudne moči mogočne natore, ali se pa po prirojenem nagibu, ki tli ljudem v persih že toliko vekov, upaje ozira na visoke zvezde, ki tekajo na miru po starem večnem potu.

10. Ura.

Spisal F. Levstik.

Brez nehanja biješ,
 Vence groba viješ
 Ura! nam iz dni:
 Le uhajaj ura,
 Kar rodi natura,
 Vse enkrat mini.

Berž, ko smo rojeni,
 Notri v grob zeleni
 Z nami si ves čas!
 Leta nam minijo,
 Lica obledijo,
 Ti ne greš od nas!

Spremljaš naša dela,
 Britka in vesela,
 Spremiš jih v pokop;
 Kedar nam veselje
 Polni serca želje,
 Ti ga pahneš v grob!

Ako serce poka,
 Tvoja terda roka
 Bije brez miru;
 Serca slast in rane
 Tebi so neznane,
 Nimaš tu domu!

Kmeta up najbolji
 Ti končaš na polji,
 Ko zbudiš vihar,
 Kedar ploha suje,
 Upa nag zdihuje,
 Kolne te čolnar.

Kdor se v slji spozabi,
 Roka tvoja zgrabi
 Ga brez milosti!
 Revežem, cesarjem
 Tvojim ni udarjem
 Vstavljat' se moči.

Grehe, hudobijo,
 Ki zaperti spijo,
 V skritem dnu serca,
 Vse o svojem časi
 Jezik tvoj razglasi,
 Vse na znanje da.

Tvoja pesem kliče
 Iz grobov merliče,
 Tvoja pesem spet
 Černi grob zapahne,
 Kedar jutro dahne,
 V zori plava svet.

Brez nehanja biješ,
 Vence groba viješ,
 Ura! nam iz dni;
 Kmalo boš odbila,
 V hladno perst zakrila
 Naše boš kosti.

Bila boš nad nami,
 Ali gluho v jami
 Naše bo uho;
 Ko boš zadnjič bila,
 Zopet poročila
 Z duhom boš telo!

II. Kaj se nam na zvezdatem nebu kaže?

Spisal Peščenikar.

Strah in groza nas sprehaja — pravi slaven naravoznaneec
 — ako preišljujemo velikanske nektere gore zemlje naše,

kakor so na pr. planine v Evropi, Andi v južni Ameriki ali pa neizmérni verhovi Himalaja v Aziji; vendar pa so te gore po primeru k naši zemlji tako neznatne, da ne kazijo njene okroglosti, ker se na neizmérni njeni poveršini, ki meri okoli devet milijonov štirjaških milj, skoraj ravno tako izgúbé, kakor bi se drobni kamnički izgubili na veliki krogli.

Iz tega vidimo, da zemlja mora strašno velika krogla biti, pa je vendar milijonkrat manja od solncea.

Ako se v jasni noči ozremo proti nebu, zapazimo tu že s prostimi očmi brez števila zvezd, o katerih nam učeni zvezdoznanci pripovedujejo, da jih je mnogo iz med njih še veliko večih in veliko bolj oddaljenih od naše zemlje, kakor solnce samo. Kolikošen mora pač biti prostor, kjer toliko milijonov tako velikanskih nebesnih teles svoje poti teka, ki jim jih je odkazal Stvarnik neba in zemlje! Kolikošen je oni prostor, tega, se ve, da nihče ne more natanko določiti, vendar si pa moremo vsaj njegovo neizmérnost misliti, ako le nekoliko pre-mišljujemo silne daljave nekterih zvezd od naše zemlje. Velikanske te daljine lahko nekoliko že po tem posnamemo, ako vemo, da zvezdoznanci pri silno oddaljenih zvezdah njihovih daljav ne naznanujejo z miljami, kajti številke bi jako velike bile, ter kaj nerodne za izgovarjanje, temuč treba jim mere večé od milje, in za to mero so si izbrali svetlobino leto (Licht-jahr). Znáno nam je, da svetloba v eni minuti preide poltretji milijon milj; po takem potrebujejo solčni žarki, da do nas dosepejo, 8 minut. Razun tega našega solncea je na nebu še veliko drugih še bolj oddaljenih solnc; od teh tedaj pride njihova luč še kasneje do nas. Najbližje tako solnce je tako daleč še od našega, da njegovi žarki potrebujejo do naše zemlje 9 let in 3 mesce; od solncea, ki mu pravimo „severna (polarna) zvezda“ potrebujejo še celo 43 let. Severna zvezda je tedaj 43 in sicer svetlobinih let daleč od nas; kolika pa je ta daljina, si lahko mislimo, ako vemo, da svetloba v enem letu preide 1 bilijon in 300.000 milijonov milj; to je tedaj tista velikauska mera, ki se imenuje „svetlobino leto“.

Zvezdoznanci so z jako umetnimi pripravami izmerili svetlobo, njeno moč in barvo, ter tedaj tudi na to gledajo, ako hočejo izvediti, kako daleč je kaka zvezda. Da se pri tem ne gleda, ali je 1 milijon več ali manj, se samo po sebi razume, ker te daljine se tako natanko ne dajo izšteviliti.

Najdaljnje zvezde, ktere se nam, kakor svetle meglice prikazujejo, kadar jih skozi najboljše kukalo gledamo, so najmanj kacic 80 milijonov svetlobinih let daleč od nas. Ako bi hoteli to z miljami naznaniti, morali bi bilijon in tristo tisoč milijonov množiti z osemdesetimi milijoni; koliko bi to bilo število! Mi vidimo tedaj te meglice za 80 milijonov let nazaj. Kakoršne jih vidimo sedaj, take so bile pred 80 milijoni leti; kakošne pa so danes, to bodo vidili naši vnuki, ki bodo živeli čez 80 milijonov let za nami. Ako bi pa te zvezde danes izgibile iz sveta, to bi ljudje na zemlji zapazili še le čez 80 milijonov let, ker toliko let je treba, da njihova svetloba do nas pride.

Ker je mnogo zvezd tako daleč od nas, je pač očitno, kolik tedaj mora biti prostor med nami in med njimi. Pa ozrmo se na manji prostor, na „rimsko cesto“ (Milchstrasse); tu se kažejo še le čudeži stvarjenja zvezdogledcu, tu veljajo posebno pesnikove besede:

Zvezda zvedi je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka božjo čast gori.

Marsikaj so že zvezdoznanci novega v „rimski cesti“ našli s svojimi jako umetnimi pripravami, vendar mnogo je še, kar nam ni še popolnoma jasno; kar pa vemo, je že zadosti, da se čudimo neskončni vsegamogočnosti nebeškega Očeta. Znano je, da je v „rimski cesti“ mnogo kolobarjev sestavljenih z mnogo milijoni solne; dva kolobarja se precej dobro dasta razločiti. V teh je blizo 18 milijonov solnc s svojimi za nas nevidljivimi planeti in kometi; razun tega pa sta v „rimski cesti“ še kaka dva milijona posameznih

osolnčij (osolnčje so vse tiste zvezde, ki se sučejo okoli enega solnca); s sedanjimi pripravami moremo jih viditi kakih 20 milijonov solnc. Učeni so izštevili premérnik „rimske ceste,“ ter so našli, da njena širjava meri več ko 8.000 svetlobnih let, to se pravi, ako je solnce naše malo da ne v sredini rimske ceste, je treba 4.000 let svetlobi daljnih solnc naše „rimske ceste,“ preden do nas pride, da zapazimo zvezdo, od ktere nam svetloba dohaja.

„Rimska cesta“ je pa zopet le ena izmed mnogo družih vej, ki prepletajo neizmérni nebesni oblak. Tacih rimskih cest so našli do sedaj 4.023; nektere so kaj čudne podobe. V nekterih so se dale z najboljšimi kukali posamezne zvezde ugledati, druge se pa nam kažejo samo kakor bel svit, kakor plavajoči svetli oblaki, ki si od našega osolnčja morebiti po sto tisoč milijonov svetlobnih let oddaljeni. Zvezdoznanci menijo, da so te svetle meglice razvijajoči se svetovi, ki so še na raznih stopnjah svojega razvitka; nekaj jih je še sama svetla megla, imenujejo se tedaj „megleni svetovi“, v drugih so se že razvile poti reptih zvezd, zopet v drugih se pa že dajo razvite osolnčja razločiti. Po takem je zvezdoznancu pred očmi cela povestnica stvarjenja sveta, od njenega začetka do današnjega dne, ker naše osolnčje je bilo v začetku pred ko ne tudi kak meglen svet. Najbližja nam zvezdna megla je od nas osem sto tisoč let oddaljena.

Razun vseh teh zvezdnih vej poznamo do sedaj še 6.000 sozvezd (Doppelsterne), ki so zopet iz več solnc sestavljene, katerih se vsako okoli družega suče. Pri 14 tacih sozvezdah so zvezdoznanci že izštevili čas, kolikor ga jim je treba, da obtekajo svoje solnca, in sicer potrebujejo 30 do 300 let. Po takem pretekó svoje poti najbližnje sozvezde ena z drugo v 1500 letih, drugih 2000 sozvezd pa v 20.000 letih.

Iz teka teh sozvezd in po starih zapisih o legi zvezd so zvezdoznanci našli, da se naše osolnčje suče okoli

točke, ki je blizu gostosevcev in skoraj ravno tako, kakor se zemlja z luno suče okoli solnca. Naše osolnčje je svojo lego proti zodiaku že precej spremenilo, ker severni zodiak se v 12.000, južni pa v 21.307 letih za 30 stopinj dalje pomakne. Ravno tako premenjajo tudi druge zvezde svoje mesta. Tako bo severna zvezda čez sto let popolnoma odstopila svoje mesto drugi zvezdi. Točka, okoli ktere se suče naše solnce s svojimi planeti, se zove „središnje solnce“ (Centralsonne); da pa ta točka ni kako telo, ampak samo mesto v „rimski cesti“, se tako vé. To mesto je od solnca 537 svetlobinih let daleč, solnce pa, ki v vsaki minuti preide polosmo miljo, obteče to točko v 18 in pol milijonov letih, po takem prediver vsako leto 250 milijonov milj.

Neizmerno morje solne se nam tedaj kaže na zvezdatem nebu; ti svetovi napolnujejo nam seree s strahom in čudenjem ter najbolj učenega zvezdarja vrtoglavica obide, kadar hoče, da le količkaj natanko pregleduje in premerja nebesni svet. Kako majhna je naša zemlja v tem morji svetov, kako neznatni narodi, ki živé na nji, kako pa je zopet veličasten duh človeški, kateri more vse to prešiniti.

12. Nekoliko narodnih pregovorov iz Istre.

Nabral J. Volčič.

Ni oltariča brez križiča.

Tiho zbada, do serca ubada.

Ki hoče služiti, mora imeti berze pete, kratke perste, tanke ušesa in jezik za zobmi.

Tuja paša, prazen dvor.

Goni tovara (bedaka) na most, on neče, nego pod most.

Da padem spreda, izada bim udril.

Več valja ura dneva, nego tri noči.

Kakav človek, takova beseda.

Ki z mečem namira, z mečem umira.

Vsako „lani“ boljše.

Bog pomore in razmore.

Volč vsako meso je, svojega ne more.

Kedar se ide na pir, se smokve lupe; kedar se pride
iz pira, so kore dobre.

Ki ima čast, ima oblast.

Ako so mi perstani pali, so mi persti ostali.

13. Mojim pesmam.

Spisal G. Krek.

Po svetu veselo hitite,
Pozdravljajte mili moj rod;
Da jaz vas poslal sem, recite,
Ko vas bi prašali: odkod?

Ko se bi jim lepe ne zdele,
Al' mar še okorne celó,
Recite, da vas naredilo
Je pevčevo mlado pero.

Zatoraj ker oče je mlad še,
Prosite da vsak odpusti,
Da upale ste se tak zgodaj
Čez hribe in plan brez skerbi.

Hodite po zemlji domači,
In čujte kaj vam porekó;
Prosite pri bratih in sestrah,
Da vrata vam svoje odpró.

14. Vraže primorskih Slovincov.

Spisal St. Kocjančič.

Vraž je toliko med našimi Slovenci, da je joj!

Da so res copernice, coperniki, škrateljni itd., si ne
da neomikani Slovenec nikakor iz glave izbiti, zakaj tako je

slišal od svojih rajnikih in drugih starih ljudi, in mora res biti, naj kdo temu nasproti reče, karkoli hoče! Copernice so v zvezi s hudičem, in ž njegovo pomočjo zamorejo veliko veliko storiti, posebno pa škodovati bližnjemu na blagu in na zdravju. Če komu kdo v hiši zboli, mu je že narejeno; če živina boleha, je že neka copernica ali pa kak copernik ji škodovala. One stopajo v megle in oblake, ondi plešejo in točo delajo. Posebno se rade ob mlaju shajajo ob polnočnem času. Kdar se hudo vreme bliža, in se k toči napravlja, je treba s posvečenimi zvonovi zvoniti. Strelni prah žegnati, iž njim puško nabiti, pa namesti krogle pridjati glavo žeblja s katerim je bil žebec podkovan, to verže copernice z oblakov dol na tla. Kdar ima toča priti, ali kdar že toča pada, vražne babice in tudi babjoverni dedci precej veržejo na ogenj žegnane oljke in limbar s pelinom vred; v nekterih krajih vzamejo kak na pol ubit lonec, ga napolnijo z gorečim ogljem, in ga obesijo na terto ali beko, in stavijo va nj žegnano oljko, limbar, pelin itd., hodijo okoli hiše in kadijo oblakom; ta dim namreč smerdi copernicam, da morajo z oblakov dol pasti. Ko sem še doma majhen otrok bil, sem mogel ob takih priložnostih tudi hitro stole iz hiše vun pod milo nebo znositi in jih tam prekueniti, da so noge kvišku molele, menda zato, da bi se copernice nad njimi pobile, ako bi z oblakov dol padle. V ta namen nekteri tudi gnojne vile tako copernicam nastavlajo. Copernik in copernica, pravijo, ne moreta čebula terpeti. Tako se spomnim, da sem v otročjih letih praviti slišal: „Glej, ta ženska mora biti copernica, ker še duha čebulnega terpeti ne more.“ Copernica ne more v hišo, če se metla počez postavi na prag; ravno tako ne more po poti naprej, ako se ji čez pot križem postavi metla. Čudno pa je, da se večidel le od starih bab pravi, da so copernice.

Sploh verujejo naši Slovenci, da nekaj malim otrokom kri iz pers pije; ne vem pa, komu se to pripisuje, ali vedomecu ali mori ali komu. Mora tlačiti človeka po noči. Vgorah si taki, kateri menijo, da jih pogostoma mora tlačiti,

snop slame k postelji vzamejo in pa gorjačo pripravijo: če po noči čutijo, da jih tlači, zgrabijo za gorjačo, in začnejo snop slame pretepati, ker menijo, da v slami moro mlatijo. V ipavski dolini sem vidil, da se je hiša tako le zavarovala pred vedomcom in moro: Eden je vzel vilice ali pa nož, in jih vnic zagnal v hišne duri od znotraj, da so se va nje zapile. Ker je tako v duri zaboden nož ali pa vilice, ne more mora in tudi ne vedomec čez prag.

Vedomec je človek. Od vedomcov se pripoveduje tudi, da se po noči na križpotih shajajo in kot kostruni terkajo. Zatorej mislijo nekteri, da je vedomec vsak človek, ki ima plešasto glavo. Vedomce imajo nekteri za strašne velikane, kateri se po noči klatijo po hostah in po polji, in da imajo tako moč, da stare drevesa izruvajo.

Smert je po misli naših Slovincov bela žena. Škratelj ima erdečo kapico, se klati po robih, gorah, gojzdih, z bičem poka in žvižga, ter človeka moti, da pravo pot zgreši; kadar je tako človeka napeljal, se pa zakrohota.

Ponočne svečice (Irrlichter) so uboge dušice, ki mirú in pokoja iščejo. Ogenj, ki se po noči vidi, kaže, kje je šac zakopan, ter pravijo da šac cvete. Varuje ga pa škratelj. Ako pa kdo paternošter tjekej verže, kjer tak ogenj zagleda, in nekaj pomoli, prežene škrateljna, in šac je njegov.

Kdor zve za tičje gnjezdo, ne sme tega pod streho povedati; sicer pride kača, in mu v gujezdu vse jajčeka spije.

Pri Gorici sploh verujejo ljudje, da hudobno oko strašno škoduje.

15. Pomladnji sprehod.

Spisal F. Levstik.

Za mano vstani, o mesto!
Z veselo te dušo pustim;
Čez travnik, čez polje in cesto
Od griča do griča hitim.

Sijati pomlad je začela,
 Gorkoti umiče se mraz,
 Vsa zemlja je zopet vesela,
 Vesel je človeški obraz.

Studence in reka se taja,
 Vsa rast iz zemljice hiti,
 In tukaj in tam se sprehaja
 Družina veselih ljudi.

V najkrasneji dobi nam leta,
 Naj človek bo star ali mlad,
 Veselja up največ obeta,
 Obeta še mnogi nam sad.

O kar je življenja po sveti,
 In kar je na zemlji stvari,
 Ko pomlad začenja cveteti,
 Vse giblje in se veseli.

Tud' meni serce se dviguje,
 Skerbi pa umičejo se;
 Iz misli se misel mi snuje,
 Iz radosti radost cveté!

Veselje mi daja peruti,
 Ko tiču, ki ječe je prost,
 Zemlje skoraj noga ne čuti,
 Navdaja me up in mladost.

16. Nekaj o vidri.

Znano je, da žabe živé v vodi in na suhem; imenujejo se zato dvoživke ali zemljovodnice. Tudi vidra živi tako, namreč v vodi, na suhem pa le počiva in spi; vendar se pa ne prišteva dvoživkam, temuč kunam, ker jim je zarad svoje podobe, in kakor so ji zobje ustvarjeni, najbolj podobna. Vendar jo pa plavne kožice med persti na vseh štirih nogah

tolikanj od kun ločijo, da bi smela lastno mesto v natoropisji imeti; tako jo tudi naravoslovci najnovejših časov popisujejo.

Znano je do sedaj skoraj dvanajstero plemen vider; posebno veliko jih je v Ameriki, ki so našim manj ali bolj podobne. Vse plemena nam dajo prelepo kožuhovino; sveti se, da ne kmali ktera druga tako, pa je tudi kaj mehka; zavoljo tega jo zelo cenijo, pa tudi drago plačujejo. Ta kožuhovina je tudi od po leti vjetih živali enako dobra, kakor od onih vider, ktere o zimskem času ujemó. To je drugače pri kunah in drugih živalih, ki jih lovimo zavoljo kožuhovine, kajti po leti ima njihova koža rejo in slabejo dlako. Pri vidrah je koža morebiti zato vedno enaka, ker živé po hladnih krajih, po vodah.

Vidre, kakoršne so pri nas, so dolge po tri do štiri črevlje. Telo jim je okroglasto, kakor tudi glava, ki ima majhne v kožuhu skrite ušesa. Rep je kratek, tako tudi noge; med prsti imajo plavne kožice, kakor je bilo že pred omenjeno. Dlake so svetle in erjave, spodaj bolj sivkaste; kocine so kaj goste in tanke. Pri mlajših živalih je dlaka bolj temna, na koncu repa skoraj črna.

Vidra živi po rekah, jezerih in ribnikih, zlasti ondi, kjer je veliko rib. Iz rek ti zahaja tudi rada v potoke in druge manje vodice, ako čuti, da bode imela bogat lov; posebno po zimi hodi rada v take vode, ki ne zamerznejo. Pravo svoje stanišče si kaj lepo pripravi; skoplje si pri vodi pod zemljo precej prostorno jamo, iz ktere luknja v vodo derži, tako da, kadar se ji zljubi, v vodo šine, pa zopet nazaj v jamo, ki je navadno vedno suha, ker je više od vode napravljena. Te luknje je težko najti, v nji je tedaj vidra brez skerbí. Tu spi po dnevi, po noči ti pa gre lovit rib, žab in rakov; to ji je edina hrana. Na lovu je vidra kaj ročna, ter ribnikom in tistim, ki ribštva imajo, veliko škodo dela. Ni treba dolgo, pa imaš prazen ribnik, ako se ti je kaka vidra med ribe naselila; najlepše in najboljše ribe ti bode polovila; posebno ji diše postervi, zato si v časih rada poišče tako vodo, kjer jih čuti, ter ne mara nič, če mora tudi daleč za postervi iti. Hoja njena pa ni nič

kaj hitra, saj žival ni podobna za to; gredé zlo se opoteka. Vse drugače urna je v vodi; tu potaplja se in plava ko riba, in to se ve, da z odpertimi očmi. Le redko pride na verh, da sope; ako misli, da je nevarnost blizo, ti pomoli samo nos iz vode. Kaj premetena je, in lovcem veliko kljubuje, preden jo ujemó ali ustrelé. Vendar si pa človek vse prizadeva, da jo dobi, nekaj zavoljo kožuha, nekaj pa za to, ker pri kuharjih, natoropisju vkljub, velja za ribo; mislijo namreč, da se po vidri le ribja kri pretaka, ker le ribe vživa. V spomladi ima vidra navadno po troje mladičev, za ktere napravi posebno luknjo, ker v domači bi jim bilo pretesno. Stara jih doji dolgo in z živežem preskerbuje, kajti precej morajo že odrasli biti, da sami jamejo ribe loviti. Še le na jesen se ločijo mladiči, ter začno živeti na svojo roko. Da si je vidra, zlasti ako je že stara, precej huda žival ter rada popada, mlada se da vendar rada ukrotiti.

17. Perva pomladnja bčela.

Spisal F. Levstik.

Pozdravljena bodi, draga bučela!
 Pomladi tadaj si prvi klicar?
 Dviguje se v persih mi duša vesela,
 Ko v gledal sem tebe, nedolžna stvar!

Al' vedi, vedi, nevarno da brije
 Čez njivo in trato še veter hladan,
 Prijetno po herdih nam solnce ne sije,
 Za hribom se hrib dviguje snežan.

„Mehak si veter igra čez planine,
 Na griči počiva spet solnčice,
 Studenec brez leda se vije v ravnine,
 Vijole po vertih razsipljejo se!“

Al' sever in burja se bosta vernila,
 Vijolam samotnim umorila cvet,

Ti žalostna bodeš polje popustila,
Če bo prizanesel ti mraz in led.

„Pogledi nad sabo jasne višave,
Pogledi solnca nebeškega plam,
Pogledi berstja dreves in planjave!
Al' ni vse vesele pomladi znam?“

Poslušaj, nedolžna bučelica, mene,
Iz serca le tvoje sreče želim!
Dokler so po gričih proge snežene,
Za tvoje življenje se vedno bojim!

„Ko prva cvetlica zemlje bo kalila,
Izsrebatl moram sladki ji med,
Da prva bo moja družina rojila,
Jaz rožice prve okusila cvet.“

To reče, in dvigne se, urno brenčaje,
Pa jederno veje čez ravno polje;
Mladenič, bučelo z očmi spremljaje,
Govoril za njo besede je te:

„Bučelica, ljuba hčerka pomladi!
Med cvetom rojena, med cvetom živiš,
V domovji obdajajo rajske te sladi,
Ko zove pomlad, pa iz ula zletiš.

Ognejo naj tvojih perut se vetrovi,
Da sever bi tebe nikdar ne moril!
Prijazni uhajali naj bodo ti dnovi,
Za mlajem naj mlaj se ti sladek rodil!“

18. Medved, svinja in lisica.

Pripovedka serbska.

Veliko zvijač in smešnic si pripoveduje od lisice ljudstvo naše. Lisica jih ima izmed vseh živali po takih pripovedkah zmirom največ za ušesi. Kako šteje tudi ljudstvo serbsko lisico za prezvito žival, to nam bode pravila naslednja pripovedka.

„Združijo se medved, svinja in lisica, pa se pogovoré, da bodo orali zemljo in sejali pšenico, da se prehranijo. Poprašajo eden drugega, kaj bo kdo delal, in kako najdejo seme. Svinja reče: „Jaz bom prevalila koš in ukradla seme, izorala pa z rilcom.“ Medved veli: „Jaz bom posejal.“ Lisica pa reče: „Jaz bom s svojim repom zavlačila.“ Izorjó, posejejo. Pride žetev. Zdaj se začnó pogovarjati, kako bodo želi. Svinja reče: „Jaz bom žela.“ Medved reče: „Jaz bom vezal snopje.“ Lisica veli: „Jaz bom paperkovala (pobirkovala).“ Požanjejo in povežejo snopje. Zdaj se začnó pogovarjati, kako bodo veršili *). Svinja reče: „Jaz bom napravila gumno.“ Medved reče: „Jaz bom znosil snopje; jaz bom tudi veršil.“ Svinja reče: „Jaz bom pretresala in razstavila slamo od pšenice.“ Lisica reče: „Jaz bom učinjala (ločila poverhoma pleve od pšenice) s svojim repom. Svinja reče: „Jaz bom ovejala.“ Medved reče: „Jaz bom žito razdelil.“ Overšé. Medved žito podeli; ali ga ne podeli prav; zakaj svinja ga poprosi, ter ji da samo slamo, pšenico pa vzame vso sam, lisici né da ničesar. Razserdi se lisica, pa gre tožit, in jima reče, da bo pripeljala cesarskega služabnika, kateri bo žito prav razdelil. Uplaši se svinja medved in. Potem reče on: „Zarij se ti, svinja, v slamo, jaz bom pa splezal na to hruško.“ Zarije se svinja v slamo, medved se splazi na hruško. Lisica odide in najde mačko, ter jo povabi v družčino, da bi šla z njo na gumno in lovila miše. Mačka, ki je vedila, da je na gumnu dosta mišev, gre rada, pa se zaletuje zdaj iznad pota, zdaj izpod pota za pticami. Ugleda jo medved s hruške z daleč, in pravi svinji: „Gorje nama! Glej lisice, ki pelje strašnega zmaja; ogernil je kunin kožuh, ter lovi celó krilate ptice okoli pota.“ Tačas se ukrade mačka medvedu iz oči, pa pride po travi na gumno, ter počne, iskaje mišev, laziti po slami, da šumi. Svinja pomoli glavo, da bi

*) Po jugoslovenskih krajih veršijo tudi pšenico, erž itd. pod milim nebom na uglajenem prostoru, ki mu pravijo „gumno“ ali „gumno“. Na sredini je kol, za kterega privezujejo živino, da ne more v stran.

vidila kaj je; mačka pa misli zbog njenega rilca, da je miš, skoči, ter zgrabi svinjo za nos. Svinja se splaši, zakruli, skoči, in šine v potok; mačka se preplaši svinje, ter šine na hruško; medved pa, češ, da je mačka svinjo že udavila, in da gre zdaj nad njega, pade odstraha na tla, ubije se, in pogine; lisici pa ostane vse žito in slama.

19. Pastirska.

Spisal J. Bilc.

Na hribu zelenem
Mi hiša stoji,
Okoli nje drevje
Prijetno cveti.

Tam v hlevu lesenem
Živino redim,
Na pašo jo gonim,
Veselo živim.

Na paši veselje
S piščalko imam,
In pesmice peti
Premile tud' znam.

Radujem se, pojem
Pri čedi ljubi,
Ko tica v goščavj
Živim brez skerbi.

Najpervemu solnce
Mi bajto zlati,
In prvemu potok
Mi žejo gasi.

Kaj tamkaj počnejo
V dolinah ljudje,
Kaj v tujih deželah,
Skerb mala me je.

Na gorah visokih
 Stanuje pastir
 Kjer vedno kraljuje
 Tihota in mir.

Le v časih oblaki
 Vojskujejo se,
 In švigajo strele,
 In v dole leté.

Al' vendar se groma
 In bliska požar
 Sosedove hiše
 Ogiblje vsikdar.

Na gorah visokih
 Pri čedi ljubi
 Se smejem in pojem —
 Živim brez skerbi.

20. Življenje I. Popoviča.

Popisal J. Navratil.

Učeni jeziko- in rastlinoznanec Ivan Popovič se je rodil 2. februarja 1705 v Studenicah na spodnjem Štajarskem, in je bil revnih slovenskih starišev sin. V Gradcu je hodil v niže latinske šole, kjer so pridnemu, nauka žejnemu pa revnemu mladenču učitelji posojevali bukve, da se je učil zvečer in po noči iz njih, zakaj po dnevi si je služil živež prepisovaje za plačo. Pri vsem tem se je naučil po veliki veliki marljivosti razun nemškega, latinskega in gerškega, samotež tudi francozkega in laškega jezika tako dobro, da so ga v imenitne hiše za domačega učitelja jemali.

Lepo, cvetličnato polje okoli glavnega mesta dežele štajarske je zbudilo mlademu Popoviču veselje do rastlinoznanstva. Samotež se loti te vednosti, ne zanemarjaje jezikoznanstva, za katero je imel posebno dobro glavo. Tudi s slovenščino, premilim jezikom maternim, se je močno in rad pečal.

Spisoval je tudi slovnico slovensko. Nekoliko rókopisa je dobil pozneje Vodnik v roke.

V 26. letu starosti svoje si je bil nekoliko denarja prihranil, da mu je bilo moč si največjo željo izpolniti, namreč po svetu potovati. Hodil je pet let po južni Avstriji in Italiji, marljivo rastlin iskaje in posebnosti govora priprostih ljudi opazovaje. Pozneje je prevzel službo domačega učitelja pri nekem plemenitem Avstrijancu; ali za dve leti spet to službo popusti, in gre najprej v Linc, potem na Dunaj, kjer je stanovitne službe prosil, pa je ni dobil. Zavoljo tega hoče na spomlad leta 1746 avstrijske dežele zapustiti; ali gobe host avstrijskih nad Anižo, ktere bi bil rad popisal, so ga odbijale. Ostanje in prebiva ondi tri leta, posebno v samostanu Kremsmünsterskem, kjer mu je vedo- in gostoljubna duhovščina stan in živež darom dajala.

Ves živ za jezik in zgodovino svojega naroda je posebno želel zavoljo slovenščine potovati po tistem kosu Evrope, ki se na eni strani od cesarstva našega do črnega, na drugi pa do adrijskega morja razprostira. Imel je že pismeno dovoljenje v rokah, kakor tudi poterjenje, da je mož za to; ali na žalost ni bilo človeka, ki bi bil učenemu pa nepremožnemu rojaku nekoliko na pot pomogel. In zato ni mogel Popovič svojega namena vresničiti.

Nekteri učeni ljudje imajo čudne posebnosti, in so celó odljudni, zavoljo česar jih posebnéže imenujejo. Kdo ni slišal od Diogena, ki je v sodu živel, in se še z veliko drugimi posebnostimi od drugih ljudi razločeval? Tudi naš Popovič je bil tak posebnéž. Morebiti, da ne bo nemično, nekoliko njegovih posebnosti slišati, zlasti ker nam je rojak. Nepremožen in varičen je hodil, da mu ni bilo treba nosača plačevati, v gosposki suknji z opertnim košem na herbtu sam v gojzde gob in zelišč nabirat. Kaj pak, da se je zdelo to kmetiškim ljudem čudno in smešno, zlasti ker niso vedili, čemu gobe nabira. Posebno so se mu posmehovali in celó pikali ga nevedneži, ko se je vračal iz gojzda z opertnim košem gob in z žepi natlačeni z mnogoverstno zelenadjo, ktero si je, ako je bila

dolga, celó okoli života ovijal. Ali Popovič ni nič maral za zaničljive besede nevednega ljudstva. Tudi njegova stanica je bila polna različnih rastlin in orodja, in podobnejša kakemu hramu, kot stanici.

Dežele avstrijske kasneje vendar zapustivši je potoval Popovič najprej v Regensburg, kjer se pa ni mislil muditi, temuč na ravnost na Saksonsko iti; ali želja poznavati rastline parske in posebna prijaznost učenih ljudi ga je ondi dolgo zadrževala. Marljivo je tam bukve prebiral in si izpisoval, kar je nahajal v njih imenitnejšega. V Norimbergu se je spoznal z družbo za zemljopis, posebno z učenim svetovavecom Francom, ki je družbi svetoval, naj naprosi Popoviča, da bi popravljaj v zemljopisu imena krajev slovenskih, ki so po nemških bukvah in zemljovidih večji del popačene. Francov svet je pa ostal brez vspeha. Popoviča pozovejo leta 1754 v Avstrijo nazaj, in mu izročijo v vseučilišču Dunajskem kakor tudi v akademiji Savojsko-Liechtensteinski nauk nemškega jezika in zgovornosti. Ta služba je pa možu, ki je bil doslej sam svoj, zavoljo velikih sitnosti kmali presedala. Prosil je leta 1766, da bi ga v pokoj deli, in so ga uslišali.

Potem se je upotil v terg Perchtoldsdorf blizo Dunaja, in je stanoval v neki hiši od terga precej v stran, kjer je samotni po svoje živel. Vedno je tičal ali v hiši ali na vertu; samo po noči je hodil rastlin nabirat in pa ob nedeljah in praznikih v cérkev; drugači ni hišnega praga nikdar prekočal.

Ker je živel Popovič tako odljudno; ker ni po ulicah, s klobukom nad oči potlačenim, nikogar pozdravljaj, nikomur odzdravljaj; ker je na svojem vertu namesto zelja, repe in navadnega sočivja, zelišča kmetom do malega neznane sadil in obdelaval; ker je na ognjišču v nenavadni posodi za natoroznanske poskušnje pogostoma kuhal in precejaj; ker je imel nadalje v svoji stanici, v katero so radovedneži skrivaj pogledovali, mnogoterih zelišč, debelih bukev, veliko kebrov in metuljev na iglah nataknenih itd.: zato so nevedni ljudje sodili, da mora mož — copernik biti.

Popovič pa je živel ne maraje za druge ljudi sam s staro služabnico v svoji hišici, kjer je tudi izverstni svoj slovník narečja avstrijskega in pravopisa nemškega zložil. Oba rokopisa ima c. k. pridvorna knjižnica Dunajska.

Umerl je verli, učeni Slovenec 21. novembra leta 1774. Pokopali so ga na pokopališču Perchtoldsdorfskem. Na prostem kamnu, vzidanem nad njegovim počivališčem, je vsekan v latinškem jeziku sledeči prosti napis, ki si ga je bil Popovič pred smertjo sam napravil: „Popovichii quod fuit.“ (To, kar je bilo Popovičevega).

21. Otročje leta.

Spisal J. Bile.

Kot v tihotni noči kratka

Sanja vmakne se od nas,

Je zbežala doba sladka,

Let otročjih mili čas.

Vergel sem od sebe vence,

In cvetličic nimam več:

Let otročjih ni več sence,

Oj nedolžnost, preč je preč!

Le spomin mi kaže kraje,

Kjer otrok sem cvetke bral,

Kjer v vinogradu najslaje

Grozdje oče mi dajal.

Kjer moliti me učila

Pod orehom mamica:

Lahka bodi ti gomila,

Ljuba draga mamica!

Kjer sem z dedom v cérkev šetal,

Kjer igral sem se vesel,

Kjer mi starček je obetal:

„Sabo te bom v Reko vzel!“

Nič čez dan me ni skerbelo,

Mirno sem po noči spal:

Saj obleko mel sem belo,

Saj me angelj je varval.

Srečne leta ve otročje!

Srečni ti otročji čas!

Dokler vzame smert v naročje,

Vedno mislil bom na vas.

22. Terst.

Popisal J. Cegnar.

Pod stenami golega Krasa v dolini, katero od južne in vzhodne strani prijazni griči, od zahodne in nekaj od severne jadransko zeleno morje obdaja, stoji Terst, bogato in prvo trgovsko mesto avstrijskega cesarstva. S sosednih gričev zagledaš v severo-zahodu bližnji otok Grado in polootok Oglejski, na robu predgorja Duino in zadaj v sinji daljavi bele gore poleg Verone, ki iz globokega morja svoje stare verhove molé, na desni primorsko predgorje, Občino, in na jugu, na osti zaliva teržaškega bližnji Skedin (Servola), kamor se posebno po zimi rada teržaška gospoda sprehaja. Na gričih za mestom leži v podobi polomesca stotero kampanij, obdanih od lepih vertov in krasnih vinogradov, kjer se je obilo žlahtnega vina pridelovalo, dokler ni huda bolezen končavala plodonosnih brajd. Dva drevoreda zaljšata okolico mesta: prvi se začne na izhodni strani v mestu, v ulici „aquedotto“ imenovani, in pelje vna iz mesta v najprijetnejši, od teržaščanov toliko ljubljene gaj „boschetto“, kamor se po leti sploh teržaška gospoda na sprehod peš in v urnih kočijah podaja. Verh tega s starimi, z beršlinom ovitimi hrasti obraščenega in tu in tam na novo pogojzdenega griča, kamor je več lepih cest in potov speljanih, se odpira najkrasnejši pogled na mesto, njegovo okolico in na celo neizmerno morje. Tu stoji mestno strelišče, katero se pa ne obiskuje toliko, kakor v mnogih drugih mestih. Drugi drevored na zahodu mesta pelje proti novi Lloydovi barkotesarnici

na potu v Skedin, ki je sprehajališče o bolj hladnih letnih časih. Ako se vstopiš tu po zimi ali v zgodnji spomladi k potu v nedeljo po poldne, ko je vreme prijazno, se boš čudil sto in stoterim kočijam, ki ena za drugo tu mimo divjajo v Skedin, kjer se toliko ljudstva nabere, da večkrat ni mogoče nikjer prostora dobiti. Tu točijo sladki refošk, ki dopada posebno gospém in gospodičnam.

Vsakdanje sprehajališče v mestu je imenitni korso, najdaljša in sem ter tje najširokejša mestna ulica med novim in starim mestom, v sredi najlepših poslopij, najimenitnejših terznic in prodajavnic, ki sega od jugo-vzhoda od stare šrange noter do morja, pri morju pa molo S. Carlo, ki sega iz srede mesta v morje, na kterega levi strani stojé Lloydovi parobrodí in na desni druge kupčijske barke.

Še bolj kot sprehajališča na suhem se obrajtajo na morju. Ne le, da se pridno obiskujejo tuje vojaške, zunaj na morju stoječe barke, tem več, ako je vreme ugodno in morje ne preveč valovito, posebno pogosto odrivajo brodnarji svoje čolne z razpetimi jadri od bregov, ki pri dobrem vetru ko tica ferčé s pevajočimi mladenči, z boječimi deklicami, s pogumnimi možaki in skerbnimi materami v bližnji sv. Jernej. Od tod vži-vaš posebno lep pogled na zeleno morje proti zahodu, in kakor da bi iz morja rastel, stoji pred tabo kaj krasno Terst po celem morskem bregu od svetilnika na zapadu do novega Lazareta na severo-vzhodu. Ker Lloydovi parobrod poletnega časa pri lepem vremenu vsako nedeljo in vsak praznik teržaščane v sosednje primorske mesta, v Koper, Piran, Duino in Isolo v razveselovanje vozi, se ve, da jih ne manjka, ki se te priložnosti radi poslužujejo.

Mesto samo, močno polomescu podobno, razdeljuje, kakor smo že zgoraj omenili, imenitni korso, akoravno ne prav natanko, v novo in staro mesto. Novo mesto stoji na vzhodni strani in po celi širokosti morske luke, je večje kakor staro mesto, prav snažno in lepo zidano, z ravnimi, enako širokimi ulicami, ima poseben lep tlak iz velicih kamnitih plošč, po

kterih, ker so iz brusivnega kamna, mnogokrat zapaziš, da ljudje sekire in enako orodje brusijo: pohišstva so snažne in prostorne, je z eno besedo prav prijetno mesto. Staro mesto stoji na zapadni strani na podnožju griča, na katerem so grad sezidali, in deloma na griču samem, je kaj tesno, ima prav ozke ulice, da se tu in tam težko dva človeka srečata, v nekterih kotih je dovolj nesnažno stanovati, v takih krajih, kamor nikdar ne posije milo solnce, in je mimo tega vedno šum in šunder, vpitje, krič, ropot in rožljanje, je toliko manj prijazno, ker so stanišča večjidel temne, ker večkrat neprijeten duh v nos bode, in ker se radi zavoljo nesnage vsakosortni merčesi redé. Staro mesto ima to edino dobro, da po zimi v njem ni tako nadležna huda burja, ki po ulicah novega mesta hudo vihra in piska in žvižga; odvräča pa burjo homec, ki zadi stoji in sila ozke in zakrivljene ulice, da va nje ne more. Da so v starih časih mesta s tako ozkimi ulicami zidali in vse na kup tlačili, je velevala tačasna politika, ker v ožinah so se lahko sovražnikom branili, kar bi se v odprtih mestih ne bilo moglo zgoditi, in ravno Terst je imel z Benečani dolgo terpeče in serdite boje.

Akoravno ne najdemo pri mestnih stavbah nič posebnega, vendar enakomérnost in taljanski okus dajeta mestu — pa le novemu — neko prijetnost in dopadljivost, ki se ne najde povsod. Že nizke strešja, da se komaj opazijo, ki so zavoljo večkratne hude burje z opečnimi korci krite in tu in tam z zalimi podobami okinčane, dajejo neko dopadljivost vsaki stavbi. Med vsemi stavbami celega mesta je brez dvombe najveličastnejša nova na štiri vogle zidana bolnišnica, ki stoji na vzhodni strani mesta, in ki jo že na cesti, ki od Občine pelje, lahko razločiš, ker izmed vseh stavb zavoljo posebnega obsega veličansko tu stoji. Sicer obstoji le iz treh močnih nadstropij, ali meri po dolgosti 280 in po širokosti 200 korakov, na dolgost ima v eni versti 49 in na širokost 35 oken. Poslopje je zares veličastno od zunaj na videz, pa ravno tako prostorno, čedno in krasno je od znotraj, zares mojstersko delo. Lepa kapela in lekarnica kinčate notranjo vravnava.

Najlepše poslopje za špitalom je brez dvoma „Tergeteo,“ ki stoji na korsu in je bil postavljen v letu 1842. Obstoja iz štirih nadstropij in je posebno krasno na štiri vogle zidano. V sredi, kakor je pri taci palačah navadno, nima dvorišča, ampak veliko dvorano, v kateri se zbirajo vsaki dan opoldne trgovci v posvetovanje in pogovore. Nad to veliko dvorano je razpeta streha iz stekla, da od zgoraj noter svetloba dohaja. Med pogovori se zapre ulica, ki mimo pelje, z železno verigo, da trgovcev v pomenkih ne motijo mimo derdrajoči vozovi.

Akoravno je še več lepih palač, kakor Borsa, zavoljo marmeljnovih kiparij imenitna, palača Gopčević in druge, vendar niso tema jednake, in nimajo nič posebno znamenitnega.

Med katoliškimi cérkvami je imenitna stara cérkev svetega Jošta zavoljo mnogih starin in poganskega svetišča, ktereга ostanki se še dan današnji vidijo. Razun tega, ker stoji cérkev na griču in sicer na zapadu grada, se od tod odpira cela teržaška okolica na morje in suho, in razveseljuje radovedne oči in serce človeka. Cérkev Jezvitov, ki stoji nekoliko pod sv. Joštom, diči lepa malarija, in novo cerkev sv. Antona, stoječo pod velikim kanalom, orjaški marmeljnovi stebri zunaj in znotraj, kiporezi, malarija, in dve krasni kupli jo kronate. Je sila velika, in v nje stavbi je nekaj veličastnega, ki serce in duh k nebu dviguje.

Mesto se, bi rekel, dan na dan na vse strani razteguje, ker povsod se vidi, kako marljivo se nove hiše — same palače — postavljajo, ker število prebivavcev vedno raste in ker živa kupčija obilo tujcev od zahoda in izhoda, največ po morju privabljuje, je tedaj tudi potreba mesto širiti; ali zraven tega pa tudi tirjajo hišni posestniki tako visoke obresti od hiš, kakor nikjer na celem Avstrijskem.

Tergov je v mestu mnogo. Najimenitnejši so: Vekl terg, ki leži pred hišo mestnega poglavarstva, in na morje meji. Na tem tergu stoji iz marmeljna izsekana podoba nemškega cesarja Karola velikega, in vodnjak zavoljo marmelj-

novih kipotvorov najlepši v celem mestu. Na tem tergu, kjer se čuje vedno vpitje prodajavek in prodajaveov, ki ponujajo svoje blago mimo gredočim, se vidi največ sadja, domačega in tujega, drugih zemeljskih pridelkov, tičev in cvetic. Ko na Krasu po zimi najbolj burja razsaja in hude zamete dela, vidijo se tu prelepe hčerke pomladne: violice, vertnice in druge njim sorodne sestrice. Tu mimo pojdi in ozri se na to mesto, pa boš vidil, priskakalo bo ročno prijazno dekle s kitko cvetlic v roki, ponujaje jo tebi. Mladi gospodje se pa tudi radi bahajo s eveticami, nekteri jih dan na dan kupujejo in na svoje suknje pripenjajo.

Lesni terg (piazza di legno) ni manjši od tega. Tu prodajajo večjidel Istranke kruh, kterege v Terst na oslih vsako jutro prinašajo; nazaj gredé kupujejo za skupljeni denar pšenice, ktero doma na lastnih mlinih meljejo, in tako drugo jutro spet s kruhom v Terst mahajo. To se godi celo leto dan na dan enako. To opravilo je edini zaslužek nekterih vasi, ki ne stojé ravno blizo Tersta. Marljive Istranke že ob dveh zjutraj svoje osle otovorijo, da dospejo v Terst, ko je dan, ko se mesto prebudi iz spanja, ko se jame šum, rožljanje in kupčija. — Za tem najimenitnejši je terg Godola, zvezan s poprejšnjim po mestni ulici, ki se nova ulica (contrada nuova) imenuje. Tu je posebno živa kupčija, ker leži na najpripravnejšem kraju mesta. Razun teh treh imenitnejših tergov je med drugimi še spomina vreden ribji terg (piazza di pesci), kjer je vedno krič in se sekajo ribe, kakor v mesnicah volovske pleča. Po teh terгих in ulicah se razlega krik prodajaveov in prodajavek. Uni ponuja smokev, ta pomoranč, dateljnov, jabolk, hrušek, cvebov i. t. d. Na unem voglu tam peče furlan laški kostanj, njemu naproti vidiš spet pečene jabolka in hruške. Sem po ulici privpije fantalin in meri trakove in robce na vatle, spet od une strani se čuje tanki glas človeka, ki nosi vsake sorte mazila za lišp in zdravje. Tam doli maha jud z obleko v roci, ponuja po visoki ceni in prodaja po nizki. Natihoma stopi pred tujca fantalin, mu kaže lep pozlačeni perstan, terdi, da je zlat, in ako mu steče, da ga za par grošičev ogolfa, jo

potegne vesel potepeno spred oči. Zmed tega šuma in šundra se pa močno razlega glas krepkega sina Krasa, dolgolasatega ogljarja, ki s svojim „carbone“ (ogljje) prevpije vse druge prodajavce. Pozna se mu po obleki veliko ubožtvo, kar je vzrok njegove pičle izobraženosti in omike. Vidi se na njem, da sila malo potreb pozna. Vesel je, ako svoje oglje, katero prinese na slabem, velikemu teletu podobnem, začernelem konjiču, v mestu speča, da potegne par grošičev za silne potrebe. Počernjeni obraz in dolgi kodrasti lasi mu daj zraven lastne oprave posebno podobo.

Štiri glavne ceste peljejo iz mesta in sicer: Istranska, ki je najneukretnejša med vsemi in derži v poslednji kot Istrije noter do Pole, kjer se delajo velike stavbe za vojaško brodnarstvo, ker zavoljo imenitne luke bo cesarsko vojaško brodovje v prihodnjic ondi svoje stanišče imelo. Reška cesta, do ovinka proti Občini z dunajsko združena, je tudi močno bregovita, in burja tu najhuje razsaja in največje zamete dela. Tretja bolj prijazna cesta pelje po severnem bregu morja skozi lepo ravno Furlanijo v Vidim. Na ti cesti je občenje vse bolj živo kakor na obeh ravno imenovanih, posebno perutnine pride po nji neizrečeno v Terst, in mnogo rodovin se s prekupčijo perutnine živi. Na ti cesti se ti odpira najkrasnejši pogled na mesto in morje. Ako kje, povzdiguje tukaj veličastna narava duha visoko nad zemljo. In kake čutila se v dušo vcepijo, ako unkraj brega morskega na desni otoka Grado zagledaš črni zvonik staroslavnega Ogleja. V spomin ti stopa njegova važna zgodovina. Tu je rožljalo orožje neužuganih Rimljanov, to mesto, nekdanj prvo mesto za Rimom na zapadu, je strahovalo toliko dežel, toliko narodov! in zdaj ga ni več! in le tu in tam kaže kaka razvalina, kak obraščjen kamen, da je tu nekdanj nekaj bilo. Tu mimo, kjer zdaj koraka blede mervlica, so derli iz severa narodi v taljansko zemljo, tu so se bile kervave bitve za posestev Italije; tu je stal strah narodov, šiba božja — železni Atila. Iz tega kraja, iz teh pustih močvirrov se je zaplodila kerščanska vera med Slovence, je razterla malike očetov naših; v ti samoti se je rodila kraljica morja, se

je dvignil silni beneški lev, ki se je spuntal zoper svojo mater in jo v grob poderl. Zgnjili so staroslavni, preganjani patriarhi, oznanovavci vere božje. Strašna osoda je tu divjala, slava Ogleja zivi le — v zgodovini še, dan današnji ga ni več. — Pod teboj se vije železna cesta, z mnogimi mostovi in globocimi zaseki v živo skalo noter do Nabrežine, od kodar se bodo teržaščanom toliko potrebna pitna voda po železnici v mesto napeljala, ker sedaj je mesto z vodo slabo preskerbljeno, ne le, da je ni zadosti za število prebivavcov, ampak še ta je slaba.

Dunajska cesta, do Občine umetno in kaj krasno izdelana, pravo mojstersko delo, je važnejša kot vse druge, zakaj po nji se zvozi največ raznega blaga v mesto in iz mesta. Ko dospješ po ti cesti verh Občine, opaziš na levi veličansko piramido iz kraškega kamna, spominek cesarju Francu za izpeljavo nove ceste. Postoj pri tem spominku, ozri se še enkrat na nemirno mesto in živo luko. Glej, pod tvojimi nogami leži stotero kupčijskih brodov, njih jambori kviško molé, podobna je luka oklešččenemu gojzdu. Mirno je morje, in brez skerbi počiva mornar na barki, ali gorje, ako se tam na severu kope oblakov prikažejo; to je znamenje hude nevihte, strašne tramontane. Ako kaj takega zapazijo mornarji, zakričé iz vsega gerla, v celi barkostaji vstane silni vriš in hrup. Nemudoma so po konci, kako se pripravljajo na boj z valovi! Na vse strani se priterjujejo barke z vervmi in verigami na bregove in sidrovišča. Priženejo se valovi, kakor bi trenil. Kako jezno se objemajo, telebajo v skalnate bregove, začerneli se podé v mesto, kako ropočejo težke verige, škripljejo močni jambori! Kakor lahki čolnici, se premetavajo težke barke, do verh jambora se jezna pena kadi, in glej ga prederznega mornarja, kako pleza po vervi gor in dol, kako se žiblje zdaj na levo, zdaj na desno, kako se ondi v čolniču in ondi plavajoč vojskuje z divjim morjem! — Potihnila je nevihta morska, gledavcov gosta množica, ki so prispeli do brega, se spet na vse strani razhaja, in mornar, vesel, da ga ni zadela nesreča, si obriše spet vroči znoj s čela, ter leže brezskerbno počivat.

Kaj tam pomeni ponosni orjaški stolp, na uni strani mesta na morskem bregu? To je svetilnik, na kterega se ozira v tamni noči mornar; njegova svitla luč, ki se vedno zakriva, mu zaznamuje o hudem viharju bližnje pribežališče, ter ga navdaja z veselim upom rešitve; una krogla spodaj na svetilniku na severni strani, ko pade, oznanja poldne, in ob enem počí kanon na barki, in zapojejo zvonovi po mestu. Zgoraj na severni strani v svetilniku ti kažejo vihrajoče bandera števila parobrodov, ki se bližajo luki, in kako daleč so še na morju, ker kolikor bolj bandero visi, toliko bliže je parobrod. Ko se bandero, ki po gerbu parobrod natanko naznanja, kviško postavi (prima vista), in s prostim očesom še nič ne zagledaš, potrebuje parobrod pri dobrem vremenu še dve uri do luke; ko se nagne (seconda vista), in komaj v daljni daljavi gosti dim zapaziš, moreš ga še skoraj eno uro čakati; ko se bandero obesi (terza vista), je že blizo, in viditi je, kako penijo hitre njegove kolesa zeleno vodo. Na nasprotni strani v svetilniku zapazuješ obešene krogle, ki naznanjajo barke z jadri, bandero pa pomeni pet bark.

Zakaj pokajo danas kanoni v luki, kanoni na gradu in grom pretresa mestu zidovje? Kakov obhajajo praznik? Štejem in naštejem 21 strelav v luki, 21 na gradu. Čuješ, prijadrala je vojaška barka tuje države, in pozdravljala je z germenjem kanonov mesto, in na gradu ji odmeva odzdrav. Poveljnik brodovja in vojaški in civilni poglavar mestni jo obišejo, in spet pokajo kanoni, in kapitan vojaškega broda se mu zahvali za skazano čast, in obiše drugopot mestnega poglavarja, ki ga večidel na kosilo povabi, kjer mu razklada od morskih voženj in kaj je vidil in doživel na mokrem svetu.

23. Slovo.

Spisal G. Krek.

Pozdravljam slednjič vas, gore,

Z iskrenim glasom: domačija!

Iz ptujega hitele mi želje

Le k tebi bodo zmir, samija!

Navdajal svitli me večerni plam,
 Zlatil ki vaše je verhove,
 Oživiljal je prebistri potok sam,
 Ki gnal peneče je valove.

In kočja očeva dan slednji mi
 Veselja mnogo je delila;
 Kraj lipe senčnate me mlada kri
 Po stezah dragih je vodila.

Za to pozdravljam sinje vas gore
 Iz kraja ptujega veselo,
 Da mi serca tolažite želje,
 Ki vedno k vam le bo hitelo.

24. Hoja Evgenljeva prek planin.

Po A. Jägeru poslovenil J. Navratil.

Za polčtetrti mesec po smerti poslednjega Habsburžana, na kraljevem sedežu španskem Karla II. (ki je umrl 1. nov. 1700), v najhujši zimi so se upotili cesarski na Laško, zato ker se je lastil Francoz Milanskega. Za velikega vojvoda je bil izbral cesar Leopold izmed vseh najumnejšega vojvoda svojega, Evgenija Savojskega. Posebna učenost vojaška, pazljivost v namenjanju in v izvrševanju modrih namenov, serčnost in zmérnost v prestrašnem boju, vedna preudarljivost, skerb za strah in za red, priljudnost do serčnega vojščaka, lepo ravnanje s premaganimi narodi, poslušnost, ako mu je kdo kaj svetoval, hvaležno spoznavanje zaslug, razúm brez samoljubnosti, serčnost brez bahanja, blaga misel, vérnost v službi po dolžnosti, častiželjnost, kakoršna se spodobi vsaki imenitni glavi, in toliko da ne sinovska ljubezen do cesarja Leopolda — to so bile poglavitne lastnosti tega imenitnega moža. Nič manja ni bila njegova slava vojaška.

Po zmagi Zentski, ki je bila največa v vojskah z nevérci in perva za vojvodovanja njegovega, je slulo ime Evgenijevo od kraja do konca Evrope. Bil je junak kerščanski.

Okoli polovice februarja mesca 1701 so stopili prvi vojščaki cesarski na zemljo tirolsko. Vseh je bilo 19.800 pešcov, 12.000 pa konjenikov s kakimi šestdesetimi težkimi streljali, z neizrečeno veliko množico konj in druge ropotije. Veliko zbirališče jim je bilo v Roveredi, kjer je stanovalo pogostoma po deset, po enajst jezer vojščakov: 20. maja je prišel Evgenij sam v Roveredo. Drugega dne je ogledal, kako stoji sovražnik v Chiusi in Ferrari, ter je spredil, da ne bi bilo moči dalje po navadni veliki cesti ob Adiži (Etsch).

Francozi so bili namreč prišli pod Catinatom, vojvodom izmed prvih vojvodov svojih, že na spomlad tudi na Laško, in zaslunili cesarskim vse izhode iz planin. Ne maraje za nobenostranske Benečane so posedli konec aprila mesca od „Lago d'Idrio“ do soteske Veronske vse soteske in ceste, ktere vodijo iz Tirolskega na Laško. Veseli so, da so se postavili tako dobro, in se bahajo rekoč: „Če nimajo Avstrijanci perotnic, da bi prileteli po zraku, po tleh ne pridejo dol.“ Ali stari Catinat se je zmotil ta krat, in mojster, ki je posivel na vojski, moral je viditi, kako ga je prekosil na preveliko čudo vsi Evropi po pameti in po serčnosti junak, ki ni imel še štirideset let. Zakaj spredivši, da se po navadni cesti ob Adiži ne more prejeti, misli Evgenij berž, kako bi dospel po drugem potu na Laško.

Mahom iz početka je mislil na dva pota: od Trienta proti vzhodu po velikem ovinku Valsuganovem mimo izvirka Brentiniga na Bassano in Vicenco, ali pa od Roverede proti zahodu na Mori in Torbole prek jezera Gardskega in Judikarije. Toda pokazalo se je po boljšem preudarku, da je bila oboja misel slaba. Tudi se je polotoval slavni Evgenij kakor junaki starih časov rad prederznih del. Nameni se tedaj prekrčiti najkrači pot prek mejnih planin, in si izbere za to doline in berda planinske proti zahodu od Roverede in Ale. Po prelepi krajini Roveredski tik zida prijetnega mestica dere bistrica Leno, in se iztaka šumé v tiho vodo Adižo. Ta bistrica zbira studence po gorah, ktere delijo Tirolsko od dežele Vicentinske, in se pretaka po dveh dolinah po imenu „Terragnolo“ in „Vallarsa“, med

kterima molí nevisok stermec Trembelenski. Prek Ale na južno-
 vzhodno stran čedalje više se vleče dolina Valfreddska celó do
 krajine planinske, in se veže gori z Vallarso. To so razun malo
 ravnejše doline „Terragnolske“ same sterme nehodne doline,
 po kterih ni bilo ondaj drugega pota, kot posamezne steze sa-
 mo za planinarje, lovce in k večemu za počasne mule. Tod,
 misli Evgenij, da bi se dal prehod narediti, in izbere za namen
 svoj najmodrejši pomoček: popraševati hribovce, ki znajo te
 kraje. Da si pripeljati nekoliko kmetov iz unih treh dolin, in
 jih izprašuje natanko, kako njihove gore stojijo, kam deržijo,
 kake so, in kod bi se moglo prejti. Priprosti ljudje, ki vidijo težko
 orožje, konje, vozove s pripravo za vojsko, neizrečeno veliko
 ropotije in 30.000 vojščakov, majejo s plečmi, odmajujejo z
 glavo; „zakaj odkar pametijo ljudje, ni samokolnica se ni pre-
 peljala prek planin; kako bi se prepravila tolika ropotija; ne
 vedó, ni kako, ni kaj.“ Junaškemu vojvodu je pa zadovoljela be-
 seda iz ust njihovih, da vendar ni ravno nemogoče
 prejti, češ, da naj prepusté skerb za to le njemu. Mahoma se
 loti posla on. Berž berž začnejo in delajo neprenehoma noč in
 dan tri pote: za konjenike, za težko orožje in za pešce. Kakih
 1.000 mož odpravi Evgenij do Valfredde, kakih 2.000 do Trem-
 belena, kjer so morali delati poldrugi seženj široko cesto od
 Terragnola prek planine Borcole (Borkole) do Tiene za konje-
 nike in za težko orožje, — od Vallarse po preloki te doline
 proti Schiu in Malu na Vicentinskem pa za pešce. Na ve-
 liko korist so bili Evgeniju postrežni hribovci, ki so se uga-
 njali, kteri bo bolj pomagal prečastitljivemu junaku. Pisma
 pravijo, da so pomagali hribovci tako marljivo, da jim ni ver-
 gla sviloreja, ki živi skoraj sama Trient in Roveredo, tisto leto
 ne stotine mimo pridelka drugih let, zato ker so vsi možki ravno
 maja meseca, najboljšega za svilorejo, delali za Evgenija, ko-
 paje, lamaje in streljaje mu pečine. Ker bi bilo pa vse zahman,
 ako bi bil izvedil kaj od tega namena sovražnik, toraj je bilo
 Evgeniju posebno na sercu, da bi ga preslepil in napeljal na mi-
 sel, da bi naši radi prešli prek Adiže ali pa prek jezera Gardskega
 in Judicarije. Zato je storil Evgenij to le: podkurjal ljudi v Val-

Lagarini, v Arcu, v Judicarijah in v Val di Ledru, ki so se bili postavili po mejah že o približevanju Francozov, z vljudno pisanimi pismi, ter jim pošiljal na pomoč obilnih kerdel, da bi čversto grabili sovražnika; v dolini Legerski, kjer so se nadjali Francozi poglavitnega boja, na obeh straneh Adižinih, pa je rekel neprenehoma pote popravljati, in že 21. maja na vse strani močno ogledavat hoditi. S tem je opravil popolnoma to, kar je hotel. Francozi se dajo preslepiti, posedejo vse berda Montebaldske od jezera Gardskega notri do Adiže, napravijo velike nasipe, in skličejo naglo na pomoč vojsko, ki je prihajala iz Milanskega in Mantovanskega.

Ne bi bili mogli Evgeniju bolj ugoditi. Poti za pešce in za konjenike so bili že gotovi. Nadjal se je vojvoda, da jih bodo pripravili za teden dan tudi za orožje. Spravljaj se je toraj na pot. Sporočil je Benečanom, da pojde vojska cesarska prijateljski in pošteno po njihovi deželi. Pekom Roveredskim je naročil, da morajo razun pekov vojaških v Saccu vsak dan za 17.000 ljudi kruha izpeči. Po vseh krajih okoli je velel za tovorjenje kruha, moke in ovsa mul in samotežnic najeti, kolikor jih morejo le dobiti. Poslednjič je napovedal, kako in kod bodo hodili.

27. dan maja mesca se je začel spomina vredni prehod Evgenijev po planinah, ki je bil res tak, da se spominja človek, prebiraje popis, nehotoma hoje Hanibalove prek planin, ki je bila Evgeniju zavoljo težkega orožja, kterega Hanibal ni imel, skoraj še teža.

Konjeniki, nekoliko dni pozneje pa težko orožje z ropotijo vred so se pomikali po cesti na Terragnolo, prešli prek planine Borcolske in prišli prek Tiene na veliko cesto Vicentinsko. Pešci so se bili razdelili. Manjši del je stopal prek stermea Trembelenskega na pravo od dereče bistrice po straneh Vallarse do verha njenih planin. Veče kerdelo z Evgenijem pred seboj je lazilo po skalnati dolini Valfreddski na verh Breonija na Veronskem. Konjeniki in pešci niso veliko terpeli prehajaje; prevažanje težkega orožja in ropotije vojaške pa je bilo od sile težavno delo — na smert veliko ljudem in živini. S plašnimi ko-

nji, které so vodili jezdeci peš za uzde, ni bilo moči ob stermodglavih brezdnih po neravnih potih nič opraviti, zato so morale bližnje soseske dati veliko volov, češ, da bodo po pametni in počasni hoji svoji bolj za to rabo. Po deset do dvajset parov je vlačilo le en kanon, razun tega je moralo pa pomagati še veliko kmetov in vojščakov na verveh navzgor vlačiti, navzdol pa prideržavati, da ni padel kanon v kako prepad. Pri tem se je končalo veliko ljudi in živine, posebno pa po jarkih Valfreddskih, po katerih je bilo delo tako težavno, da so prehodili ves dan toliko da za tri ure hoda. Tako težavno so prevlekli v štirih dneh dvajset težkih kanonov, za temi pozneje pa vseh skupaj še šestdeset. Verh Breonija sta se srečala razdelka pešcov in se vtaborila prvič na Benečanskem.

Ko izvejo Francozi, da so cesarski že na ravninah laških, niso hteli od konca sami sebi verjeti; ko se pa prepričajo, da je res, vsi se presenetijo. Od nove ceste prek planin, dasiravno je bila tako blizo, niso bili izvedili čisto nič; zakaj med Tirolci ni bilo nobenega izdajavca, pa tudi v vsi vojski Evgenijevi ne, in to je še lepše slišati. Francozi so se nadjali boja za terdno kraj Adiže. Vse križem jim zdaj hodi. Vidijo preveliko nevarnost, da jim utegne Evgenij, ako ostanejo v Chiusi in Ferrari, pot zapreti. Ni jim drugega storiti, kot preslepljenim in osramotenim iz sotesek na plano hiteti, da ubranijo našim, ako bi hteli prek Adiže.

Evgenij je vidil z lastnimi očmi, kako so bili izbegani in kako so bežali. Čakaje v taboru Breonskem dva dni težkega orožja in konjenikov, ki so se mu bližali iz Vicence, je gledal Evgenij iz za dneva z gore na pravo stran Adiže, in je vidil, kako se je pomanjšal tabor francozki v Rivoli. Berž po tem vidi, kako je bežala vojska sovražnikova ob Adiži in se vtaborila pri Bussolengi.

Tako — prav po Hanibalovo — prekoračivši planine je pa moral Evgenij še ves mesec postavaje Cantinatu nasproti stati; zakaj polahko so lazili po planinah drugi vojščaki, silno težavno je bilo prevažati težko orožje, trebalo je delati hramov za

živež, voziti les za mostove, manjkalo je brodov, in še dosti drugih zaprek je bilo.

Deveti dan julija mesca pa možki zagrabi slavni vitez sovražnika in ga nažge do dobrega. Tudi pozneje je izmagoval preslavno, in ohranil imenu svojemu staro slavo.

25. Ščinkovec.

Spisal M. Vilhar.

Bival na zeleni lipi
Nekdaj ščinkovec je mlad;
Skakal je po senčnih vejah,
In prepeval serčno rad.

Lipa ga je bolj ljubila
Kakor druge tiče vse;
Vejo mu je odločila,
Naj si plete gnejzdice.

Ko so tekli prvi časi,
Lipi je hvaležen bil;
Komaj pride tretje leto,
Že prederzen je grozil:

„Vejica, na kateri gnejzda
Pletel sem že tolikrat,
Ni več tvoja, ampak moja;
Moj je les in cvet in hlad!“

Lipo to do serca zbode,
Strese gnejzdice mu z vej;
Brez zavetja mora tiček
Iz domovja iti zdej.

26. Duhovnik.

Po Francozkem poslovenil M. Cigale.

V vsaki vasi nahajamo moža, kateri brez lastne rodovine spada med rodovino vsega sveta. Kličejo ga za svedoka, za

svetovavca, za opravnika v najslovesnejših prigodkih življenja; brez njega se človek ne rodi, brez njega ne mre; on sprejema človeka z maternega naročja in ga ne prepušča drugemu kakor grobu; blagoslavlja in posvečuje zibelko, desko mertvaško in rakev. Temu možu, ki se ga že otročiči učé ljubiti in spoštovati, pravijo celó neznanci Oče, pred njim razkrivajo kristjani svoje iskrene izpovedi, in izlivajo najskrivnejše solzice.

On je prijatelj, djal bi, živa previdnost vseh nesrečnih, tolažnik tarnajočih, branivec slabotnih, podpornik vdov, oče sirotek. Vse njegovo življenje posvečeno je le sreči drugih. Dokler druge še sladko spanje krepča, nastopil je že mož ljubezni pred jutrovim zorom svoje ljudomile dela. Utolažil je siromaka, obiskal bolnika, obrisal in posušil solze nesrečniku, podučil nevednega, ukrepil slabega, v čednosti uterdil duše po vihartni strasti zmotene; in ko mu v enakih dobrotljivih djanjih mine dan, prihaja mu večer, pa ne počitek. Kadar veselje k raznoverstnim kratkočasnicam druge vabi, priteče urnih korakov nekdo k posvečenemu služabniku, rekoč: „Kristjan umira“; bodi tudi — za kužno boleznijo; dobri pastir ne more pustiti svoje ovčice nepotolažene v poslednjih britkih trenutkih.

On je po svoji dolžnosti srednik med bogatstvom in ubožtvom, na njegove vrata zdaj bogatin, zdaj revež poterkuje: bogati, da bi mu na skrivnem izročil milodar, ubožec, da bi ga prejel brez erdečice; — spada enako med vse verste družtva človeškega: med niže po bornem življenju; med više po omiki, po znanostih in vzvišenih občutkih, ki jih ljudomila vera vdihuje; njegova beseda pada z višine na razum in serce kakor božje naročilo, ter se ju polasčuje s premagovavno močjo razodete vere.

Kristjanstvo je božja filozofija, pisana na dvoje; kakor povestnica v življenju in smerti Sina Božjega in kakor zapoved v visokih naukih, ki jih je On na svet prinesel. Ti dve besedi kristjanstva, zapoved in izgled, zedinjeni ste v novem zakonu. Duhovnikova dolžnost je, imeti ga vsegdar v rokah,

vsegdar pred očmi, vsegdar v sercu. Dober duhovnik je živ razklad te božje knjige.

Sicer mu prehaja življenje ali pred svetim oltarjem, ali sredi otrok, ki jih uči ponavljati katekizem, — ta priprosti zakonik najviše filozofije, to abecedo božje modrosti —, ali v prebiranju bukev, tako rekoč v družini umerlih. Proti večeru poletnega dneva, po doveršenih cérkvenih opravilih vidi se pa kakikrat z brevirjem v rokah, bodi si pred jablano svojega vertiča, bodi po stezah zelenega verhunca, kjer uživa sladki zrak iz cvetečih ravnin; — zdaj postojí, da prebere verstico svetih pesem, zdaj mu oko zadovoljno zastaja na nebu in jasnem obzorju domačega dola; — na to se verne proti vasi počasnih korakov v svetem premišljevanju stvarstva in njegovega začetnika.

Glej! to je duhovnikovo življenje in veselje; — lasje se mu polagoma posivé, roke se jamejo tresti, in oslabljeni glas njegov ne napolnuje več kakor poprej božje hiše, pa vendar se odmeva v sercu njegove čede: umre, — kamen brez imena kaže mesto na pokopališču, kamor so ga vložili.

Glej življenje moža na veke pozabljenega! Ali le ta mož je šel počivat v večnost, kjer mu je duša že poprej živela, dopolnivši na tem svetu svojo imenitno nalogo. Ponavljal je večni nauk, bil klep nezmérjenemu lancu vere in kreposti, in je prihodnjim rodovom zapustil vero, postavo, Boga.

27. Sokrat pa Kriton v ječi.

Iz Platonovega Kritona poslovenil J. Šolar.

Sokrat, po krivem k smerti obsojen, je v ječi. Dva dni pred smertjo pa pride Kriton, bogat Atenec, njegov prijatelj, za rana k njemu, ter ga pregovarja, da naj po noči iz ječe ujde, češ, da to njegovi prijatelji želé, ki so tudi pripravljeni begune podkupiti, da ga ne bo nihče izdal, pa da bi sebi, svojim otrokom ino svojim prijateljem krivico storil, ko bi ne ušel. Sokrat ga pa vpraša, če meni, da se sme komu krivico

prizadeti ali nikomur. Kriton pa pravi da nikomur. Potlej pa pravi

Sokrat: Tako pa glej. Če pobegnem od tod, ne prepričavši srenje, (da me je po krivem k smerti obsodila), ali bom prizadjal katerim krivico ino sicer tem, katerim se jo najmanj spodobi, ali ne? ino ali bom storil to, kar sem obljubil, ker je po pravici, ali ne?

Kriton. Ne morem ti na to odgovoriti, kar me vprašaš, Sokrate, ne razumem.

Sokrat. Pa tako le presodi to reč. Ko bi si jaz namenil od tod vpihati jo, ali kakor se že more imenovati to početje, bi pa prišle srenjske postave pa srenjstvo, ter bi k meni stopivši djale: Povej nam, Sokrate, kaj pa si si namenil storiti? ali mar s tem djanjem, ki se ga lotuješ, ne namerjavaš nas, postav, pokončati ino vse srenje, kolikor je v tvoji moči? ali meniš, da je mogoče, da bi taka srenja ne bila še k nič, v kateri sodbe, kedar se storé, ne veljajo nič, ampak jih lahko vsak po svojem overže ino v nič dé? Kaj porečem, Kritone, na to ino euako? zakaj marsikaj bi kdo, posebno pa državni govornik, vedel reči, potegovaje se za tisto postavo zaničevano, ki veli, da sodbe, kedar so storjene, morejo veljati. Ali jim porečem, da mi je srenja krivico storila, pa da pravde ni prav razsodila? bom li to djal, ali kaj?

Kriton. To, bogme, o Sokrate!

Sokrat. Kaj pa, če porečejo postave: Sokrate, ali smo se bili mar tudi za to zastopili, mé ino pa ti, ali le, da se more podvreči sodbam, kedar jih srenja izreče. Ko bi se jim pa čudil, da to pravijo, bi pa morebiti djale: Nikar se ne čudi našemu govorjenju, Sokrate, nam pa odgovarjaj, kedar si že navajen vprašanja pa odgovarjanja: No, kaj pa smo ti storile, mé pa srenja, da nas hočeš zatreti? Ali te nismo najprej mé rodile, ino ali ni po nas (postavah) tvoje matere vzel tvoj oče ino te na svet pripravil? povej nam, ali med nami, postavami, te, ki smo o zakonih, kaj grajaš, da nismo prave? Ne grajam vas, bi djal. Pa te, ki so o reji ino učenju otrok, po katerih si se tudi ti vzredil ino omikal? ali niso

prav ukazovale med nami te postave, ki so čez to postavljene, ko so velele tvojemu očetu muzike pa gimnastike (to se pravi: dušne ino telesne omike) učiti te? Prav, bi djal. Dobro, kedar si se pa porodil ino vzredil ino izučil, ali bi mogel reči najprej, da nisi naš otrok ino služabnik ti ino tvoji otroci? če je pa temu tako, ali meniš, da imaš ti mar enako oblast do nas, kakor mé do tebe; da je tudi tebi pripuščeno nam povračati, kar mé hočemo tebi storiti? Kaj ne, do očeta pa do gospodarja, če ga imaš kaj, nimaš take oblasti, kakor oná do tebe, tako da bi jima ne smel tega prizadjeti, kar oná tebi, ne nazaj jezicati jima, če te kregata, ne tepsti ju, če te tepeta, ino še več drugega takega; ali do domovine ino do postav jo boš pa imel, tako da, če te mé hočemo pokončati, misleč, da bi bilo prav, se boš tudi ti podstopil, kolikor je v tvoji moči, nas, postave, pa domovino zatirati, ino boš terdil, da prav ravnaš, ti, ki praviš, da se zares za krepost poteguješ? Ali si mar tako moder, da ne veš, da je domovina večega spoštovanja vredna, kot mati ino oče ino vsi drugi predniki, ino častitljivejša ino svetejša ino bolj v čisljih pri bogovih ino pri ljudeh, kateri imajo pamet; pa da more domovino spoštovati ino ji bolj jenjevati ino pogovarjati jo, kedar se krega, kakor očeta, pa ali preučiti jo ali pa storiti, kar veli, ino terpeti, če kaj preterpeti ukaže, lepo z voljo, bodi si tepenje ali vezanje, ali pa če na vojsko pošlje, kjer nam je ranjenim biti ali pa umreti; da se more to storiti, ino da je tako prav, pa da se ne sme umakniti ali pa odjenjati ali pa stanja popustiti, ampak da se more na vojski ino pred sodbo ino povesod storiti, kar srenja veli ino pa domovina, ali pa preučiti jo, kako da je prav, sile pa ne sme prizadjeti ne materi ne očetu, veliko manj kot njima pa še domovini? Kaj porečem na to, Kritone? da prav pravijo postave ali ne?

Kriton. Meni se zdi, da.

Sokrat. Glej toraj, Sokrate, bi blizo djale postave: Ali mé prav govorimo, ko terdimo, da nam misliš po krivici storiti, kar si si zdaj namenil. Mé smo te porodile, vzredile, izu-

čile, smo ti dale vsega dobrega, česar smo mogle, tebi ino drugim srenjanom, pa smo vendar oznanile ino dovolile vsakemu Atencu, kteremu si bodi, kedar sam svoj postane ino srenjske navade ino pa nas, postave, vidi, komur mé ni smo po volji, vzeti svoje ino iti, kamor hoče. Ino nobena izmed nas, postav, vam ni na poti ino ne brani, če hoče kdo iti v kako naselbino (colonia), ko bi mu mé ino pa srenja ne bile po volji, ali pa če se hoče kam drugam preseliti, mu tudi ne brani iti tje, kamor hoče, s svojim. Kdor pa ostane, ko vidi, kako mé pravde razsojujemo ino v drugih rečeh srenjo vladamo, ta menimo da nam je z djanjem obljubil storiti, kar mé velimo, ino kdor nas ne sluša, ta mislimo da trojo krivico dela: ker nas kot roditeljic ne sluša, ino pa kot rednic, ino pa, ker je obljubil slušati nas, nas pa ne sluša ino ne preuči, če kaj prav ne storimo, dasiravno mu na voljo puščamo, storiti, kar mé velimo, ino ne ukazujemo s hudo, ampak mu na izbiranje dajemo, da naj nas preuči ali pa sluša, pa ne stori ničesar.

V teh krivicah pravimo, da boš tudi ti zapopaden, Sokrate, če storiš, kar si si namenil, pa še ne najmanje med Atenci ti, ampak najhuje. Ko bi jim pa jaz djal: Zakaj neki? bi me pa morebiti po pravici zavernile, da sem jim jaz med vsemi Atenci to skoraj najbolj za terdno obljubil. Djale bi: Imamo dobre priče, da smo ti bile vseč mé ino srenja; ne bil bi se ti nikdar srenje deržal bolj, kot vsi drugi Atenci, če ti ni bolj dopadla, ker nisi bil šel nikoli iz srenje, ne na božjo pot razun enkrat na Istem, ne kam drugam, drugače ne če kam na vojsko, ino tudi po kakem drugem opravku nikamor, kakor drugi ljudje; še poželed nisi kako drugo srenjo ali pa druge postave viditi, ampak dovolj smo ti bile mé ino pa naša srenja. Toliko si ti nas raji imel kot druge, pa obetal si za drugo po naše vesti se, ino pa tudi otroke si rodil v naši srenji, ker ti je bila po volji. Pa še celó pri pravdi ti je bilo na voljo puščeno, tujevanje izvoliti si, ko bi bil hotel, ino tedaj s srenjinim privoljenjem storiti, kar sedaj brez njene volje hočeš. Ti si pa takrat ustil se, kakor da bi ne bil neje-

voljen, ko bi bilo treba umreti, ino si namesto tujevanja raji smert izvolil si, sedaj te pa ni tistih besedi sram, ino mé, postave, ti nismo mar, ker nas skušaš ovreči ino počenjaš, česar bi najporednejši sužnjik ne storil, ker nam misliš ujeti zoper pogodbe ino obljube, po katerih si nam obljubil vesti se. Najprej tedaj to povej ali prav govorimo ali ne, ko terdimo, da si nam z djanjem, ne pa z besedo obljubil po naše vesti se: kaj porečem na to, Kritone? jeli da bom djal, da?

Kriton. Boš mogel, o Sokrate.

Sokrat. Kaj ne, bi djale, da toraj pogodbe pa obljube prestopaš, ki si nam jih storil ne primoran, ne preslepljen, ino tudi ne prisiljen na naglem pomisliti si, ampak v sedemdesetih letih, ko ti je bilo pripuščeno od nas iti, če ti nismo bile mé po godu, ino se ti obljube niso pravične zdele. Ti pak nisi hotel iti raji ne v Lakedemon, ne v Kreto, ki vedno praviš od nju, da imata dobre postave, tudi ne v kako drugo helensku ali pa barbarsko srenjo, temuč si bil manj krat zunej srenje kakor hromei ino slepci ino drugi nabogljenci; toliko je tebi srenja bolj dopadla kot družim Atencom; pa mé, postave, se ve da tudi, komu bi pa dopadla srenja bez postav? Sedaj pa nočeš biti mož beseda? Boš, ako nas slušaš, o Sokrate, ino ne bodo se ti smejali iz srenje gredočemu.

Glej pa sedaj, če to obljubo prestopiš, ino tega kaj pregrešiš, kaj dobrega boš naklonil sebi ali pa svojim prijateljem? Da se bo tvojim prijateljem taka zgodila, da bodo tudi oni mogli pobegniti ino ob srenjanske pravice ali pa ob premoženje priti, je blizo udelana: ti pa najprej če greš v najbližih srenj ktero, v Tebe ali pa v Megara — postave imate namreč obe dobre — prišel boš kot sovražnik nju vladarstva, o Sokrate, ino kterimkoli je svoja srenja kaj v skerb, te bodo pisano gledali, misleč, da jim postave zatiraš, sodnikom boš pa to vero poterdil, tako da bodo mislili, da so te po pravici osodili, zakaj kdor postave zatira, je zlo podoben, da tudi mladenče ino pa nevedne ljudi zapeljuje. Ali se boš po tem takem dobro vredenih srenj ino pa najbolj rednih ljudi ogibal? če pa to storiš, ti bo li mar vredno živeti? Ali pa pojdeš

vendar le k njim, ino se boš prederznil pogovarjati ž njimi — kaj pa, o Sokrate? ali to, kar tukej, da se more krepost pa pravičnost najbolj spoštovati ino pa postavne dela ino postave? ino meniš, da se to, kar bo Sokrat storil, ne bo nespodobno zdelo? Misliti je, da se bo. Se boš pa od teh krajev odrinil, pojdeš pa v Tesalijo k Kritonovim gostem, kaj ne? Ker tam je največa nerodnost ino razujzdanost doma, ino morebiti da te bodo radi poslušali, kako smešno da si jo iz ječe vpihal, v kako obleko napravljen — ali v kožuh zavit ali pa v kaj drugega, kakor se po navadi oblečejo beguni — ino pa našemljen: da si se pa star dedec, ko ti je bilo le malo časa še živeti, podstopil tako po nesramnem življenje oteti si ter največe postave prestopiti, ali tega pa nihče ne bo djal? Morebiti da ne, če nikogar ne razžališ; če ga pa, boš pa veliko nesramnega od sebe slišal, o Sokrate. Po tem takem se boš vsem ljudem prilizoval, pa suženj jim boš, pa drugega ne kot gostil se boš v Tesaliji, kakor da bi bil na pojedino prišel v Tesalijo, kaj ne? kje bodo pa tisti pogovori od pravičnosti ino druge kreposti? — Toda le zavoljo otrok hočeš živeti, da jih boš vzredil ino pa izučil? kaj li mar? ali v Tesalijo jih pojdeš redit ino pa učit, v tuj kraj, da jim še to nakloniš? Ali pa tega morebiti ne, toda če boš ti živ, bodo tukaj bolje rastle ino pa bolje učili se, če prav tebe ne bo pri njih, jeli da? ker bodo tvoji prijatelji skerbeli za nje. Ali če boš ti v Tesaliji, bodo skerbeli za nje, če pa v Hadovi hiši, pa mar ne bodo skerbeli? Ako so kaj prida ti, ki se za tvoje prijatelje štejejo, je upati, da bodo.

Ali, o Sokrate, nas slušaj tvoje rednice; ino ne ceni ne otrok, ne življenja, ne česa drugega više kot pravico, da boš imel, ko v Hadovo hišo prideš, to vse odgovoriti ondejšujim vladarjem; zakaj tako ravnanje se za te ne zdi ne tukej bolje ino pravičneje ino sveteje, pa tudi za tvojih prijateljev nobeniga ne, ino tudi, ko tje prideš, ne bo bolje za te. Ampak sedaj boš umerl, če umerješ, po krivem obsojen, toda ne od nas, postav, ampak od ljudi: če pa umerješ po taki hudi krivici ino takem povračilu, ker boš prelomil svoje obljube ino pogodbe

z nami, ino hudo storil, kterim bi bil najmanj imel, se bomo kregale mé čez te, dokler boš živ, ino naše sestre, postave v Hadovi hiši te ne bodo prijazno sprejele, ker bodo vedile, da si tudi nas skušal zatreti za svoj del. Nikar se tedaj ne daj raji Kritonu pregovoriti, kakor nam.

To, ljubi moj Kritone, dobro vedi, da to se mi zdi, da slišim, kakor se koribantom zdi, da piščali slišijo, ino jek teh besedi mi bobni po ušesih, ter mi ne pusti družih slišati. Toraj ti pravim, da boš zapstonj govoril, kakor se mi sedaj zdi, če kaj zoper to rečeš. Če pa le misliš kaj opraviti, pa govori.

Kriton. Nimam kaj reči zoper to, o Sokrate!

Sokrat. Pa pusti toraj, Kritone, pa storiva tako, kedar je tako božja volja.

28. Kdor manje prosi, več mu se daje.

Pripovedka serbska.

Bili so trije bratje, pa niso imeli na vsem svetu nič več kot eno hruškovo drevo, ter so to hruško zaporedoma varovali: eden je ostajal pri hruški, una sta hodila pa na delo. Neko noč pošlje Bog angela gledat, kako ti bratje živé, pa ako živé slabo, da jim da boljšo hrano. Ko pride angel božji na zemljo, spremeni se v berača, gre k unemu, ki varuje hruške, ter ga prosi, da bi mu dal kako hruško. On izbere od svojih hrušek, pa mu da in reče: „Na ti mojih hrušek, bratovih ti ne smem dati“. Angel mu zahvali in prejde. Ko ostane drugi dan drugi brat, da bi varoval hruško, pride spet angel, pa ga prosi, da bi mu dal ktero hruško. Tudi ta mu izbere svojih hrušek, pa mu da in reče: „Na ti mojih hrušek, bratovih ti ne smem dati“. Angel tudi njemu zahvali in prejde. Kdar je bila versta na tretjega brata, spet pride angel, in prosi tudi njega, da bi mu dal ktero hruško. Tudi ta mu izbere, pa mu da in reče: „Na ti mojih, bratovih ti ne smem dati“. Četerti dan se spremeni angel v meniha, pride rano v jutro, zateče vse tri doma, pa jim reče: „Pojdite za menoj, da vam

dam boljšo hrano“. Gredó za njim molčé. Ko pridejo do velikega potoka, voda teče, vse šumi, ondaj popraša angel najstarejšega brata: „Kaj bi ti rad?“ On pa odgovori: „Da bi bila vsa voda vino, pa da je moje“. Angel prekriža s palico, in na mesto vode poteče vino, tu se vino nataka, ljudje delajo, vsa vas. Ondaj ga angel ondi pusti, in mu reče: „Na ti, česar si si želel, zdaj živi“. Z unima pa se odpravi dalje. Ko pridejo na neko polje, posedejo polje golobje. Ondaj popraša angel srednjega brata: „Kaj bi si želel zdaj ti?“ On pa mu odgovori: „Da bi bile to vse ovce, pa da bi bile moje“. Angel božji prekriža polje s palico, pa so namesto golobov same ovce; tu so hlevi, ene žene čedo molzejo, ene mleko prelivajo, ene smetano posnemajo, ene sir sirijo, ene maslo topé; tu napravijo tudi mesnico; eni sekajo, eni tehtajo, eni denarje prejmljejo, ljudje delajo, vsa vas. Ondaj mu reče angel: „Na ti, kar si si želel“.

Najmlajšega brata pa odpelje, in prejde ž njim prek polja, pa ga popraša: „Kaj bi pa ti rad?“ On mu odgovori: „Jaz ne bi nič drugega, kot da mi Bog da ženo prave kerščanske kervi.“ Ondaj mu angel reče: „O, to je težko dobiti; na vsem svetu so le tri: dve ste ženi, ena je devica, pa jo že dva snubita.“ Gredé tako precej dolgo, prideta v neko mesto, kjer je bil cesar; ta je imel hčer prave kerščanske kervi. Ko prideta v mesto, gresta berž berž cesarja hčere prosit. Ko prideta tje, prišla sta tudi dva cesarja snubit, in dela vsak svojo jabelko na mizo. Ondaj deneta tudi ona svoje jabelko k unima. Ko ju ugleda cesar, reče vsem, ki se bili ondi: „Kaj hočemo zdaj? una sta cesarja, ta pa berača proti njima.“ Ondaj reče angel: „Znate li kaj? Tako le naredimo: naj vzame devica tri terte, pa naj posadi na vert, namenivši ktero komu hoče, pa na čigar terti bo jutri grozdje, unega naj vzame.“ Vsi so privolili: dekle posadi tri terte na vert, in nameni vsakemu po eno. Ko pride jutro, glej grozdja na terti unega siromaka. Ondaj cesar ne more drugači, in da hčer tistemu najmlajšemu bratu, pa berž v cérkev k poroki. Ko sta bila poročena, odpelje ju angel v hosto, pa ju pusti ondi. V hosti sta živela leto dni. Ko dote-

če leto, reče Bog spet angelu: „Pojdi gledat, kako živita tista siromaka. Ako živita težko, podaj jima boljšo hrano!“ Ko pride angel na zemljo, spreverže se spet v berača, pa se vpoti k unemu, ki mu teče potok vina, ter ga prosi kupico vina; on ga odpravi, rekoč: „Ako bi dajal vsakemu po kupico vina, ne bi ga več bilo.“ Ko sliši to angel, prekriža s palico, pa poteče voda kakor poprej; ondaj reče tistemu bratu: „Ni to za te; hodi ti pod hruško, pa varuj hrušek.“

Potem odide angel od ondi, in pride k drugemu bratu, ki so se mu bili spremenili golobje v ovce, in ga prosi, da bi mu dal kepo sira; on mu pa odreče z besedami: „Ko bi htel deliti vsakemu po kepo sira, ne bi ga več bilo.“ Ko sliši to angel, prekriža s palico, pa so ti iz ovac spet golobje in zleté. Ondaj reče temu bratu: „Ni to za te; hodi ti pod hruško, pa varuj ondi hrušek.“

Naposled gre angel tudi k najmlajšemu gledat, kako on živi. Ko pride tje, najde ga, kako živi z ženo svojo v hosti po siromaški v bajti. Prosi angel, da ga sprejmeta, in da prenoči. Sprejmeta ga iz serca, ter ga začneta prositi, da jima ne zameri, ker ga ne moreta postreči, kakor želita, rekši: „Siromašni ljudje smo.“ Angel jima odgovori: „Nič ne marajta; zadovoljeval bom s tistim, kar imata.“ Kaj hočeta storiti! Žita nista imela, da bi mesila kruh; skorjo mnogoterega drevja sta tolkla, in iz te mesila si kruh. Takega kruha umesi žena tudi zdaj za gosta, in ga dene pod „črepnjo“ (velik perstén pokrov), da se peče, pa se začneta pogovarjati z gostom. Ko poslej pogledata, je li jima ta hleb pečen, to ti je pod „črepnjo“ pravi kruh, vshajal je, da nikdar lepše, tako, da je vzdignil „črepnjo“ nad seboj.

Ko vidita to, vzdigneta roke k Bogu: „Hvala ti, o Bog, zdaj pa gosta lahko pogostiva!“ Po tem deneta hleb pred gosta, prineseta bučo vode, pa ko začnejo piti, to ti je v buči vino. (Kdo se ne spominja nehotoma Philemona pa Baucide?)

Ondaj prekriža angel s palico koč, kar se napravi cesarski grad in v njem vsega dosta. Tedaj ju blagoslovi angel, in pusti ondi, kjer sta srečno živela vse svoje žive dni.

29. Vihar na morju.

Poslovenil J. Navratil.

Močna zahodna sapa se je spremenila po noči v strašan sever. Tujci na otoku se predramijo, ter poskačejo od prevelikega straha s postelj; pa tudi domači se plašijo zato, ker ni razsajalo morje še nikdar tako kakor nocoj. Burja brije in buči, da nikoli tako, valovi pa šumijo in se zaganjajo proti otoku, da še nikdar toliki; po sili hočejo požreti otok in vse, kar je na njem. Tema je, kakor v rogu. Toda kolikor manj vidi oko, toliko več grozovitega sliši uho, toliko več čuti vsak. Vsem otočanom se zdi, da se jim potresa zemlja pod nogami kakor o silnem potresu. Vendar se štejejo za srečne proti tistim, ki brodijo zdaj po razdraženem morju.

S čim se izdani, berž raznesejo po vsem otoku glas, da je ladja blizu otoka na produ obtičala, in da jo utegnejo valovi zdaj zdaj zaliti, ako se ji ne pomore. Vsi otočani, domači in tujci, se stekajo na kraj otoka, nekteri le gledat, nekteri pa pomagat. Cel roj jih je. Kakih devet sto sežnjev od otoka vidijo veliko ladjo, kako tiči na nevarnem produ, in kako se brani s poslednjo močjo presilnemu valovju. Jadra so potergane, drevesa se majejo in omahujejo, na krovu stezajo na pol mrtvi ljudje obupovaje roke, in kličejo s slabim glasom: „Pomagaj, kdor je živ!“ Neutegoma jim veslata dva čolna otočanska na pomoč, veliki z jadrni, mali pa brez jader, ali z dvanajstimi močnimi brodarji. Ali ne da bi vihar zjutraj odjenjaval, temuč pa prihaja čedalje hujši; po suhem niso mogli hoditi, nikar po morju veslati. Ravno od tiste strani, kjer tiči ladja, piše sapa in podi valove proti bregu. Grozovito bijejo ob skale na tem, strahovito se razplajhujejo. Čolna se oberneta, kakor treba, ravno proti valovju, mali z dvanajstimi brodarji se zažene sred valovja, ter hoče derzno preveslati. Toda zahman se poganjajo, zastonj se napenjajo na vso moč serčni verli brodarji; nikakor ne morejo dalje, in se vernejo. Veliki čoln, jadernik, je dospel po spretnem kretanju vendar na sto sežnjev do nesrečne ladje; ali zdaj ga popade vihar in ga verže daleč

v kraj; malo da ni potonil. Brodarji morajo zdaj za svoje življenje skrbeti, ter se vračajo. Težko težko, vendar po sreči prispejo do suhega, preden se jim pogrezne čoln, ki je že poln vode. Ne upajo se drugič v toliko nevarnost, zato ker vidijo, da ne bi bilo moč nikakor do nesrečnikov priti in jih rešiti. Že pol ure se zibljejo revni ljudje na nesrečni ladji, zdaj se potapljajo, zdaj se prikazujejo izpod vode, ter stezajo roke milo proti otočanom, da bi se jih smilili. Toda na žalost razsaja razkačeno morje silno in presilno; živa duša se ne upa več s prelahkim čolnom med strahovito valovje veliko kakor hiše; vsak vidi, da ga čaka gotova smert, unim pa vendar ne bi mogel pomoči. Neradi, po sili prepusté zdaj otočani ladjo bučečemu morju. Zdaj se zlomi veliko, berž potem pa malo dervo. Ladja se še enkrat vzdigne, potem pa jim izgine izpred oči. Dolgo gledajo, dolgo čakajo gledavci, pa je ni več iz neizmérne globočine. Strah in groza spreletuje vse. Kdo so bili, od kod so bili topleniki? Od kod so prišli, kam so hteli?

Nedavno potem izplavijo valovi nekoliko kosov razbite ladje in vse polno kavinega zernja na otokov rob. Vse, malo in veliko izmed domačih otočanov hiti po canje, in pobira po stari navadi to drago plavje. Kogar ni bilo doslej na robu, tisti hiti zdaj, kar le more, vse mergoli, kakor na mravljišču, vsak si polni canjo.

To je terpelo kake pol ure. Kar ugledajo na kakih 250 sežnjev daleč nekako skrinjo, kako jo mečejo valovi sem ter tje, in da sedi na nji nekoliko ljudi; bil je krov stanice velikega brodarja nesrečne ladje. Sčasoma izpazijo gledavci, da čepi na tem krovu petero ljudi. Zdaj se jih vidi le po eden, zdaj po dva, zdaj po tri, zdaj ni viditi nobenega, po tem, kakor se je krov vzdigoval ali obračal. Lahko je bilo tudi z golimi očmi viditi, kako so mahali z belimi rutami, da bi jim prišel kdo na pomoč, po tem se pa spet potapljali. Ako jim ne pojde nihče pomagat, zdaj zdaj potonejo vsi, zakaj bližajo se strahovitim valovom. Sila njihova oserči spet brodarje otočanske. Vnovič jim veslajo z dvema čolnoma na pomoč. Malega zalijejo valovi berž, toliko, da ne potone. Verniti se mora, ako se

noče pogrezniti; veliki močnejši jadernik pa jadra prederzno proti nesrečnikom, ter preplava siloma silno valovje. Kolika groza! kolik strah! Kako se borijo nesrečniki na ti, brodarji pa na uni strani s premočnim, od jada penastim morjem, kako silijo ti k unim, uni pa k tem! Kako željno stezajo reveži premerle roke! Že so vsi blizo. Zdaj zdaj se dosežejo. Vse se veseli. — Kar se zakadi val med nje, pa jih verže daleč vsak-sebi. Spet se približajo, pa jih spet odnese; zdaj zginejo izpred oči ti, zdaj uni, zdaj oboji, pa se spet prikazujejo. Hip na hip upajo in obupujejo. Domači in tujei na otoku se vsi tresajo in molijo solznih oči. — Še enkrat se zaženó s čolnom serčni blagi brodarji, in dosežejo po sreči nesrečnike na krovu. Berž jih potegnejo k sebi v čoln, in jih oblečejo v svojo opravo, da bi se reveži segreli. Vsi izidejo srečno na suho. Rešenih je petero: veliki brodar pa štiri brodarji ali mornarji. Molčé, vsi izdelani in na pol mrtvi se ozirajo; le veliki brodar vpraša po angličanski, kje so. Otočani jih pa ne poprašujejo, kako in kaj, ampak jih odnesó neutegoma v vas na tople postelje, ter jim pošljejo po zdravnika.

Burja na morju terpi še zmirom enako. Čedalje več in večih kosov razbite ladje nanaša morje na kraj otoka. Marljivo jih vlačijo otočani na suho. Sto in sto takih kosov je napravila silna voda iz ene ladje. Kaj se meče neki tam po kipečem valovju? Dve bervni ste, na obeh koncih na dober korak vsaksebi z deskami zbite. Brodarji otočanski, ki vidijo z golimi očmi dalje kot tuja gospoda na lukala, ugledajo berž, da sedi na enem koncu človek. Bervni se prekucujete od vala do vala bliže in bliže. Kako je siromaku pri sercu! Kolikokrat ga je potegnilo strahovito valovje s sedeža! Kolikokrat se je pogreznil z bervnoma vred v globočino! Pa vselej je izplaval les, vselej za lesom tudi on izpod vodenih gor, ki so ga zasipavale. Ali odklej terpi že ta grozovita nesreča! Nesrečnik mora biti še mlad, drugači bi bil opešal že davno; tudi se je menda privezal s terdno vervjo, drugači se ne bi mogel tako naglo poganjati za lesom in ga zasledovati. Valovi ga ženó bolj in bolj proti otoku. Zdaj je prispel na najnevarnejši kraj, tje, kjer

talamba (teleba) morje ob skaló. Ko bi trenil, šine les med penasto valovje, postavi se po koncu, s tistim koncom, na katerem je sedel človek, navzgor, po tem se prekucne, izgine, — pa izplava s človekom vred blizo otoka spet izpod vode. Več od petdeset otočanov poskače pri ti priči do vrata v morje; vsak je htel prvi biti, roko mu podati in rešiti ga. To se je tudi po sreči zgodilo. Hitro prerežejo verv, s katero se je bil res privezal, ter ga iznesó, ali že na pol mertvega na otok; zakaj vsa moč ga je zapustila, ko je čutil, da je rešen. Bled je kakor sveča, vendar mlad, lepega obraza in čverstega života. Po malem diše, pa še miži. Nekdo mu kane nekoliko močnih kapljic na ustnice; mladeneč spregleda. Vsi gledavci in pomagavci se oveselé, ter ga odpeljejo v vas.

Popoldne tistega dneva je hodil že z drugimi tovariši vred po otoku, vsi zdravi in veseli, da so ostali živi; le veliki brodar je v skerbi, kaj bo. Toda vsi tovariši so ga tolažili in pravili, da ni on čisto nič kriv, da se je ladja razbila. Pravili so, od kod so, kaj in kam so vozili, kako jih je o polnoči strašna nevihta zatekla, najprej jim jadra potergala, po tem pa ladjo sem ter tje metala, dokler je ni zanesla ob dveh po polnoči na prod blizo otoka. Ondi so se ukvarjali čez nemoč do jutra.

Ladja, ki jo je valovje vedno vzdigovalo, ki je pa ni moglo vzdigniti, se je, potaplja se, čedalje bolj polnila z vodo. Čolna za v silo so jim zdrobili na drobne kosce silni valovi, butaje ž njima ob ladjo. Veliki brodar in štiri brodarji so se speli na krov nad brodarjevo stanico, drugi so splezali na malo drevo, zato ker se je bilo véliko že razklecalo. Véliko dervo se je ulómilo in odtergalo krov iznad stanice in dve stropnici. Eden izmed tistih, ki so sedeli na malem drevesu, skoči, ko se je lomilo že tudi to dervo, nagloma v morje, ter doseže tisti dve zbiti stropnici, s kterima se je tudi rešil.

Skočivši je vidil berž po tem, kako se je poderlo tudi malo drevo, in kako so popadali in potonili uni tri brodarji, ki so bili obsedeli na tem drevesu. Vsi drugi so se rešili, kakor vemo, dasi silno težko.

30. Bog je.

Iz Angleškega poslovenil M. Cigale.

„Brezumni je rekel v svojem sercu: Ni Boga.“

Stopi pod obok neba ponočnega, in reci, ako moreš: „Ni Boga“! Izusti to strašno kletev, in vsaka zvezda nad teboj bode oponašala pregosto tmino tvojega razuma; slednji glas, ki plava na nočnih vetrovih, bode obžaloval tvojo globoko brezupnost in nespamet!

Ni Boga? Kdo tedaj je razgernil modri ta obok, in njegovi širini vpisal žareče čerke brezsmernosti? Kdo je upodobil zeleno zemljo ž njenimi vedno tekočimi vodami in široko razprostertimi deželami in otoci? Kdo je ustanovil podstave goram? Kdo zagrinja nebo z oblaki, kdo ubira ob veršeči nevihti gromu glas, in spušča blisk, da šviga skozi tmino?

Kdo je orlu dal varno gnjezdo, kjer domuje vihar, ki mu najmočnejši ni kos; in golobu tihotno prebivališče v logu, po katerem se njegov otožni glas odmeva? Kdo je tebe naredil, o človek! s tvojo popolno lepoto uma in podobe? Kdo je storil svetlobo, koja ti toliko dobro dé, in skrivavno tmino, kakor tudi oznanovavca prvega svita jutranjih žarkov?

Bog je! Vsa natora to razglašuje s tako jasnim izrekom, da se mora razumeti. Velika ta resnica je prerazločno zapisana na obrazu vsega stvarstva; ne moreš je pregledati. Vidiš jo v nežnem zelišču, ki ravno poganja v zgodnji spomladi, vidiš v krepkem hrastu, ki je ukljuboval viharju osemdesetih zim. Čisti potočič, ki se šumljaje vijuga po mehkih tratah in zelenih dolih, in pa strašna reka Niagara, ki se zaganja v svoj grozoviti prepad, od kodar veličastno naprej dervi širino vodá proti morju, edinita se v glasu: „Bog je!“

Sliši se v pihlajočem vetriču in v bučečem viharju; v votlo donečem gromu in v majavnem potresu zemlje; razglašuje se nam, ko se nevihta temni, — ko vihar nad deželo divjá, — ko vetrovi nad našimi prebivališči tulijo, ter se na planoti žalostno pojemaje izgublajo, — in kadar žareči blisk nebo v černo zagernjeno zdaj tu zdaj tam razsvetljuje.

Ne manj svečano je vtisnjena le ta resnica v našem duhu, v vesvoljni tihoti in v blažnem počitku nature, kadar vse miruje, podobno rahlemu dihu spančkajočega deteta. Nezmérjeno morje, ko se njegova nepregledna širina pen beli, in kadar njegovi valovi vspenjaje se goram podobno naraščajo, ali kadar se mračna modrina nebnega oboka krasno na njegovih gladkih in blažno-mirnih nedrih odsvita, poterjuje ta izrek. Miglja-joča zvezdica, ki svoj bliščeči žar daleč čez sežaj ljudskega očesa izliva, in veličastno solnce na nebu, — vse — vse — ozna-juje vesvoljni Pervi Vzrok.

In človek, ponosni gospodar svega stvarstva, tako pre-čudno narejen, — vsak člen s primérnim svojim uklepom, — vsaka mišica, kita, žila, ki opravlja svojo odločeno namembo z vso natančnostjo najpopolnejše mašine, — in, kar vse drugo presega, njegova duša, ki ji je dano vživati najbolj izbrano veselje ali prestajati najgrozovitnejše terpljenje, ki je previdena z brezsmertnimi lastnostmi in darovi, ter namenjena živeti vse neskončne veke večnosti, — vse to skupno z enim glasom razklicuje večno resnico, — da je Bitje brezkončne modrosti, ki vlada nad vsem, nerazdeljeno in najviše — izvir vsega življenja, studenec vse svetlobe, — iz kterega vse dobro izteka, in ki je središče vse blažnosti.

31. Luna in zvezde.

Spisal F. Cegnar.

Bleda luna je tožila zvezdam:

„Svitle zvezde, zlate moje hčerke!

Zlo je meni, zlo na vedne čase!

Žarko solnce me sovraži hudo,

Da si sestra sem po rojstvu njemu,

Da kraljica sem na jasnem nebu;

Le po noči pušča mi krasoto,

Le po noči, da razganjam temo;

Pa po dnevi se prevaža samo

V zlatem vozu po visokem nebu,

Ter zagrinja mene v temno krilo,
 Da v obraz mi svet se ne ozira,
 Da ne čudi se svitlosti moji.
 Nu da nisem tužna zadolžila,
 Nikdar nisem razžalila brata,
 Da me tako derzno zaničuje:
 Zlo je meni, zlo na vedne čase!“
 Govorijo luni svitle zvezde:
 „Bleda luna, ljuba naša mati!
 Tiho, tiho, ne govori tako!
 Da ne čuje te rumeno solnce:
 Krasno te je obdarilo ono,
 Vso svitlobo tebi posodilo,
 Vso milobo, kar je imaš, dalo,
 Za kraljico na ponočnem nebu,
 Mila luna! tebe izvolilo.
 Tiho, tiho, ne govori tako,
 Da ne vzame ti svitlobe ono,
 Te ne verže iz višave nebne.“
 Umolknile so merleče zvezde,
 Obledela na višavi luna —
 V zlatem vozu se pripelje solnce.

32. Sobol.

Po F. Ramišu.

Nemško ime „Zobel“ se je napravilo menda iz ruskega „sobol“. Ta žival je v rodu našim kunam in podlasicam, ter ima tudi njihove lastnosti. Sobol je malo da ne tolik in tak, kakoršna je naša hišna kuna, po osemnajst palcov dolg; rep sam za se mu meri po dvanajst palcov. Ušes je daljih in bolj oglatih kot dihur. Ona je manjša od njega. Flake je živo- ali pa zagorelo-erjave; krajša volnata dlaka mu je pepelnata; tako dlako ima tudi po čelu in po vratu. Noge so mu kosmate tudi po podplatih, ter imajo belkaste kremplje. Je tudi sivih pa belih sobolov; ali za take nič kaj ne marajo.

Sobol živi po visokih krajih severnih, po Evropi, Aziji in Ameriki, tako v Laponiji in v severni Rusiji, pa tod le po malem; več se jih nahaja v Aziji na izhodni strani gore Uralske, posebno v Sibiriji, kjer jih pa tudi ni več toliko, kolikor jih je bilo nekdaj. Najrajši si išče za prebivališče prostranih brezljudnih krajev, zlasti goratih in takih, kodar se pretaka obilno rek, ter se zalega po takih krajih obilno.

Tudi natore je kunine: ravno tako je plašen in odljuđen, skače ravno tako spretno in naglo po drevju, ter hodi po svojem opravku po noči kakor kuna. Snažno in mehko ležišče si nareja v duplah ali pa po gostih vejah. Nikdar ga ne privadiš tako, da bi se ga smel brez skerbi dotikati. Grize hudo. V stanici res da gospodarja z lepoto in spretnostjo svojo oveseljuje, toda lanje mu smerdi tako, da se zasmradi berž vsa hiša. Privajen spi v časih sobol tako terdno, da ga prenašajo, pa se ne predrami.

Ob čemur živi hišna kuna, vse to žere tudi sobol, namreč: podgane, miše, ptice z jajci vred, mnogotere jagode i t. d., po zimi pa za silo tudi merhovino. Ta ponočni tat in razbojnik streže po življenju tudi mali in veliki podlasici, zajcom in kuram rusovkam, katerim pravijo tudi „male divje kokoši“ ali „mali divji petelini.“ (tetrao tetrin L.) Sušca ali aprila mesca ima sobolka na mehkem ležišču po troje, po petero mladičev, ki so lične živalice. Dasiravno se zalegajo obilno, pa jih je vendar v Sibiriji leto za letom manj, zato ker jih močno lové zavoljo njihove kožuhovine, ki jo jako čislajo in drago plačujejo. Če je sobolov kožuh zagorelejše, debelejše in svetlejše dlake, draže ga plačujejo. Toda nimajo vsi soboli enake dobre kožuhovine. Najboljšo imajo soboli Irkucki. Prodajejo take kožice po dve vkup pŕ rublu, pa tudi po osemdeset do sto rublov. Kožuh, ki je narejen le iz najboljših kosov take kožuhovine, stoji po 8.000 do 10.000 rublov. Tako drago blago zapeljuje nektere, da ga ponarejajo, in spreminjajo slabje kožice na videz v boljše, barvaje jih in okajaje.

Kriva je pa misel, da lové v Sibiriji sobole pregnanci ruski. Najbolj jih lové ljudstva sibirske: Jakutci, Tunguzi, Buretei, Kamčadalci in dr. Te ljudstva morajo namreč cesarju ruskemu s sobolovimi kožicami davke plačevati. Lové jih le po zimi; po letu ne veljajo kožice nič; tudi jih ne bi bilo moč loviti, zakaj po močvirnih gojzdih sibirskih se ne more hoditi, dokler zemlja dobro ne zmerzne in sneg ne zapade. Tudi ne pojde sobol po letu, ker mu ne manjka živeža, tako lahko v past ali zadergo. Lov na te živali sredi zime po predebelem snegu tistih severnih krajev je od sile težko delo. Po navadi se vozi na lov po deset do dvanajst mož v družini na sanéh, ki jih vlačijo psi. Starejšina (ataman) take družine, za ktereга mora vsak tovariš marati, le zapoveduje, drugega nič. Živeža morajo za več tednov vselej s seboj vzeti toliko, kolikor morejo na sani naložiti. Tudi potrebno orodje, da si napravljajo bajte, morajo s seboj voziti. V časih prejdejo po šestdeset milj od doma; po hostah se razdeljujejo na manje družine, ter si narejajo (vsak sebi) bajte, iz katerih hodijo po tem vsak za se sem ter tje po gojzdu, ter nastavljajo pasti in zaderge; ako se pa soboli teh plašijo, razpenjajo mreže in hodijo gledat, je li se kaj ujelo. Za vado nastavljajo kak košček mesa. Tudi streljajo sobole z drevja s topimi polci in puščicami, da ne poškodujejo kožice. Da bi imeli večo srečo v tem lovu, zato molijo, preden začnejo loviti. Da ne bi zašli in da se vedó kod vračati iz neznanega gojzda, po katerem ni voznih potov, zato zasekujejo gredoč drevje. Ako jim primanjka živeža, ondaj morajo taki lovci ob kakih slabih suhih jagodah ali ob kaki drugi revni hrani živeti in silno stradati, toliko da od lakote ne umirajo. Na pomlad delijo lovci plen med se tako, da dobiva starejšina po dvakrat toliko kot drugi. Iz dlake delajo tudi najdrobnejše šopke za obrazarje.

33. Upanje.

Zložil F. Levstik.

Lej, upanje hodi pred nami
 Od rojstva, da gremo 'z sveta,
 Ko tare nas teža na rami,
 Nam palico v roko poda.

Kedar se nam sreča oberne,
 Da megla pred nami leži,
 Nebeški nam raj se odgerne,
 Ko upanja luč zagori.

Oh, kolikrat te je ranila
 Globoko nesreča v serce,
 Al' va nje ti upa je vlila,
 In bile so rane cele!

Hvaležen za razne darove
 Res človek Bogu naj bi bil,
 Al' vendar ni 'z roke njegove
 Od upa nič boljšega vžil!

34. Železna Kapla in njena okolica na spodnjem Koroškem.

Spisal Ožbalt Dular.

Ako, dragi popotnik, prideš do Sinče vesi, kjer ima železnica postajo, stopiš na cesto, ktera iz Velkovca derži proti jugu. Če vprašaš ondotne prebivavce, kam ta cesta pelje, odgovorijo ti „tentr v Kaplo,“ to je proti Železni Kapli. Če potuješ naprej od Sinče vesi proti Doberli vesi, imaš na desno in levo ravnine, in tako naprej od Dobrle vesi proti Goselni vesi in od Goselne vesi proti Šitari vesi. Tu pa imaš že na desno in levo male griče, s črnim gojzdom obraščene, in četert ure od Doberle vesi proti jugu vidiš v ravnini zrkalu podobno „Jezero,“ kaki dve četerti ure dolgo in eno široko, in če storiš še nekoliko stopinj od Šitare vesi, prideš do neke gostilnice, „Miklavec“ po imenu. Tukaj

ti svetujem se oddahniti, dobro ti bode postreženo. Če stopiš zopet na cesto, ktera te je sem pripeljala, si koj pred mostom, ki derži čez vodo (Belo), ktera priteče od Železne Kaple. Tukaj ti je pogled zapert. Pred seboj vidiš le visoke gore, ktere deržijo od izhoda proti zahodu; dve uri od ondot v izhodu je visoka gora „Peča,“ v zahodu pa „Obir“, slovite zavoljo svinčene rude. Ne bom ti, dragi prijatelj, na drobno popisoval dalje vsake stezice; idi z menoj, da prideva do „Plavža“ gosp. J. Kompoša, kjer svinčeno rudo topijo. Ko čez most stopiva, se nama dolina stiskati začne, in tako ozka ti je, da je komaj poleg vode za cesto prostora. Tukaj pa malo postojiva, da ti pokažem spomina vredne reči starodavnih časov in pa naravske imenitnosti. Koj tje čez most se vidijo na levo nad cesto vislice, kterih dva zidana stebra še stojita, na desno sred vode na skali pa majhen stolpič za strelni prah. Ogleduj zdaj na pol razsute terdnjave starodavnih časov, kajti vidi se še dan današnji na desni, kakih šestdeset sežnjev visoko na skali „tabor,“ ktereга zid ima še kacih deset čevljev visočine. Lahko bi ga prav na drobno mero popisal, pa vem, da bi le starinarje to mikalo, večine bravcov pa ne. Na levi strani je malo manj skalovito, toda zlo sterma, in tu se nahajajo trije tabori: prvi spodnji, kakih 25 sežnjev visoko nad vodo, je okrogel in zlo zasut in zaraščen; srednji, tik spodnjega, na pol razvaljen, zasut in obraščen, je na štiri vogle; zgornji je kakih 20 sežnjev od srednjega.

Kakor zgodovina in ljudska pravlica pripoveduje, je spodej bil zid od ene do druge strani; na tadanji poti so bile obokane vrata, ktere, podobne sedanjim cърkvenim velikim vratom, so njega dni ob napadih zapirali; zgoraj omenjeni zid je dolino zapiral. Ko je leta 1483 Turek v to dolino prihrul, so Kaplanci „Belo“ zaperli; ko se je pa Turčin v to tesnino navalil, so vodo odperli, in z višin po pečinah so skale nad nj sprožili in ga tako zmagali. Uni zid je še do novejših časov stal, na vsaki strani vrat pa en „tabor“; leta 1825, ko so cesarsko cesto tod vravnali, so ta obok z enim tabo-

rom vred poderli, drugega pa pozneje, ko je bila cesta zopet predelana.

Ko skoz to sotesko prideš, se ti prec pogled razprostre; kmali zagledaš, v znožji petih dolin v ravnini, prav prijeten terg: to je Železna Kapla. Le ta kraj pa se zato tako imenuje — pripoveduje govorica — ker prvi tukajšnji naselniki bili so rudokopi, ki so rudo v ondotnih gorah kopali in od knapov temu kraju dali ime „kapla.“ Da pa se Železna imenuje, ste zopet dve govorici: ena terdi, da so tadanji rudokopi sperva železno rudo kopali (sedaj le svinčeno kopljejo); druga pa pravi tako: ko so Turka tukaj popolnoma potolkli, je z železnim pismom obljubo poterdil, da le sem ga ne bode več. To poslednje za bolj verjetno terdijo. Kje se pa to „železno“ pismo nahaja, jaz ne vem, če učeni gospodje ne vejo več.

Kazal bi ti, dragi popotnik, lahko tako naprej pot čez hribe in doline in popisaval ti male in večje cérkvice, vas in terge; ali bojim se, da bi bravcom ne bil ta popis predolgočasen; zato preskočim marsikaj, da prideva na verh, ki se imenuje Žolepaški Verh. Malo pod verhom od Oršove nazaj proti jugu stoji cérkev sv. Lenarta. Tukaj je kaj visoko in odsolčno; sneg malokdaj pred polovico majnika odtod zbeži. Opomina vredno je, da pri ti cérkvi so na vratih nabite konjske podkove. Ljudska pravlica pripoveduje, da so te podkove turške. Gotovo je, da so njega dni od štajarske strani le sem Turki privihrali, in da jih je potem megla v Oršovske pečine zapeljala, kjer so žalosten ali za te kraje vesel konec storili. V ta spomin so pribite te podkove na cérkvene vrata, da so znamenje, da je Turek grozil, da tudi v ti cérkvi hoče svoje konje kermiti. Nahaja se tudi železna veriga okoli in okoli cérkve. Če storiš še nekaj stopinj, v pol uri si na verhu. Tu se ti odpre zlo zlo grapast svet, Žolepah; ali če tudi tu visoko stojiš, ti je pogled zapert po visokih gorah. Tu ti stoji pred očmi proti jugu Kočna, ktera meji Krajnsko in Štajarsko od Koroškega; proti izhodu je Oršova, in skoz to grapo vidiš za

pičico štajarskega polja; proti severju je Peča, in na ravnost nazaj se vidijo rehperski hribje, čez ktere se na koroško polje vidi; proti zahodu vidiš Obir, malo bolj proti jugu Košuto, ki se unkray proti zahodu veže z Ljubeljem.

Dragi popotnik! če zapustiš ta kraj, in se poverneš zopet na cesto, ki derži od Kaple proti jugu, in potuješ naprej po dolini, ki se imenuje „Bela,“ poldrugo uro od Kaple zagledaš na levi strani na skalnati steni namalanega sv. Krištofa. Tako velikanska podoba je, da meri čez 33 čevljev; leta 1861 so jo sosednji kmetje malati dali. Storiš še nekaj stopinj, in prideš do ljudske postaje pri „Skalarju;“ nekdanj je stala tam velika skala, odtod to ime zdaj. Če pa storiš še nekaj korakov, imaš pred seboj toplice, v kterih je kislá voda, zdravilna v raznih boleznih. Te toplice je postavil leta 1821 gosp. Mihal Pesjak iz Ljubljane. Nahajajo se štirje studenci (vrelci); studenee številke 4 je zdaj najboljši za pitje.

Od toplíc se cesta po stermolih spenja, in tako v treh četertinah ure do verha dospé. Ko do verha prisopihaš, se ti unkray razprostire lepa dolina „Jezero“.

Čeravno, dragi moj popotnik, na visokem hribu stojiš, pa je tvojim očem vendar pogled zapert. Okrog in okrog se nahajajo visoke gore; proti izhodu je Kočna, ki meji Žolepah, Belo in Jezero; proti zahodu tikoma Mali Storžec, bolj proti jugo-zahodu je mali Grintovec, ki se v zahodu s Košuto veže, proti jugu vidiš veliki gorenski Storžec.

Ako se navzdol po cesti spustiš, v pol uri prideš do ravnine; tu pod goro je ljudska postaja pri „Štulerju.“ Če storiš še nekoliko korakov, imaš pred seboj zalo cérkvico, posvečeno sv. Andreju, ktera nekoliko na griču stoji. Ljudska pravlica govori, da njega dni je tukaj jezero stalo, in da do cérkve so se v čolnicih vozili. Odtod tudi temu kraju tako ime. Zdaj lahko po ravni cesti korakaš; v pol ure zagledaš na desni, zahodnji strani novo farno cérkev sv. Osvalda, ktero so pokojni knezoškof A. Slomšek leta

1855 posvetili. Kmalu se začne cesta navzdol spuščati po klancih; v pol ure prideš do pod „Loga,“ tukaj se ena pot spušča na desno, po kateri se pride čez Javornik do Teržiča; po drugi cesti pa med gorami do meje koroške in kranjske. Potem se začne Kokra, in naprej v petih urah prideš do Kranja.

Dragi popotnik! ko sem ti do zdaj naštel pote, doline, hribe, više gore, tudi nekaj vesi, hočem ti tudi povedati nekoliko od tukajšnjih prebivavcov, njih noše, vsakdanjega življenja in obertnije.

V okolici pri „Jezeru“ se noša vjema z nošo kranjsko, ravno tako tudi vsakdanje življenje, pa vendar je zdaj proti nekdanj zlo različna. Nekdanj so nosili obleko, katero so doma pridelali, jérhaste ali iz domačega sukna narejene in platnene hlače; robcov ali, kakor tukaj zovejo, antvole, haderce, še poznali niso. Zdaj vidiš seljaka v tuji opravi, v pavoli in svili i t. d. Ravno tako je tudi v hrani. Zavživali so črn kruh, vinca so malo pili, kave še poznali niso. Zdaj je vse drugače: kava je v vsaki hiši doma, pa vendar zemlja jim le to rodi, kar je rodila njihovim prededom. Resnica je, da časi so se zboljšali, kupčija jim več dohodkov donša, v obertniji so tudi bolj izurjeni. Prededje so se pečali večidel le z živinorejo in poljedelstvom; veči posestniki so imeli po 15 do 18 krav, in so na cente masla prodajali; zdaj pa večina masla v kavi utone; redili so tudi od 80 do 100 ovac: to je še pri starem. Z lesom je bila njega dni slaba kupčija; pred petdesetimi leti se je mecesnovo drevo okoli 20 sežnjev dolgosti in tri čevlje debelo komaj za osem grošev prodajalo. Z lesom se je kupčija zlo pospešila; leta 1841 so začeli s deskami kupčevati; od začetka se jih je prodajalo sto po 10 gold., v desetih letih je cena narastla za polovico in zdaj še više.

Čez „Jezerski Verh“ se je od nekdanj tovorilo in vozilo do današnjega dne. Tu so vozili od Kaple proti Kranju vsakoverstno blago: mecesnove deske, jelke i t. d., od nasprotni strani pa Kranjci tako. Zdaj pa, kar se je marburško-celovska železnica odperla, je vsa druga. Tukajšnje

blago gre vse le proti Sinči vesi na železnico. Brez števila ljudi si je tu svoj kruh služilo, kateri si ga zdaj ne morejo. Nam železnica ni mati, le mačeha je. Ljudje so po teh hribih pa njega dni tudi bolj naravno živeli, mehkužnosti v hrani in lišpa v obleki niso poznali, ker v tistih časih je bila obertnija podertija. Še le zdaj v novejših časih so bolj od naravne poti odstopili. Kmetiški ljudje so se le za domačo potrebo z poljedelstvom in živinorejo pečali, večina teržanov so si svoj kruh že od nekdaj služili pri rudi, zdaj je vsa druga. Do leta 1863 je bilo do 500 rudokopov v ti okolici; zdaj jih je komaj 120; svinca se je naredilo od leta 1844 do 1848 na 9.900 centov v enem letu, nekdaj pa še več. V novejšem času je jelo pešati, in dan danas se ga dobi do 800 centov na leto.

Dragi popotnik! ako bi bil ti pred 20 leti potoval skozi to gorato okolico, vidil bi bil vse s črnim gozdom obraščeno. Ali v dvajsetletni dobi je nemila sekira ljuto gospodarila v tistih gozdih; marsikteri kmet ga ima zdaj komaj za svojo potrebo; nahajajo se tudi, kateri, čeravno so lepe novice skupili za svoje premoženje, pa se niso nič kaj na višo stopnjo povzdignili. Bili so tisti časi zlati časi za okolico; prodajalo se je dosti oglja, desak; rudarstvo bilo je v dobrem stanu; živina se je tudi drago prodajala; više nad 10.000 gold. je donášalo; ali zdaj vse nekako peša; na korist ti okolici je vstala tukaj fabrika, ktera okamnivno apno (cement) žge, in že dve leti tukajšnjim prebivavcom nekoliko zaslužka daje.

35. Vinska terta in oblaki.

Spisal F. Cegnar.

Na gorici rase vinska terta,
 Nad gorico se podé oblaki;
 Vinska terta govori oblakom:
 „Oj nemili vi oblaki sivi!
 Veter goni vam peroti rosne,
 V černem nedru nosite vodico,
 S hladnim dežjem močite planjave,
 Da rumena se zori pšenica,

In do pasa sega sočna trava;
 Bistro vodo dajete potoku,
 Da na skale pljuska z belo peno,
 In kolesa mlinske urno goni;
 Reki strugo polnite globoko,
 Da na herbtu bele barke nosi.
 In leskeče ribe v nedru hrani:
 Jaz za sušo tu umiram reva,
 Rumeni se velo moje perje,
 Suho deblo poka v vročem solneu,
 Terda perst mi korenine gloda,
 Sladki sad na černo zemljo pada;
 Vi pod nebom jadrite visokim,
 Gledate na mene iz višave,
 Pa le ene kaplje mi ne daste,
 Da odžejam se sirota žejna,
 Oj nemili, vi oblaki sivi!“
 Besedujejo oblaki sivi:
 „Oj ti terta, vinorodna terta;
 Kako térjaš ti od mene dežja,
 Ker si kriva hudih djanj brez mere:
 Ti človeku motiš bistro glavo,
 Ti z života tergaš mu obleko,
 In ogrinjaš ga s beraskim plaščem,
 Ga izganjaš iz domače hiše,
 Ter odpiraš mu prezgodno jamo.
 Kolne v solzah te nesrečna žena,
 Kolne v britkem zlu te vdova mlada,
 Kolnejo te sirotice nage,
 Sirotice nage in brez kruha;
 V tvoji kaplji, vinorodna terta!
 Marsiktero se vtopi poštenje,
 Marsiktera pogubi se duša,
 Pekel polni, in nebo se joka.
 Zori sladko grozdje v grenki solzi,
 Ki se toči zarad tvoje zlobe;

Naj škropi ti velo tvoje perje,
 Naj obliva ti razpoklo deblo,
 Naj namaka ti zemljico suho,
 Pa ne prosi dežja iz oblakov,
 O ti terta vinorodna terta!“
 Odgovarja zdaj oblakom terta:
 „Oj oblaki, vi oblaki sivi!
 Ne tožite, ne dolžite mene;
 Nisem kriva hudih djanj brez mere,
 Kriv jih človek je, ki v zlo me rabi,
 Ki brez uma in brez Boga dela,
 Ki darove lepe moje skruni,
 Kdor me vestno vživa, ta me ceni;
 Krepim žile mu in trudne ude,
 Skerb preganjam s temaega mu čela,
 Napolnujem serce mu z veseljem,
 Vnemam dušo mu za vsako dobro;
 Mladim lice, bistrim oko starcu,
 Pevcu v sercu zbujam zlato pesem,
 Da ponaša z njo se pozni zarod.
 Sin nebeški je izvolil mene,
 Da pričujem o ljubezni Božji
 V belih cérkvah po širokem svetu.
 Oj oblaki, vi oblaki sivi!
 Ne tožite, ne dolžite mene;
 Nisem kriva hudih djanj brez mere,
 Kriv jih človek je, ki v zlo me rabi,
 Ki brez uma in brez Boga dela,
 Ki darove lepe moje skruni.
 Pred sodnika v serdu bom stopila,
 Pred sodnikom ga tožila bodem,
 Ko bo prišel dan vsevoljne sodbe.“
 In obmolkne na gorici terta;
 Nad gorico se zgosté oblaki,
 Pa odprejo černo svoje nedro,
 S hladno roso porosijo terto.

36. Jegulja električna (*Gymnotus electricus*).

Po Preslnu.

Ta jegulja, posebno imenitna po svoji elektriki, nima luskinj po polti, tudi herbtne plavute ne, plavuta zadnjična se pa počenja daleč izpred in sega celó do repa. Plavute persue so ji okroglaste in majhne; pred njimi se odpirajo škerge (ušesa), ki so nekoliko z nekako kožico zakrite. Trebuh jim je majhen, želodec kratek, na koncu okrogel, vrečast; mehur jako dolg in tako obilen, da napolnuje štiri petine vsega trebuha. Dolge so take jegulje po štiri, po pet komolcov ali lakti in precej težke, života paličastega, ki je toliko da ne ves enako debel. Polt jim je zagorelo-zelena, glava široka, pri gobcu okroglasta, zdolaj erdečkasto-žolta, take so tudi pike po herbtu v dveh verstah od glave do repa. Kolikor je pik, toliko imajo te živali pod njimi luknjic, ki so po glavi globokejše kot proti repu. Iz teh in iz potnih luknjic se jim izceja nekaka mlezivina; zato jim je polt jako polzka, in tako tanka, da se vse vidi izpod nje. Gobec imajo velik, oči pa drobne. Zgornja čeljust je večja od spodnje; na obeh jim raste veliko ostrih zobcov, po jeziku in po nebezu pa bradavic. Škerge so jim majhne, zadnjica je blizo blizo glave, želodec terd, kakor puranov. — Nihče ni še vidil, kako se ta čudna riba plodi, žere pa ribice, povodne črve i t. d. Humboldt je hranil tako jeguljo ujeto, z mesom. Živijo te ribe po sladkih vodah južne Amerike, namreč po ribnikih, rekah in potokih surinamskih, gujanskih, kolumbijanskih i t. d. najrajši v blatu pod vodo.

Posebno imenitna je ta riba po svoji električni moči, ktero iz sebe izpušča in ž njo močno udarja. Njeno električno orodje iz veliko majhnih kožičastih predalčkov, napolnjenih z nekako mlezivino, znaša štiri petine dolgosti vsega života, in je berž pod poltjo na spodnji strani. Lahko ga je izpod tanke čiste kožice viditi. Občutek po električnem udarcu te jegulje je drugačji od udarca sklenice Leidenske in stebra Voltatovega. Ne mara da bi ga smeli primérjati udarcu novega orodja elektromagnetnega. Silno nevarno je bližati se električnim pervim

udarcom velike, razdražene jegulje; kdor je pa kdaj skupil, ne bo se več prederznil. Ako udari človeka živahna riba, zaboli in strese ga tako, da ne more dopovedati, in da je potem ves omamljen. Zona ga sprehaja, in dozdeva se mu, kakor da bi mu pretezal kdo vse živce. To terpi po dve, tri ure, dokler udarjenec ne oterpne. Močan udarec na želedec bi menda omamil človeka tako, kakor kamen, veržen mu na glavo. Humboldt je stopil ponevedoma z obema nogama na električno jeguljo, izvlečeno malo poprej iz vode, pa je pravil, da ni čutil od Leidenskih sklenic nikdar tolikih bolečin, in da ga ni ta nikoli tako stresla. Ves dan ga je tergalo neizrečeno po kolenih in skoraj po vseh členih. Ako je riba že izpéhana, ondaj ne boli tako strašno, vendar tudi po udarcu izpéhane ribe človek jako oslabi. Tako mu je, kakor da bi bil ves izdelan. Humboldta in Bonplanda, ki sta dobila skušaje električno moč te ribe, več udarcov, je bolelo po členkih do drugega dne, in vsa revna sta bila. Celó konji, mule, goveda in druge živali oslabujejo po električnih udarcih takih jegulj tako, da cepajo. Izpuščaje pa električno moč na druge živali, obnemagujejo električne jegulje tudi same.

Mično je brati, kako je Humboldt take ribe lovil. Dospevši do lužastih blatnih jezer in rek Kalabocovskih v Kolumbiji, kjer je obilno jegulj električnih, ni mogel živih dobiti, dasi je obetal za nje po dva pijastra. Nihče se jih ni upal loviti. Iti mu jih je bilo toraj samemu, ako je htel poznati lastnosti teh rib. Gre in začne jih mrežiti blizo neke vasi; ali težko je ujemati te nagle polzke živali v mreže. Zdaj priženejo Indijanci kakih trideset konj, ter jih zapodé v lužo; potem jo obstopijo, s palicami v rokah, ter vračajo na ves glas kričé konje, ki so silili iz vode, po sili v vodo. Tako kobacauje konjsko in vpitje ljudi prežene jegulje iz blata; priplavajo k verhu. Čuden boj se počne zdaj med jeguljami pa med konji. Po kačje se po vodi zvijaje, švigajo jegulje konjem pod vampe ter izpuščajo nagloma svoje strele va nje. Čudno in strašno je bilo viditi, kako je zelenih jegulj kakor kač po vodi mergolelo, kako so hteli konji, perskaje in begaje od straha pred nevidnim sovražnikom, iz vode poskakati,

in kako so jih zaganjali Indijanci kričé in pretepaje v vodo. Za pet minut je bilo utonilo že petero konj. Ne more se reči, da so poginili le po električnih udarcih; po udarcih so le onemagali, v vodo popadali in utonili. Na suhem bi bilo okrevalo menda tudi teh petero, kakor so okrevali tisti, kateri so bili ušli po sreči iz luže. Iz perva so se res da opotikali, za vsak korak zvrčali in se vsi trudni po pesku iztezali; bal se je že Humboldt, da bodo vsi drugi v vodi poginili; ali Indijani so mu dopovedovali, da mu ni treba biti v strahu, da bodo zdaj zdaj dolovili, rekši, da se je teh rib le od kraja bati, zato ker, izpuščaje udarce električne, moč električno čedalje bolj gubé, in zato ker dle časa treba, da se je spet navzamejo. Res so se ribe za čertert ure upokojile in begale od konj iz vode na breg. Konji so se tolašili, oči se jim niso več tako svetile, in polagoma so spet ojačali. Konje so tedaj zadrevili Indijanci med električne jegulje, vedé po skušnjah, da bode jegulje elektrika skoraj minila. Jegulje po bregu so nabadali zdaj prebivavci z ostmi na dolgih verveh. Ako je bila verv suha, niso čutili udarcev električnih; ako se je pa zmočila, čutili so jih, zato ker se elektrika po mokrih verveh razprostira, po suhih pa ne. Indijanci se bojé takih jegulj prav po otročje; zato se jih ni upal nobeden z osti snemati in metati v jamice, nalašč izkopane in z vodo napolnjene. Ni bilo drugači, da sta jih morala snemati Humboldt in tovariš Bonpland sama, ki sta dobivala od izmučenih rib še tako močne nevidne udarce, da ne bi mogla močnejše udarjati sklenica Leidenska. Ni tedaj neverjetno, da človek utone, ako ga udari taka jegulja plavajočega v globoki vodi po rokah in po nogah z elektriko svojo, zato ker mu umolknejo in odpovedó po tako hudih udarcih za precej časa vsi udje. Ako se ti pa splazi ta jegulja pod persa in pod trebuh, ondaj te utegne mahoma do smerti ubiti. Slabi udarci električni živce oživljajo; po hudih pa živci oterpnejo.

Ribe, žabe in druge povodne živali, ki niso še čutile nevarne moči teh jegulj, je ne slutijo čisto nič; še le ko jih jegulja udari, po tem se je začenjajo ogibati. Malo rib nahajamo po ribnikih in po rekah, po katerih je kaj električnih jegulj, ki

druge ribe pobijajo nekoliko za živež, nekoliko pa tudi po nepotrebnem. Ktera koli žival se jim bliža, vsako imajo za sovražnico, in streljajo na njo s svojimi nevidnimi strelami iz daleč.

Kjer koli se take jegulje dotikaš, povsod šviga iz nje in te bije električna moč, najbolj pa, ako prijemáš plavute persne ali vrat in rep k malu. Udarjaje ali streljaje se ne premika in ne trese jegulja čisto nič; ako se pa s tem bolj premeče, pa noče streljati, ondaj se ti ni treba tudi nič bati. Jegulja strelja tedaj po volji in sicer slabo ali hudo, kakor in na katero stran se ji ljubi. Ako se je dotikata dva, ne udarja obeh k malu, ampak večjidel vsakega posebej. Jegulja, ki so jo dle časa dražili, ki je bila viditi že vsa izmučena, je udarila s svojo elektriko iznenadi tako strašno, kakor najmočnejša, najzdravejša. Kedar se pa po mnogih udarcih izmuči, ondaj obnemaguje, ondaj je pobita in klaverna, kakor vsaka druga izdelana žival, po dolgem počitku in z dobrim živežem se pa spet okrepeča. Za to treba pa menda tudi, da na polno diše; zavoljo tega mora dosti vode imeti; ujeti pa treba vodo pogostoma menjati.

Čudno je, da se nahaja v južni Ameriki takih ljudi, kateri ne čutijo kar nič električnih udarcev jeguljinih, kakor je tudi takih, ki ne čutijo udarcev sklenice Leidenske, dasi ferkajo iskre iz njih. Ravno tako čudno je, da glava takih jegulj, odrezana od života, berž berž miruje; serce pa se giblje še dolgo časa (po četert ure); tedaj se godi ta reč, gledé na druge živali, ravno narobe.

Čudnovata elektrika te jegulje se pokazuje prav po postavah elektrike steklovinske. Ako se dotakneš ribe s cevjo stekleno, s španskim voskom ali žveplom, ne boš čutil udarca. Ako se je dotakneš z eno roko, v kateri deržiš kako rudo, ondaj bo udarec precej močen; vendar bo ravno tako močan, če primeš ribo brez rude z obema golima rokama k malu. Velik razloček je, kar se tega tiče, tudi med rudo pa rudo. Cink udarja najbolj, železo manj, srebro še manj, kotlovina najmanj. Ako se kdo pritika z eno roko ribe, z drugo pa ktereга človeka, čuti ta človek udarec malo malo; v časih čuti uni, ki se dotika ribe, silno močen udarec, ta pa nikakovega. Tudi ne boš ču-

til udarca, ako je le kolikaj vode med ribo in med roko, razun ako se je dotakneš s kako terdo ugodno rečjo. Vendar strelja ta jegulja s svojo posebno močjo skozi vodo iz daleč na druge ribe i t. d., in jih udarja celó do smerti. Jako suhe kosti in plamen branijo tudi njeni elektriški dalje.

Jegulja jegulje ne more električno udarjati, ali vsaj ne čuti jegulja jeguljinih udarcov, dasi spreletuje elektrika obe; udarce stebra Voltatovega pa čutijo te ribe, zato ker se o sklenjeni verigi jako zvijajo. To je znamenje, da jih boli. Nekteri učeni, ki so se pečali s takimi jeguljami, so vidili neki iz njih tudi bliskove iskre ferkati.

Bosa je, da se obvaruje človek, če pije ali dveči tobak, udarcov jeguljinih; bosa, da niso babice električne; bosa tudi, da ima magnet moč do takih rib.

Popisana čudna lastnost je tem jeguljam na dvoje korist: branijo in hrano si dobivajo ž njo. Ta riba ne more tako naglo švigati po vodi, da bi ugrabljala druge živali; po lahko se jim približuje in jih strelja od daleč.

Meso teh rib imajo južni Amerikanci jako radi; pa še veliko več bi ga snedli, ako jih ne bi bilo tako težko loviti. Vendar jih Amerikanci sploh čertijo, zato ker so zaterle po veliko vodah ves ribji zarod, pobijaje ribe ne le za živež, ampak tudi iz golega sovražtva. Naselniki evropski v Esekvibovem in v Demerari rabijo to ribo, kedar jim umolknejo udje, Indijanci pa, kedar jih po udih terga, ali glava boli, namesto (električnega) kolovrata.

37. Kaj si pripovedujejo od oza.

Spisal J. Tušek.

Ož je kača, dolga kot grabljišče, in stanuje pod hišnim zidom, pod ognjiščem ali vsaj blizo hiše. Domačim ne stori nič hudega, je njih največi prijatelj, varuje hišo nesreče in se igra z otroci. — Opoldne je vzela gospodinja južino iz peči, pustila pak lonček jedi pri žerjavici. Ljudje so odšli na delo. Ož prileze izpod ognjišča v peč in pojé, kar mu je pripravila

gospodinja. Zvečer pride gospodinja kurit za večerjo, ož izleže iz peči, in zgine počasi pod ognjiščem. Pri eni hiši so bili enkrat prilezli vsi oži na njivo k ženjicam. To ne more biti nič dobrega, si mislijo ženjice, in gredó domu. Res, kar zagledajo, kako je švigal iz dimnika ogenj, ktereга so po sreči še pogasiti mogle!

Stala je hiša na samoti ne daleč od potoka, ki teče po dolinici. Uro hoda ni bilo hiše na nobeno stran. Na vertu blizo hiše je stala posamna z germovjem obdana skala, ki se je gotovo nekđaj privalila bila s hriba. Imeli so pa tudi pri hiši edinega sinka, ki je prosil vsaki popoldan kruha, in potem šel, da nobeden ni vedel kam. Materi se je jelo čudno dozdevati to, posebno ker brez kruha se ni ganil nikoli od vogla hiše. Mati povedó to očetu, in oba skleneta, gledat iti, kam da sin hodi. Gresta za njim, in prideta do velike skale, ki je stala na vertu. Tu ga vidita, kako je sedel in drobil kos kruha, ga sam jedel in ga dajal tudi ožu v usta, ki mu je v roč zvit na kolenih ležal, glavo kviško deržé. Oče priskočijo, in oža ubijejo; sinček pa začne jokati in tožiti očetu: Zakaj ste mi ubili mojega tička! Ni se dal potolažiti, hirati je jel, in kmalo je tudi on umerl žalosti.

38. Šege serbskega naroda.

Po Vuku Stefanoviću Karadžiću.

Serbi molijo Boga občno tri krat na dan: zjutraj, kadar vstanejo; zvečer pred večerjo; in po večerji, kadar grejo spat. Najprej se skramljajo na noge možki, za njimi žene in otroci; toda nobeden ne sme prenehati in se vsesti, dokler starejšina molitve ne konča. Oni pa ne molijo enako: kar kdo zna, to govori šeptajoč, samo starejšina sme govoriti malo glasneje, da se razume. Tako moli mati Boga za sina, da ji bode živ, zdrav in srečen; sestra za brata, ako je šel na vojsko, da se zdrav verne itd. Drugi spet dostavljajo: „Da se s strahom poklonimo in pomolimo Gospodu Bogu in Bogorodici (Mariji Materi Božji), sladkemu Kristusu in češčenemu križu“. Ta dan

pred nedeljo in pred velikimi prazniki prižgejo voščeno svečo, in jo pritisnejo na zid, starejšina pa vzame ogenj in kadilo, ter pokadi najprej svečo in svete podobe, po tem se pokadé vsi zaporedoma, in molijo pred svečo. Pri vsem tem ima Serbin navado govoriti: „Bože pomози!“ in prekriževati se, kadar sede za mizo k jedi; kadar vstane izza mize, navadno reče: „Bog naj pomoze, in naj nam tekne“; kadar misli spat iti, kadar na konja zasede, in ko kihne, ali naj si bodi pri kakoršnem koli delu, takrat samo reče: „Bože pomози!“ pa se ne prekriža. Kadar je žejen, ali če zehne ali zdehne, reče: „Bože milostivi, ti pomози“ ali, „Živa Bogorodica, ti pomози!“ Kadar kakoršno željo razodene, pravi: „Ako Bog da“, ali „ako Bog da zdravje“ itd

39. Boginji petja.

Spisal F. Levstik.

Boginja preljubeznjiva!
 Ki budiš plamen duha,
 Da se v glasno pesem zliva
 Skrita misel iz serca;
 Tebi slava se spodobi,
 Tebi venci zelené,
 Ki so ti jih vsaki dobi
 Ovijali krog glave.

Pevci so te spoštovali,
 Ovne tolste na oltar
 Nekdaj so ti pokladali,
 Zažigali ti jih v dar:
 Kaj pa boš od mene vzela?
 Mire nemam, ne zlata,
 Moja roka da vesela,
 Rada, kar zamore, da.

Če ti všeč je morebiti,
 Kar od tebe v dar imam,

To ti hočem pokloniti,
 To ti zopet v dar podam;
 Serce si mi obudila,
 Dala si mi pesmi slast,
 Svet mi ž njimi osladila,
 Naj donijo tebi v čast!

Vedatja Vodnik

+ M. Devnikar

+ V. Ivanik

J. Koreski

+ M. Lelko

Trinca

+ Vorbovec

Kazalo.

	Stran
Predgovor	3
Pervi del. Zgodovina	7 - 102
I. Stara slovenščina	7 - 18
a. (Nebo i zemlja sŭtvarjajeta se)	8
b. Mojsij sŭpasajet se	12
c. Iosif prodajem bratijeja	13
d. (Syn blađinyj)	16
e. Vesna	17
II. Spomeniki brizinski	18
III. Petnajsti vek	22
IV. Šestnajsti vek	24
1) Primož Trubar	24 - 39
a. Iz predgovora k Evangelju Sv. Matevža	28
b. Iz Evangelja Sv. Matevža	—
c. Iz predgovora k prvemu delu Novega Zakona	29
d. Iz Evangelja Sv. Lukeža	30
2) Sebastijan Krel	31
Iz postile	32
3) Jurij Dalmatin	34 - 38
a. Iz Mozesovih Bukev	34
b. Iz Salomonovih Pripovesti	37
4) Adam Bohorič	39
V. Sedemnajsti vek	39 - 42
1) Tomaž Kren	39
2) Gregor Alazia	41
3) Prisega iz Štajera	—
VI. Osemnajsti vek	42 - 65
1) Marka Pohlin	42
2) Osvald Gutsman	43
3) Stefan Kuzmič	44
4) Jurij Japelj pa Blaž Kumerdej	45
5) Valentin Vodnik	50 - 59

	Stran
a. Popisovanje Krajske Dežele	54
b. Veršac	57
c. Molitva Brambovska	58
d. Skeržak	59
6) Mihel Andreas	—
7) Janez L. Šmigoc	60 - 62
a. Polsko delo	60
b. Živinska reja	62
8) Leopold Volkmer	—
VII. Devetnajsti vek	65 - 102
1) Matevž Ravnikar	65 - 72
a. (Iz predgovora k zgodbam svetega pisma)	66
b. Tobijovi nauki za sinú	68
c. Izreki Sirahoviga sinú	69
2) Jernej Kopitar	72
3) Verban Jarnik	—
+ 4) Janez Kosezki	—
5) Valentin Stanič	73
+ 6) France Metelko	76 - 77
a. Lev ino lisica	76
b. Gad ino belouška	—
+ 7) Matija Vertovec	77 - 87
a. Od pokoja in spanja	77
b. Tretja križanska vojska	81
+ 8) France Prešeren	87 - 93
a. Nova pisarija	88
b. Verba	92
c. Memento mori	—
9) Mihal Verne	93 - 97
a. Čudo človeškega glasa	—
b. Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857	95
10) Anton M. Slomšek	97
11) Narodna pesem	98
Drugi del. Izgledi iz sedanje slovesnosti	103
1. Cesar Rudolf pa berač	—
2. Domovju. Spisal I. Bile	—
3. Antiohova smert	104
4. Večer. Spisal G. Krek	105
5. Bčele in njih kraljestvo. Spisal J. Navratil	106
6. Na goro. Spisal M. Vilhar	111

7. Verba. Spisal J. Stefan	103
8. Zima. Spisal M. Vilhar	112
9. Življenje po stepi južno-amerikanski. Po A. Humboldt poslovenil J. Navratil	113
10. Ura. Spisal F. Levstik	119
11. Kaj se nam na zvezdatem nebu kaže? Spisal Peščenikar	120
12. Nekoliko narodnih pregovorov iz Istre. Nabral J. Volčič	124
13. Mojim pesmam. Spisal G. Krek	125
14. Vraže primorskih Slovencev. Spisal St. Kocjančič	—
15. Pomladnji sprehod. Spisal F. Levstik	127
16. Nekaj o vidri	128
17. Perva pomladnja bčela. Spisal F. Levstik	130
18. Medved, svinja in lisica. Pripovedka serbska	131
19. Pastirska. Spisal J. Bile	133
20. Življenje I. Popoviča. Popisal J. Navratil	134
21. Otročje leta. Spisal J. Bile	137
22. Terst. Popisal J. Cegnar	138
23. Slovo. Spisal G. Krek	145
24. Hoja Evgenijeva prek planin. Po A. Jägeru poslovenil J. Navratil	146
25. Ščinkovec. Spisal M. Vilhar	151
26. Duhovnik. Po Francozskem poslovenil M. Cigale	—
27. Sokrat pa Kriton v ječi. Iz Platonovega Kritona poslovenil J. Šolar	153
28. Kdor manje prosi, več se mu da. Pripovedka serbska	159
29. Vihar na morju. Poslovenil J. Navratil	162
30. Bog je. Iz angleškega poslovenil M. Cigale	166
31. Luna in zvezde. Spisal F. Cegnar	167
32. Sobol. Po F. Ramišu	168
33. Upanje. Spisal F. Levstik	171
34. Železna Kapla in njena okolica. Spisal Ožbalt Dular	—
35. Vinska terta in oblaki. Spisal F. Cegnar	176
36. Jęgulja električna (<i>Gymnotus electricus</i>). Po Preslnu	179
37. Kaj si pripovedujejo od oža. Spisal J. Tušek	183
38. Šege serbskega naroda. Po Vuku Stefanoviću Karadžiću	184
39. Boginji petja. Spisal F. Levstik	185

109
108
107
106
105
104
103
102
101
100
99
98
97
96
95
94
93
92
91
90
89
88
87
86
85
84
83
82
81
80
79
78
77
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
35
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

Natisnila c. kr. dvorska in deržavna tiskarnica.

100
99
98
97
96
95
94
93
92
91
90
89
88
87
86
85
84
83
82
81
80
79
78
77
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
35
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000380358

CS1155

Wörterbücher

Gregor Majer

Gulman

Vodnik

Gulman

Japel

Vodnik

Trigor